

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ BİLİM DALI

ENGELLİ BİREYLERİN SOSYAL GÖRÜNÜŞ KAYGISI İLE
TURİZM KISITLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEMA NUR YILDIZ

KOCAELİ 2022

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ BİLİM DALI**

**ENGELLİ BİREYLERİN SOSYAL GÖRÜNÜŞ KAYGISI İLE
TURİZM KISITLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEMA NUR YILDIZ

DR. ÖĞR. ÜYESİ ADEM YAVAŞ

KOCAELİ 2022

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ BİLİM DALI

ENGELLİ BİREYLERİN SOSYAL GÖRÜNÜŞ KAYGISI İLE
TURİZM KISITLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEMA NUR YILDIZ

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No:09.02.2022/05

KOCAELİ 2022

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tez çalışmamın yürütülmesi esnasında çalışmalarına yön veren, bilgi ve desteğini esirgemeyen, tecrübeleri ile yol gösteren Sayın Dr. Öğr. Üyesi Adem Yavaş'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Araştırmamın yöntem kısmında kıymetli zamanını ayırarak gerekli yönlendirmeler ile yardımlarını esirgemeyen Sayın Doç. Dr. Bilsen Bilgili 'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Tezimle ilgili paylaşımlarıma kayıtsız kalmayan, her zaman desteklerini hissettiğim, yüksek lisansın bana kazandırdığı canım arkadaşlarım Didem Özkan, Birsal Tepebaşı, Feyza Altun ve Akya Polat' a teşekkürlerimi sunarım.

Veri toplayabilmem için, engellilere yönelik derneklerin başkanları ile iletişime geçmeme yardımcı olan, çok değerli arkadaşım Semanur Kösele'e, engellilere yönelik derneklerin başkanları, Ümmühan Aysu, Mustafa Akşit, Hasan Bat, Yunus Bayraktar, Abdulsamet Elden, Gökmen Aydın, Zühtü Çonkara, Hüseyin Yıldız, Mehmet Yavuz, Nilgün Albayrak'a desteklerinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmaya katılan, desteklerini esirgemeyen engelli arkadaşlarımıza değerli vakitlerini ayırdıkları için çok teşekkür ederim.

Son olarak bu süreci benimle birlikte yaşayan, hayata gözlerimi açtığım ilk günden bugüne kadar maddi manevi her zaman yanımda olan, varlıklarından güç aldığım çok kıymetli anneme, babama ve kardeşlerime en içten teşekkürlerimi sunarım.

Sema Nur Yıldız

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER	II
ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
TABLolar LİSTESİ.....	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	VII
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER	3
1.1.ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	3
1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI.....	5
1.3.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE KATKISI	5
1.4.ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI	5

İKİNCİ BÖLÜM

2.ALANYAZIN	7
2.1.ENGELLİ KAVRAMI	7
2.2.ENGELLİ OLMA NEDENLERİ	8
2.2.1.Doğum Öncesi Oluşan Nedenler	8
2.2.2.Doğum Anında Oluşan Nedenler	9
2.2.3.Doğum Sonrası Oluşan Nedenler	9
2.3.ENGELLİLERİN SINIFLANDIRILMASI.....	9
2.3.1.Zihinsel Engelliler	9
2.3.2.Ortopedik (Fiziksel) Engelliler	11
2.3.3.Görme Engelliler	13
2.3.4.İşitme Engelliler	14
2.3.5.Dil ve Konuşma Engelliler	15
2.3.6.Süreğen (Sürekli) Hastalık	16
2.3.7.Diğer Engelliler	16

2.4.DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE ENGELLİ İSTATİSTİKLERİ.....	17
2.5.ENGELLİ BİREYLERİN SOSYAL YAŞAMDAKİ YERİ VE ENGELLİLERE BAKIŞ	21
2.6.ENGELLİ TURİZMİ	22
2.7.SOSYAL GÖRÜNÜŞ KAYGISI	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.YÖNTEM.....	55
3.1.ARAŞTIRMA YÖNTEMİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	55
3.1.1.Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri.....	55
3.1.2.Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	57
3.1.3.Veri Toplama Araçları ve Verilerin Analizi.....	57
3.1.3.1.Veri Toplama Araçları.....	57
3.1.3.2. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	59
3.3.ETİK İLKELER VE ÖNLEMLER	59
3.4.ARAŞTIRMANIN BULGULARI	60
3.4.1.Cevaplayıcıların Demografik Özellikleri	60
3.4.2.Cevaplayıcıların Engel Türlerine İlişkin Araştırma Bulguları.....	61
3.4.3.Cevaplayıcıların Engel Nedenlerine İlişkin Araştırma Bulguları	62
3.4.4.Cevaplayıcıların Seyahat Etme Sıklığına İlişkin Araştırma Bulguları....	63
3.4.5.Araştırmada Kullanılan Ölçeklere İlişkin Temel Göstergeler	63
3.4.6.Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Güvenirlik Analizleri	68
3.4.7.Araştırma Modelinin Testi	70
3.4.8. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Engel Türlerine Göre Anova Sonuçları.....	76
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	80
KAYNAKÇA	85
EKLER.....	97
EK 1: Anket Formu	97
ÖZGEÇMİŞ.....	103

ÖZET

Dünya sağlık örgütü tarafından yayınlanan verilerine göre, dünyada yaklaşık 1 milyardan fazla engelli bireyin olduğu bilinmektedir. Engelli bireylerin de diğer bireyler gibi dinlenmek, eğlenmek, seyahat etmek ve turizm faaliyetlerine katılmak gibi hakları vardır. Ancak doğuştan ya da sonradan engelli olan bireyler birçok nedenden dolayı turizm faaliyetlerine katılamamaktadır. Bu nedenler kimi zaman engelli bireyin çevresinden kaynaklanan nedenler, kimi zaman da engelli bireyin kendisinden kaynaklanan nedenler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple turizm sektörü bu konuda bilinçlenmiş olmalı, engelli bireylerin isteklerini ve ihtiyaçlarını belirleyerek, bu bireylere hizmet sunmaya hazır olmaları gerekmektedir.

Bu çalışmada engelli bireylerin sosyal görünüş kaygısı ile turizm kısıtları arasındaki ilişki belirlenmeye çalışılmıştır. Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın problemi, araştırmanın amacı, önemi ve katkısı, kapsamı ve sınırlılıklarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde engelli kavramı ve sosyal görünüş kaygısı ile ilgili literatür incelemesi yapılmıştır. Son bölümde ise araştırmanın yöntem kısmına yer verilmiştir. Araştırmanın evreni, Kocaeli'nde bulunan görme engelli, işitme/duyma engelli ve ortopedik engelli bireylerden oluşmaktadır. Çalışmaya katılan 392 engelli birey tabakalı (zümreleme) örnekleme yöntemi ile seçilmiş, veriler anket tekniği ile toplanmıştır. Toplanan verilerin analizinde Yüzde ve Frekans Analizi, Anova, Doğrulayıcı Faktör Analizi, Yapısal Eşitlik Modeli analiz tekniklerinden yararlanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda engelli bireylerin sosyal görünüş kaygılarının turizm faaliyetlerine katılmaları üzerinde etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal görünüş kaygısının seyahat niyeti üzerindeki etkisi ortalama bir değere sahipken, içsel kısıt, etkileşimsel kısıt ve çevresel kısıt faktörleri araya geldiğinde, seyahat niyeti üzerinde ciddi bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda gelecek çalışmalara referans olabilmek amacıyla önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Engelli Bireyler, Turizm, Sosyal Görünüş Kaygısı, Turizm Kısıtları, Seyahat Niyeti.

ABSTRACT

It is known that there are more than 1 billion disabled individuals in the world according to the data published by the World Health Organization. Disabled individuals have the right to rest, have fun, travel and participate in tourism activities like other individuals. However, individuals with congenital or later disabilities cannot participate in tourism activities for many reasons. These reasons sometimes arise from the environment of the disabled individual, and sometimes arise from the disabled individuals themselves. For this reason, the tourism sector should be aware of this issue, and they must be ready to provide services to these individuals by determining their wishes and needs.

This study attempts to determine the relationship between the social appearance concerns and tourism constraints of disabled individuals. In the first part of the study, which consists of three parts, information about the problem, purpose, importance and contribution, scope and limitations of the research are given. In the second part, a literature review is provided on the concept of disability and social appearance concern. The last part is about the method of the research. The universe of the research consists of visually impaired, hearing impaired and orthopedically disabled individuals in Kocaeli province. 392 disabled individuals participating in the study were selected by stratification sampling method, and data was collected by questionnaire technique. Percentage and Frequency Analysis, Anova, Confirmatory Factor Analysis, Structural Equation Model analysis techniques were used in the analysis of the collected data. As a result of the analysis, it was concluded that the social appearance concerns of the disabled individuals have an effect on their participation in tourism activities. While the effect of social appearance concerns on travel intention was average, it was determined that it had a serious effect on travel intention when internal constraints, interactional constraints and environmental constraints factored in. In line with the results obtained, suggestions were made in order to be a reference for future studies.

Keywords: Disabled Individuals, Tourism, Social Appearance Concern, Tourism Constraints, Travel Intention.

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Zekâ Ölçüm Düzeyine Göre Zihinsel Engelliler	10
Tablo 2: Avrupa Birliği Üye Ülkeleri Toplam Nüfusları, Engellilerin Nüfusa Oranları ve Engelli Sayıları.....	17
Tablo 3: Kocaeli’nde Bulunan Engelli Bireylerin İlçelere ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	20
Tablo 4: Turizm Alanında Engelli Bireyler ile İlgili Yapılan Araştırmalar	29
Tablo 5: Sosyal Görünüş Kaygısı ile İlgili Yapılan Araştırmalar.....	46
Tablo 6: Araştırmanın Ana ve Alt Hipotezleri.....	55
Tablo 7: Cevaplayıcıların Demografik Özelliklerinin Dağılımı	60
Tablo 8: Cevaplayıcıların Engel Türlerine Yönelik Bilgiler	61
Tablo 9: Cevaplayıcıların Engel Nedenlerine Yönelik Bilgiler	62
Tablo 10: Cevaplayıcıların Seyahat Etme Sıklıklarını Belirlemeye Yönelik Bilgiler	63
Tablo 11: Sosyal Görünüş Kaygısı Değişkenlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	63
Tablo 12: İçsel Kısıtlara İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	65
Tablo 13: Etkileşimsel Kısıtlara İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	66
Tablo 14: Çevresel Kısıtlara İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	67
Tablo 15: Seyahat Niyetine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	68
Tablo 16: Cronbach Alfa Katsayısının Yorumlanması.....	69
Tablo 17: Ölçekler İçin Güvenilirlik Analizi Sonuçları (Cronbach Alpha, Ortalama, Standart Sapma ve Varyans Değerleri)	69
Tablo 18: Araştırma Modelinin Modifikasyon Öncesi ve Sonrası	70
Tablo 19: Araştırma Modelinin Modifikasyon Sonrası Kalan Değişkenleri	71
Tablo 20: Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Engel Türlerine Göre	76
Tablo 21: Araştırma Modelinin Değişkenleri Arasındaki İlişkiler	78
Tablo 22: Araştırma Hipotezlerinin Desteklenme Durumları.....	79

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Araştırmanın Kavramsal Modeli 56

Şekil 2: Test Edilen Araştırma Modelinin Path Diagramı..... 75

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AGFI: Düzenlenmiş Uyum İyiliği Endeksi

CFI: Karşılaştırmalı Uyum Endeksi

DF: Serbestlik Derecesi

DFA: Doğrulayıcı Faktör Analizi

GFI: Uyum İyiliği Endeksi

N: (Population) Size- Kişi Sayısı

NNF: Normlaştırılmış Uyum Endeksi

NNFI: Normlaştırılmamış Uyum Endeksi

p: İstatistiksel Anlamlı Farklılık

RMSEA: Hata Kareleri Ortalaması Yaklaşımı

SGKÖ: Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği

SNÖ: Seyahat Niyeti Ölçeği

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı)

Vd.: ve diğerleri

YEM: Yapısal Eşitlik Modeli

α : (Cronbach Alpha) - Alfa Katsayısı

GİRİŞ

5378 sayılı ve 2005 tarihli Engelliler Hakkındaki Kanun kapsamında engelli; fiziksel, zihinsel ve ruhsal yetilerinde görülen çeşitli düzeydeki kayıplar nedeniyle, toplumdaki diğer bireyler ile eşit koşullarda katılım sağlayamayan, çeşitli tutum ve çevre koşullarından etkilenen bireyler olarak tanımlanmıştır (Bekar ve Balcı, 2015:111).

Engellilik, insan doğasının kaçınılmaz bir gerçeğidir. İnsanlar doğum öncesinde ya da doğum sırasında engelli olmasalar dahi yaşam içerisinde, yaş ilerledikçe bir gün engelli olarak hayatlarına devam etmek zorunda kalabilirler. Dünya Engellilik Raporuna göre, Dünya nüfusunun yaklaşık olarak %15'ini engelli bireylerin oluşturduğu ve bu oranın zamanla daha da artacağı tahmin edildiği belirtilmiştir. Oldukça yüksek olan bu orana bakıldığında, engelli toplumunun daha da önemsenmesi gerektiği gözler önüne serilmektedir (Kaygısız, 2017:53).

Alternatif turizm çeşitleri arasında gelişen engelli turizmi, engelli sayısının giderek artması sebebiyle hızla büyümektedir. Sosyal yönü ile de güçlü bir turizm türü olarak karşımıza çıkan engelli turizmi, tatil sürecinde engelli ailelerinin ve refakatçilerinin de katılımı sebebiyle daha da önem kazanmaktadır (Tekin ve Telliöğlü, 2018:11). Engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılımlarının sağlanması, engellilerin topluma kazandırılmasında destek bir unsur niteliğindedir (Tozlu vd., 2012:2).

Turizm faaliyetlerine katılımın artış gösterebilmesi için turizme katılımı herkes açısından erişilebilir kılmak oldukça önemlidir. Turizm işletmelerinde öncelik, misafir memnuniyetinin sağlanmasıdır. Bu memnuniyet yalnızca teknik imkânlarla değil, çalışan personelin yaklaşımlarıyla da ilgilidir (Baş ve Kılıç, 2014:68). İşletmelerde çalışan personelin gelen misafirleri ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan ayırt etmeden hizmet vermeleri müşteri memnuniyeti açısından önemli bir unsurdur. Engelli bireylerin günlük hayatlarında diğer bireylerden gördükleri saygı ve anlayışı, turizm faaliyetleri sırasında da görmeleri oldukça önemlidir.

Geçmişten günümüze yaşadığımız topluma bakıldığında bireylerin fiziksel özellikleri yaşadığımız toplumun önemli bir yerini kapsamaktadır. Bireyler diğer

insanlar tarafından iyi bir izlenim oluşturmak ve diğer bireyler üzerinde olumlu bir etki bırakmak isterler. İyi bir izlenim oluşturamadıklarını dūřündüklerinde ise bir kaygı hissederler. Bu kaygı sosyal görünüş kaygısı Őeklinde ifade edilir (Yücesoy, 2019: 60).

Bu tez çalışması  bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde araştırma ile ilgili genel bilgilere yer verilmiş, araştırmanın problemi, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi ve katkısı, son olarak da araştırmanın kapsamı ve sınırlılıkları açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, konular kavramsal bir ereve de incelenmiştir. Engelli kavramı, engelli turizmi, turizm kısıtları ve sosyal görünüş kaygısı kavramları tek tek ele alınmış ve konu ile ilgili bilgiler aktarılmıştır.

Çalışmanın nc bölümünde ise, araştırmanın yöntemine, araştırmanın hipotezlerine, evren ve örnekleme, veri toplama yöntemi ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular da bu bölümde yer almıştır. Aynı zamanda bu bölümde elde edilen bulgular doğrultusunda sonuçlara yer verilmiş, gelecek çalışmalar için önerilerde bulunulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın problemi, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, kapsamı ve sınırlılıklarına ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

1.1.ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Engellilik, toplumdaki engelli sayısının giderek artması sebebiyle, gün geçtikçe daha çok üzerinde durulan ve bilimsel araştırmalara konu olan bir durum haline gelmiştir. Engelli bireylerin artan sayısı ve toplumun bu konuya olan bakış açısının zamanla değişip gelişmesi ile bu durumun bağlantılı olduğu söylenebilir (Kenzhbayeva, 2018:1).

Engelli bireyler ve sosyal görünüş kaygısını içeren çalışmalar incelendiğinde, çalışma sayısının oldukça kısıtlı olduğu ve bu kavramları turizm ile bağdaştıran herhangi bir çalışma olmadığı görülmüştür. Çalışma kapsamında ele alınan temel amaç doğrultusunda, araştırmada ana problem, “Engelli bireylerin sosyal görünüş kaygısı ile turizm kısıtları arasında bir ilişki var mı?” olarak belirlenmiştir.

Demirel (2019), fiziksel engelli olan ve olmayan sporcular ile ilgili yaptığı bir çalışmada engelli sporcuların, engelli olmayan sporculara göre daha yüksek benlik saygısı ve sosyal görünüş kaygısı puanlarına sahip oldukları, madalya sahibi engelli sporcuların, madalya sahibi olmayan engelli sporculara göre özgüven ve sosyal görünüş kaygı puanlarının azaldığı sonucuna varmıştır (Demirel, 2019).

Malkoç ve Özcan (2017) ise 45 engelli ve 45 engelli olmayan birey ile ilgili yaptıkları bir çalışmada, engelli ergen bireylerin, engelli olmayan bireylere göre depresyon ve sosyal görünüş kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu, engelli bireylerin vücut algılarından sağladıkları tatmin düzeyinin engelli olmayan bireylere göre daha düşük olduğu sonucuna varmışlardır (Malkoç ve Özcan, 2017).

Buradan hareketle, araştırmanın ilk alt problemi “Engelli bireyler sosyal görünüş kaygısı yaşıyor mu?” olarak belirlenmiştir.

Günümüzde engelli bireylerin toplumsal faaliyetlere katılma konusunda birçok engelle karşılaştıkları görülmektedir. Karşılaşılan bu sorunlar sebebiyle, engelli bireyler bu faaliyetlere yeteri düzeyde katılamamakta ya da uyum sağlayamamaktadır. Engelli bireylerin sosyal hayata katılmaları konusunda turizm faaliyetleri oldukça büyük bir öneme sahiptir. Ancak bu konuda bazı düzenlemeler yapılsa da engelli bireylerin bu faaliyetlere katılmalarını engelleyen pek çok kısıtta bulunmaktadır.

Engelli bireylerin karşılaştıkları bu kısıtlar kimi zaman bireyin kendisinden, kimi zamanda çevresinden kaynaklanmaktadır. Bireyin çevresinden kaynaklanan kısıtlara ulaşılabilirlik sorunu örnek olarak verilebilir. Ulaşılabilirlik sosyal hayatın tüm alanlarını kapsayan bir faktördür. Bunun yanında destinasyonda yeterli imkânın olmaması, engelli bireylere hizmet eden personelin eğitimsiz olması, işletmelerin engelli turizmine karşı tutumları da turizm kısıtları arasındadır (Toker ve Kaçmaz, 2015:238; Karaman ve Burak, 2017:102).

Engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılması önündeki engeller kimi zamanda engelli bireyin kendisinden kaynaklanmaktadır. Bireyin daha önce yaşadığı deneyimleri, engel derecesi, fiziksel, psikolojik ve bilişsel engelleri, sağlık sorunları, sosyal yaşamda ve insanlarla iletişimde başarılı olamama gibi nedenler örnek olarak verilebilir (Ceylan, 2015:82; McKercher vd., 2003:468; Toker ve Kaçmaz, 2015:238). Aynı zamanda sosyal görünüş kaygısının da bireylerin sosyal hayatları üzerinde oldukça etkili olduğu görülmektedir (Malkoç ve Özcan, 2017:135).

Tüm bunlar değerlendirildiğinde, çalışmanın bir diğer alt problemi “Sosyal görünüş kaygısı yüksek olan engelli bireyler, yüksek olmayanlara göre seyahat kısıtlarından daha mı fazla etkileniyor?” olarak belirlenmiştir.

Literatürde, engel türleri ve sosyal görünüş kaygısı ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Aynı zamanda bu iki kavramı turizm kısıtları ve seyahat niyeti açısından ele alan bir çalışmaya da rastlanmamıştır. Bunun üzerine bu kavramlar arasındaki bağlantı araştırılmak istendiğinden, çalışmanın alt problemleri

arasına “Bireylerin engel türüne göre sosyal görünüş kaygısı seyahat kısıtı yaratır mı?” ve “Engelli bireylerin sosyal görünüş kaygılarının, turizm faaliyetlerine katılmaları üzerindeki etkisi, engelli bireylerin seyahat etme niyetini etkiler mi?” ifadeleri de eklenmiştir.

1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu tez çalışmasının amacı, engelli bireylerin sosyal görünüş kaygısı ile turizm kısıtları arasında bir ilişki olup olmadığını araştırmaktır.

1.3.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE KATKISI

Türkiye’de engelliler ile ilgili yapılan çalışmaların sayısı oldukça fazladır. Ancak bu çalışmalar incelendiğinde engellilerin hissettikleri kaygı ve turizm kısıtları değişkenlerinin bir arada yer aldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Aynı zamanda sosyal görünüş kaygısı ile ilgili ulaşılan çalışmalar tarandığında, engelli bireyler ve sosyal görünüş kaygısı ile ilgili çalışma sayısının oldukça kısıtlı olduğu görülmüş ve bu değişkenler ile turizm kısıtlarını bir arada kullanan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Oldukça önemli olduğu düşünülen bu değişkenler incelenip aralarında nasıl bir ilişki olduğu ortaya koyulmak istenmiştir.

1.4.ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Bu çalışma kapsamında öncelikle ilgili kavramlar hakkında kuramsal yapı ele alınmakta ve konu ile ilgili daha önce yapılmış araştırmalar irdelenmektedir. Yöntem kısmında örneklem grubu heterojen (görme engelli, işitme/duyma engelli ve ortopedik engelli bireyler) olduğundan, tabakalı (zümrelere göre) örnekleme yöntemi ile seçilmiş 392 katılımcının büyük bir kısmına online, kalanına ise yüz yüze olarak anket uygulanmıştır. Anket sorularında demografik özellikler ve nominal sorulardan oluşan 8 ifade, sosyal görünüş kaygısına yönelik 16 ifade, turizm kısıtlarına yönelik 24 ifade ve seyahat etme niyeti ile ilgili 3 ifadeye yer verilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular ile ilgili değerlendirmeler yapılmış ve gelecek araştırmacılara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Bu tez çalışması Kocaeli’nde bulunan görme engelli, işitme/duyma engelli ve ortopedik engelli bireylerin veri toplama aracında yer alan ifadelerle verdikleri yanıtlarla sınırlandırılmıştır. Araştırma da zaman ve maliyet unsuru da önemli bir sınırlılıktır. Ayrıca yaşanan Covid-19 pandemi süreci nedeni ile veri toplama da oldukça sorun yaşanmış, online olarak ulaşılan kişilerin büyük bir çoğunluğundan dönüş alınmamış, bu konuda desteği istenen engellilere yönelik derneklerin çoğunun destek vermekten kaçındığı görülmüştür. Ayrıca bu süreç içerisinde engellilere yönelik derneklerin araştırılması ve dernek başkanlarından alınan bilgiler doğrultusunda çoğu derneğin faaliyetlerinin oldukça yetersiz olduğu, üyeler ile iletişim kurabilecekleri bir online grupların bile olmadığı görülmüştür. Özellikle içinde bulunduğumuz Covid-19 pandemi sürecini insanlar, mecbur kalmadıkça dışarıya çıkmayarak evlerinde geçirmek durumunda kalmıştır. Bu açıdan düşünüldüğünde bu tür derneklerin gelişen teknolojiyi kullanarak üyelerine ulaşp, motive edici çeşitli çalışmalarla, eğlence programlarıyla, online şekilde verilebilecek çeşitli kurslarla, psikolojik olarak rahatlamalarını sağlayacak konuşmacılarla, pandemi konusunda yapılması gerekenleri bilmeleri açısından verilecek eğitimlerle, bu olumsuz süreci daha hafif atlatmaları konusunda destek olmaları beklenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.ALANYAZIN

Alan yazın bölümünde araştırma kapsamında; engelli kavramı ile ilgili kavramsal çerçeve, engelli turizmi, engelli bireylerin turizme katılım kısıtları, turizm alanında engelli bireyler ile ilgili yapılan çalışmalar, sosyal görünüş kaygısı ve son olarak da sosyal görünüş kaygısı ile ilgili yapılan çalışmalar ele alınmıştır.

2.1.ENGELLİ KAVRAMI

Engellilik, insan yaratılışı ile başlamış, zamanla nüfusun ve teknolojik gelişmelerin de etkisiyle artmaya devam etmiştir. Doğuştan engelli olan bireylere bakış açısı önceleri çok tanrılı dinlerde, engelli doğan bireyin ailesine tanrı tarafından verilen bir ceza olarak görülmesine kadar ileri gitmiştir. Bu görüş ile birlikte engelli bireylere yardım edilirse, tanrının gazabına maruz kalınacağı korkusu ile bu bireyler toplumdaki uzaklaştırılıp, yerleşim yerlerinin dışına sürülerek ölüme terk edilmişlerdir. Daha sonra bu tutumlar yerini, engelli bireylerin kötü işlerde çalıştırılmasına bırakmış ve zaman içerisinde olumlu yönde dönüşerek günümüze kadar gelmiştir (Yıldız ve Karaçayır, 2017:62).

Engellilik, doğuştan veya sonradan ortaya çıkan bir rahatsızlık ya da kaza ile bireyin kendi kendisine yapması gereken bedensel ve zihinsel faaliyetleri yerine getirmedeki yetersizlik ya da bu konuda karşılaşılan kısıtlılığı ifade etmektedir (Zengin ve Eryılmaz, 2013:53). Engelli kavramı, Engelli Kişilerin Hakları Bildirisi'nin 1. maddesine göre, “*normal bir bireyin bireysel ya da sosyal yaşamının gerekliliklerini fiziksel ya da zihinsel yeteneklerdeki kalıtsal ya da sonradan olma bir eksiklik sonucu tamamen ya da kısmen kendi başlarına yapamayanlar*” şeklinde tanımlanmıştır (Uslu, 2019:5).

Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) yaptığı tanıma göre engellilik, bedensel, zihinsel, ruhsal özelliklerden belirli bir oranda fonksiyon ve görüntü kaybına neden olan organ yokluğu ya da bozukluğu sonucu kişinin normal yaşamın gereklerine uyamama durumudur (Zengin ve Eryılmaz, 2013:53). Engelli kavramı sanayi

devrimi sonrasında sıkça kullanılmaya başlanmıştır. Sanayi devriminde doğuştan gelen engel durumlarının yanı sıra iş kazaları sonucu rastlanan engel durumları ile de karşılaşmaya başlanmıştır. Zaman içinde engellilik sağlık sorunu olmanın yanı sıra toplumsal bir sorun olarak algılanmaya başlanmış ve sosyal güvenlik politikaları oluşturulmaya başlanmıştır. Bu sosyal politikaların temel amacı ise engelli bireylerin toplum ile bütünleşmesini sağlamak ve sosyal hayata katılmalarını gerçekleştirmektir (Genç ve Çat, 2013:367).

2.2.ENGELLİ OLMA NEDENLERİ

Bireylerin hayatlarında çoğu zaman birçok toplumsal ve fiziksel engelle karşılaşmalarına neden olan engellilik durumu, farklı sebeplerden doğmaktadır. Engelli olma nedenleri, engelliliği önlemek amacıyla incelenmeli ve bu konuda gerekli önlemler alınmalıdır (Uslu, 2019:4).

Engelli olma durumu farklı nedenler ile ortaya çıkmaktadır. Bu nedenler, doğum öncesi nedenler, doğum anına ait nedenler ve doğum sonrası nedenler olmak üzere üç grupta ele alınmaktadır.

2.2.1.Doğum Öncesi Oluşan Nedenler

Hamilelik döneminde, annenin yaşadığı travmalar, akıl ve kalpte var olan hastalıklar, hamilelikte yaşanan stres ve yorgunluk, yeme ve beslenme yetersizlikleri, ateşli hastalıklar, enfeksiyonlar, alınan ilaçlar, çeşitli zararlı maddelerin kullanımı gibi nedenler engelliliğin nedenleri arasındadır (Aslan, 2017:6; Öngen, 2018:13). Bununla birlikte doğum kanalındaki yapısal bozukluklar, kan uyuşmazlığı gibi nedenlerde engelliliğe sebep olmaktadır (Uslu, 2019:5).

Bazı engellilik durumları bebeğe anne ve babadan kalıtım yoluyla da geçebilmektedir. Ailede var olan kalıtsal bir hastalık, akraba evlilikleri, kromozomlarda ki fazlalık ya da eksiklik, bedenin belli bölümlerinin oluşumunda meydana gelen sorunlar da doğum öncesi nedenler grubunda yer almaktadır (Öngen, 2018:13).

2.2.2.Doğum Anında Oluşan Nedenler

Doğum anında bebeğin travmaya maruz kalması, doğumun vakumlu ya da forseps yardımı ile yapılması, bebeğin geliş pozisyonu, doğumun bir sağlık kuruluşunda gerçekleştirilmemesi bebeğin engelli olmasına neden olabilmektedir. Aynı zamanda doğumun beklenenden önce veya geç olması da engelliliğe neden olabilmektedir (Uslu, 2019:5). Doğum sırasında bebeğin oksijensiz kalması, doğumun uzun sürmesi ve zor olması da engellilik nedenleri arasındadır (Öngen, 2018:13).

2.2.3.Doğum Sonrası Oluşan Nedenler

Erken bebeklik ve çocukluk sırasında karşılaşılan kızamık, menenjit, suçiçeği vb. hastalıklar, dengesiz ve yetersiz beslenme, ateşli hastalık geçirilmesi, çocuğun fazla gürültülü ve sağlıksız ortamlarda büyütülmesi engellilik nedenleri arasındadır (Aslan, 2017:7). Doğal afetler, trafik kazaları, ihmaller, ileri dönemlerde bireyin çalışma hayatında karşılaştığı çeşitli kazalar da engellilik nedenleri arasında yer almaktadır (Uslu, 2019:5). İhmal ya da istismar, hastalıklara yanlış müdahalede bulunulması, ailenin ve çevrenin bilgisizliği de engelli olma nedenleri arasında sayılabilir (Öngen, 2018:13).

2.3.ENGELLİLERİN SINIFLANDIRILMASI

2002 yılında yapılan Türkiye Özürlüler Araştırması'nda engelli bireyler yedi alt grupta ele alınmıştır. Bu gruplar şunlardır (Türkiye Özürlüler Araştırması, 2002'den Aktaran: Tellioglu ve Şimşek, 2016:554):

2.3.1.Zihinsel Engelliler

Zihinsel engelliler, birçok farklı derecede yeterli olmayan bireylerdir. Zekâ geriliği, down sendromu gibi hastalıklar bu gruba girmektedir (Uslu, 2019:6).

Zihinsel engelliler iki gruba ayrılmaktadır. Bunlar; engel derecelerine göre zihinsel engelliler ve eğitsel zihinsel engellilerdir. Engel derecelerine göre zihinsel engelliler, hafif derecede zihinsel engelliler, orta derece de zihinsel engelliler, ağır derecede zihinsel engelliler ve ileri derecede zihinsel engelliler şeklinde

sınıflandırılmaktadır. Eğitsel zihinsel engelliler ise eğitilebilir olan zihinsel engelliler, öğretilebilir olan zihinsel engelliler, ağır ve çok ağır olan zihinsel engelliler şeklinde sınıflandırılmaktadır (Evliyaoğlu, 2017).

Zihinsel engelli bireylerde ortak bazı sistem bozuklukları görülmektedir. Bunlar, insanın duyu mekanizmasında olayları algılayamama ya da yanlış algılama durumu şeklindedir. Aynı zamanda algı mekanizmasında ve hafıza sistemlerinde de bozukluklara rastlamak mümkündür. Bu bozuklukların derecesine göre zihinsel engelliğin düzeyi değişiklik göstermektedir (Yenişehirlioğlu, 2013:13). Zihinsel engellileri kendi içinde zekâ ölçüm düzeyine (IQ) göre sınıflandırmak mümkündür (Uslu, 2019:6):

Tablo 1: Zekâ Ölçüm Düzeyine Göre Zihinsel Engelliler

IQ	Verilen Ad
0-25 arası	Ağır Zihinsel Engelli
25-35 arası	Şiddetli Zihinsel Engelli
36-51 arası	Orta derecede Zihinsel Engelli
52-67 arası	Hafif Derecede Zihinsel Engelli
67-70 arası	Zihinsel Engelli
70-79 arası	Sınırdaki
110 ve daha yüksek	Özel Üstün Yetenekli
130 ve daha yüksek	Üstün Zekâlı

Kaynak: Uslu, 2019:6

Düşünür (2019), yaptığı araştırmada zihinsel engelli bireylerin topluma kazandırılmasında turizmin rolünü incelemiş ve zihinsel engelli bireylerin ailelerinden anket tekniği kullanarak veri elde etmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan, engelli bireylerin engel türüne göre turizmde yaşadıkları sorunların farklılık gösterdiğini ve turizm faaliyetlerine katılımın engelli bireylerin topluma kazandırılması ve kaynaştırılması için oldukça önemli olduğu gözlemlenmiştir (Düşünür, 2019:100).

Sarışık ve Düşünür 'ün (2019), turizmde zihinsel engelli bireylerin yaşadıkları zorlukları belirlemeye yönelik yaptıkları araştırmada, 404 zihinsel engelli bireyden anket tekniği ile veriler elde edilmiştir. Çalışma sonucunda, zihinsel engelli bireylerin yaşadıkları zorlukların engel derecelerine göre değiştiği tespit edilmiş, bunun yanında zihinsel engelli bireylerin aylık gelir durumlarının da turizme katılmaları ve çeşitli zorlukların yaşanmasında etkili olduğu sonucuna varılmıştır (Sarışık ve Düşünür, 2019:5).

Zihinsel engelli bireylere sahip ailelerin tatil deneyimleri üzerine yapılan bir başka araştırma da ise 371 zihinsel engelli ailesine ulaşılmış ve anket tekniği ile veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda, zihinsel engelli ailelerinin eğitim seviyelerinin ve aylık gelirlerinin düşük olduğu, zihinsel engellilerin aktif olarak turizm faaliyetlerinde bulunamadıkları belirlenmiştir. Bunun yanında tatile gidenlerin en çok Antalya'yı tercih ettiği ve tatil kararı almalarında eş, dost ve arkadaş tavsiyelerinin etkili olduğu sonucuna varılmıştır (Bulgan, 2017:35).

2.3.2.Ortopedik (Fiziksel) Engelliler

Fiziksel bir engel türü olan ortopedik engellilik, kişinin aktivitelerini gerçekleştirebilmesini, çevresine uyum sağlayabilmesini zorlaştıran, kişinin çalışmasına olanak sağlamayan bir engel türüdür (Özhan, 2017:712).

Kas ve iskelet sisteminde yetersizlik, fonksiyon kaybı ya da eksiklik olan bireyler ortopedik engelli olarak adlandırılmaktadır. El, kol, ayak ve omurgalarda kısalık, şekil bozukluğu, eksiklik, kas güçsüzlüğü, kemik hastalığı ve felçli olan bireyler bu grupta yer almaktadır. Ortopedik engelliler kendi içinde yürüyebilen engelliler ve tekerlekli sandalyeye bağlı engelliler olmak üzere iki sınıfa ayrılmaktadır. Yürüyebilen engelliler başkalarının yardımına ihtiyaç duymadan, baston dayanak vb. olmaksızın, koltuk değneğiyle yürüyebilen bireyleri kapsamaktadır. Tekerlekli sandalyeye bağlı engelliler ise, tekerlekli sandalyeye bağımlı olan, vücudunun üst kısmını kullanabilen ya da vücudunun hiçbir bölümünü kullanamayan bireylerden oluşmaktadır (Kenzhbayeva, 2018:14).

Fiziksel engelli bireylere sahip ailelerin, tatil kararlarında engelli bireylerin etkisinin olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan çalışma da yarı yapılandırılmış sorular oluşturulmuş ve 20 katılımcı ile görüşme yapılmıştır. Çalışma

sonucunda fiziksel engelli bireylerin tatil kararı sırasında aile içerisinde söz haklarının olduğu, daha çok araştırma kısmında katkı sağladıkları, bireysel tatilleri sırasında kendilerinin karar verdiği, ailecek yapılacak tatillerde ise ortaklaşa bir karar alındığı sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda sunulan promosyonların da etkili olduğu belirlenmiştir (Uygun, 2010:128).

Kenzhebayeva (2018) bedensel engellilerin seyahat engellerinin psikolojileri üzerine etkisini konu alan çalışmada, seyahat engellerinin çaresizliği olumlu etkilediği ve seyahat engelleri arttıkça çaresizliğinde arttığı belirtilmiştir. Bunun yanında engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılmalarında fiziksel koşullar ve donanımlar konusundaki eksiklere dikkat çekmiştir (Kenzhebayeva, 2018).

Ören (2019) tarafından hazırlanan, otel işletmelerinde çalışan fiziksel engelli bireylerin mobbing uygulamaları konusundaki deneyimlerini konu alan çalışmada, veriler 10 fiziksel engelli bireyin katıldığı görüşme formu ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda otel işletmelerinde çalışan fiziksel engelli bireylerin mobbing uygulamalarına maruz kaldıkları belirlenmiştir. Mobbing davranışlarını en aza indirecek çalışmaların yapılmasının, fiziksel engelli bireylerin çalışma yaşamlarını iyileştirmeye katkı sağlayacağı üzerinde durulmuştur (Ören, 2019).

Karacaoğlu (2012), bedensel engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılmalarını belirlemek, bu bireylerin işletmelerden beklentilerini belirlemek ve işletmelerin bedensel engelli bireyler açısından uygunluğunu belirlemeyi amaçlayan bir çalışma ortaya koymuştur. Bedensel engellilerin örneklem olarak seçildiği araştırmada beklenti, tatil değerlendirmesi gibi faktörler arasındaki ilişki incelenmiş ve sonuç olarak da engelli turizminin geliştirilmesi, engelli bireylere uygun hizmet sunulabilmesi için önerilerde bulunulmuştur (Karacaoğlu, 2012:69).

Yapılan diğer bir çalışmada ise, Alanya bölgesinde bulunan konaklama işletmelerinin bedensel engelli bireylere yönelik bakış açılarına dikkat çekilmiştir. Bu bölgede bulunan 4 ve 5 yıldızlı konaklama işletmesi yöneticilerinden anket tekniği ile veriler elde edilmiştir. Bunun sonucunda Alanya bölgesinde bulunan otel yöneticilerinin bedensel engelli turizm pazarının yeterince farkında olmadıkları saptanmıştır (Uslu, 2019:93).

Yaylı ve Yüksel (2006), konaklama işletmeleri yöneticilerinin bedensel engelliler pazarına bakış açılarını konu alan çalışmalarında konaklama işletmesi yöneticilerinin bedensel engelli pazarına bakış açılarının olumlu olduğu sonucuna varmışlardır. Bununla birlikte işletmelerin yıldız sayıları arttıkça bu bakış açısının olumlu yönde arttığı sonucuna varılmıştır (Yaylı ve Öztürk, 2006:87).

Atak (2018) tarafından, Marmaris'teki otel işletmelerinin bedensel engelli turizmüne bakışını incelemek amacıyla hazırlanan çalışma da anket tekniği ile 57 otel yöneticisinden veriler toplanmıştır. Çalışma sonucunda otel yöneticilerinin ilgili pazar hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları, bu hedef kitle için hazırlıksız oldukları ancak hedef kitleye yönelme konusunda oldukça istekli oldukları görülmüştür (Atak, 2018:32).

2.3.3.Görme Engelliler

Görme, tüm bireyler için oldukça önemli bir özelliktir. Göz, gelişimini doğumdan sonraki üç yıl içerisinde tamamlamaktadır (Özhan, 2017:712). Bir veya iki gözünde de görme bozukluğu ya da görme kaybı olan kişilere görme engelli denmektedir. (Uslu, 2019:7).

Görme engellilerin tümünün hiç görmediğini düşünmek yanlış bir yaklaşım olacaktır. Birçok görme engelli birey kısmen görebilmektedir ve bu belirli bir yüzde ile ifade edilebilir. Doğuştan ya da sonradan, kaza nedeniyle ya da hastalıklar nedeniyle tamamen görme yetisini kaybetmiş bireylere görme engelli denebildiği gibi hafif ya da orta derecede görebilen yani az görebilen bireyler de görme engelli olarak kabul edilmektedir (Yenişehirlioğlu, 2013:13). Gece körlüğü, şaşılık, renk körlüğü, görme alanında oluşan daralma gibi durumlar da görme engelli olarak kabul edilmektedir. Görme engelli bireyler iletişim kurmada güçlük çekmektedirler, bu da sosyal ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir (Uslu, 2019:7).

Raschko (1991), görme engelliği kavramının açıklanması ve özelliklerini şöyle ifade etmektedir (Yavaş, 2002:12):

- *Merkezi Alan Kaybı:* Doğuştan veya doğum sonrası oluşan merkezi alan kayıpları ve renk ayırt etmede yaşanan sorunlardır.

- *Çevresel Alan Kaybı:* Retina, glökom hastalıkları, flu görüntü şeklindedir. Renk ayırt etme genellikle etkilenmez.

- *Katarakt ve Kornea Hastalıkları:* Bulutlu görme, parlak ışıkta net görememe, korneada opaklaşma şeklinde yaşanan sorunlardır.

- *Körlük:* Körlük veya sadece ışığın algılanması durumudur.

Görme engelli bireylerin erişilebilir turizm deneyimlerini kolaylaştırıcı teknolojilerin incelendiği bir araştırma da kaynak tarama ile ikincil veriler elde edilmiş ve veriler derlenerek betimsel bir araştırma yürütülmüştür. Müzeler, destinasyonlar ve turizm işletmelerinde görme engelli bireyler için geliştirilen sesli rehberler, çeşitli navigasyon sistemleri, akıllı baston gibi çeşitli uygulamaların erişilebilir teknolojiler olarak dikkat çektiği üzerinde durulmuştur (Ercan, 2019:130).

Görme engelli ve ortopedik engellilerin konaklama işletmelerinden memnuniyet durumlarını belirlemek amacıyla yapılan bir araştırmada veriler, Ankara'da yaşayan 202 görme ve ortopedik engelli bireyden anket tekniği ile toplanmıştır. Çalışma sonucunda katılımcıların konaklama işletmelerinin rahatlığına yönelik tutumları, engel türüne, öğrenim düzeyine, çalışma durumuna, gelir düzeyine göre önemli farklılıklar gösterdiği görülmüştür (Şahin, 2012:112).

2.3.4. İşitme Engelliler

Tek veya iki kulağında tam veya kısmi işitme kaybı olan kişilere işitme engelli denmektedir. İşitme engelli olan bireyler, konuşma, okuma-yazma gibi becerileri kazanmakta da güçlük çekerler (Uslu, 2019:7). Bireyin gelişim sürecinde kazanması gereken işitme yeteneğindeki bozuklukların işitme kaybını meydana getirdiği söylenebilir (Özhan, 2017:102).

Dünya Sağlık Örgütü, bireylerin işitme düzeylerine göre problemlerini aşağıdaki şekilde gruplandırmıştır (Y. Yıldız ve Bozyer, 2018:108; Uslu, 2019:8):

- *İşitme Problemi Olmayanlar (25dB ve altındaki sesleri işitenler):* Bu bireylerin işitme problemi yoktur ve fısıltı şeklindeki sesleri işitebilirler. Hafif Kazançlı işitme cihazından yararlanabilirler.

• *Hafif İşitme Zorluğu (26dB – 40dB aralığındaki sesleri işitenler)*: Bu bireyler bir metre mesafede ve normal ses düzeyinde söylenen ya da tekrarlanan sözleri işitebilirler. Konuşmalarında ve dil becerilerinde hafif derecede problem görülmektedir. Bunun yanında odaklanmada sorunlar yaşayabilirler. Bu kişiler dudak okuma eğitimi ve konuşma terapisi almalıdır.

• *Orta Düzey İşitme Zorluğu (41dB – 60dB aralığındaki sesleri işitenler)*: Bu bireyler bir metre mesafede ancak normal ses düzeyinin üzerinde söylenen ya da tekrarlanan sözleri işitebilirler. Konuşmaları algılamada, öğrenme ve odaklanma konusunda sorun yaşarlar. Dil eğitimi almaları ve işitme cihazları kullanmaları gerekir.

• *Şiddetli Düzey İşitme Kaybı (61dB – 80dB aralığındaki sesleri işitenler)*: Bu bireyler normal ses tonundan daha yüksek bir düzeyde, yani bağırma şeklinde söylenen ya da tekrarlanan sözleri işitebilirler.

• *İleri Derecede İşitme Kaybı (81dB ve üzeri sesleri işitenler)*: Bu gruba dâhil olan kişiler “sağır” şeklinde de ifade edilmektedir. Bağırma şeklinde de olsa sözlü iletişim kuramazlar ve işaret dili kullanırlar. İşitme kaybı evrelerinin yaşadıkları tüm sorunları yaşamaktadırlar.

İşitme engelli turizminin (sessiz turizm) dünya ve Türkiye potansiyeline yönelik olarak yapılan bir çalışma da engel türleri içerisinde, seyahat sırasında ayrı bir yatırım gerektirmeyen, Avrupa ve ABD’de yaşayan işitme engelli bireyler hedef pazar olarak seçilmiştir. Çalışmanın amacı, engelli turizmi açısından talep ve arz olarak mevcut durumu değerlendirmektir. Çalışma da dünya ve Türkiye’de ciddi oranda işitme engelli bireyin olduğu belirtilmiş ve Türkiye de yapılan çalışmaların tesislerde engellilere yönelik altyapı yatırımlarının yetersizliğini tespit ettiği belirtilmiştir. Sessiz turizm açısından bakıldığında ise bu durumun engel teşkil etmediği ve Türkiye açısından en uygun engelli turizm çeşidinin sessiz turizm olduğu üzerinde durulmuştur (Y. Yıldız ve Bozyer, 2018:103).

2.3.5.Dil ve Konuşma Engelliler

Herhangi bir nedenle konuşamayan ya da konuşma sırasında konuşmanın akıcılığında, hızında, ifade ve ses bozukluğu olan kişilerdir. Duyabildiği halde

konuşamayan, çeşitli rahatsızlıklar sebebiyle gırtlak alınlar, konuşmak için bir alete ihtiyaç duyanlar, dil ve dudak yapısında bozukluk olan kişiler bu grupta yer almaktadır (Keskin, 2019:9). Konuşabilmek için proteze ihtiyaç duyanlar, sözcükleri yuvarlayarak konuşanlar bireylerde bu grupta yer almaktadır (Uygun, 2019:8).

Engelli bireylerin bakış açısıyla yiyecek-içecek işletmelerinde karşılan sorunları tespit etmek ve çözüm öneri bulmak amacıyla geliştirilen çalışmada, dil ve konuşma, görme, ortopedik ve işitme engelli 287 bireyden anket tekniği ile veriler toplanmıştır. Çalışma sonucunda, engelli bireylerin rampalar, mekân içerisindeki objeler vb. tasarımsal unsurlar ile ilgili sorunlar yaşadıkları ve karşılaştıkları sorunlar ile işletmeyi ziyaret sıklıkları arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür (Bekar ve İlker, 2015:110).

2.3.6.Süreğen (Sürekli) Hastalık

Bireyin çalışma kapasitesini ve fonksiyonunu engelleyen, sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıklara süreğen hastalıklar denir. Örneğin; kan hastalıkları, kalp ve damar hastalıkları, solunum ve sindirim sistemi hastalıkları, cilt hastalıkları, metabolik hastalıklar, kanserler, süreğen hastalıklar grubunda yer alır (Kenzhebayeva ve Boylu, 2018:4). Engel türleri içerisinde yer alan süreğen hastalıklar, bireyin çalışma yaşantısını da olumsuz etkileyebilmektedir (Uygun, 2019:9). Bu engel türü doğuştan kaynaklanabileceği gibi sonradan da görülebilir. Bu anlamda her bireyin bir engelli adayı olduğu unutulmamalıdır (Düşünür, 2019:14).

2.3.7.Diğer Engelliler

Bakım gerektiren ancak tedavi süreci bulunan kişiler bu engel grubuna dâhil edilmektedir. Örneğin; hamileler, yaşlılar, geçici engelliliği bulunan bireyler bu gruba örnek olarak verilebilir. Bu anlamda toplumda çoğu kişinin geçici engelliliği bulunmaktadır. Ayrıca üstün zekâlılar, kekemelik, sözel anlatım bozukluğu, depresyon şizofreni gibi ruhsal bozukluklarda bu engel grubunda yer almaktadır. Kekemelik ve sözel anlatım bozukluğu, bireylerin diğer bireylerle iletişimlerinin kısıtlı olmasından dolayı kendilerini yeterince ifade edemediklerinden dolayı engellilik grubu olarak ele alınmaktadır (Düşünür, 2019:14).

2.4.DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE ENGELLİ İSTATİSTİKLERİ

Dünya'da engelli bireylerin sayısını inceleyen çalışmaların sayısı oldukça azdır. TÜRSAB tarafından 2008 yılında yayımlanan raporda dünya nüfusunun yaklaşık olarak %10'unu fiziksel ya da zihinsel engele sahip kişilerin oluşturduğu belirtilmektedir (Uslu, 2019:9). Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2011 yılında yayımlanan Dünya Engelli Raporu verilerine göre dünyada yaklaşık bir milyardan fazla engelli bireyin bulunduğu belirtilmektedir. Yani bu rakama göre 2010 yılı dünya nüfusunun yaklaşık olarak %15'ini engelli bireyler oluşturmaktadır. Bu durum önceki araştırmalar dikkate alındığında engelli sayısının giderek arttığını göstermektedir. Raporda engelli sayısındaki artış nüfusun yaşlanıyor olması ve dünyada kronik hastalıkların artıyor olması şeklinde açıklanmaktadır (Dünya Engellilik Raporu, 2011).

Tablo 2: Avrupa Birliği Üye Ülkeleri Toplam Nüfusları, Engellilerin Nüfusa Oranları ve Engelli Sayıları

Ülke	Nüfus	Engelli Oran %	Engelli Sayısı
İngiltere	62.008.048	27.2	16.866.189
Fransa	64.716.310	24.6	15.920.212
Almanya	81.802.257	11.2	9.161.852
Polonya	38.167.329	1.7	4.465.577
Hollanda	16.574.989	25.4	4.210.047
İspanya	45.989.016	8.7	4.001.044
İtalya	60.340.328	6.6	3.982.461
Çek Cumhuriyeti	10.506.813	20.2	2.090.855
Portekiz	10.637.713	19.9	2.116.904
Belçika	10.839.905	18.4	1.994.542
İsveç	9.340.682	19.9	1.858.795

Tablo 2 (Devam): Avrupa Birliği Üye Ülkeleri Toplam Nüfusları, Engellilerin Nüfusa Oranları ve Engelli Sayıları

Finlandiya	5.351.427	32.2	1.723.159
Romanya	21.462.186	5.8	1.244.806
Yunanistan	11.305.118	10.3	1.164.427
Macaristan	10.014.324	11.4	1.141.632
Danimarka	5.534.738	19.9	1.101.412
Avusturya	8.375.290	12.8	1.072.037
İrlanda	4.467.854	11	491.463
Slovakya	5.524.825	8.2	453.035
Slovenya	2.046.976	19.5	399.160
Estonya	1.340.127	23.7	317.610
Litvanya	3.329.039	8.4	279.639
Bulgaristan	7.563.710	3.3	249.602
Letonya	2.248.374	5	112.418
Kıbrıs Rum Kesimi	803.147	12.2	97.983
Lüksemburg	502.066	11.7	58.741
Malta	412.970	8.5	35.102

Kaynak: EUROSTAT (AB İstatistik Bürosu 2011)'den Aktaran Zengin ve Eryılmaz, 2013:54.

Tablo 2 incelendiğinde %32,2'lik bir oran ile engelli nüfusun toplam nüfusa oranının en yüksek olduğu ülke Finlandiya'dır. Bu oranı %27,2 ile İngiltere, %25,4'lük oran ile ise Hollanda takip etmektedir. Ancak en fazla engelli nüfus, 16.866.189 kişi sayısı ile bu konuda yasalar da çıkartmış olan İngiltere'dir.

Dünyada birçok ülke engelli bireyler ile ilgili güncel çalışmalara sahip olmadığından bu konuda Dünya Sağlık Örgütü tahminleri kullanılmaktadır. Türkiye de bu ülkelerden biridir. Engelli bireylerin yaşadıkları sorunların ortadan kaldırılması için bu konuda politikalarla desteklenmeleri gerekir (Uslu, 2019:11).

Türkiye’de engelli nüfusuna ilişkin çeşitli araştırma sonuçları mevcuttur. 2002 yılında yapılan Türkiye Özürlüler Araştırması sonuçlarına göre engelli bireylerin toplam nüfus içindeki oranı %12,9’dur. Engel türlerine göre incelendiğinde, ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma engeli olan bireylerin oranı %2.58’lik bir dilimi oluştururken, süregen hastalığı olanların oranı %9,70’lik bir dilimi oluşturmaktadır (Uslu, 2019:12).

Türkiye genelinde engelli bireylerin dağılımını tahmin eden son araştırma, 2011 yılında yapılan Nüfus ve Konut Araştırması sonuçlarında ise en az bir engele sahip olan engelli nüfusun oranı %6,9’dur (4.876.000 kişi). Bu oran cinsiyetler açısından değerlendirildiğinde ise erkeklerde %5,9 kadınlarda ise %7,9’dur (TÜİK, 2011).

2021 yılı ekim ayında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın yayınladığı Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni’nde “Ulusal Engelli Veri Sistemi”nde yer alan kayıtlı ve hayatta olan engelli sayısı; 2 milyon 211 bin 950’dir. Bu rakamın 1.414.643’ü erkek, 1.097.307’sini ise kadımlar oluşturmaktadır. Ağır engeli olan kişi sayısı 775.012’dir (Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, 2021).

Araştırma Kocaeli ilinde yürütüleceğinden, Kocaeli ilindeki engelli bireylerin istatistikleri araştırılmıştır. Veriler Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Yaşlı ve Engelli İstatistik Bülteninden elde edilmiştir. Elde edilen veriler değerlendirildiğinde, engel türlerinin beş grup altında toplandığı görülmüştür.

Kocaeli ‘de bulunan engelli bireylerin ilçelere göre istatistiklerine bakıldığında, engelli bireylerin Dilovası ve Gebze ilçelerinde diğer illere göre daha yoğunlukta olduğu görülmektedir.

Tablo 3’te Kocaeli’nde bulunan engelli bireylerin ilçelere ve yaş gruplarına göre dağılımına yer verilmektedir.

Tablo 3: Kocaeli’nde Bulunan Engelli Bireylerin İlçelere ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

YAŞ	İŞİTME ENGELLİ				GÖRME ENGELLİ				OTİZM				ORTOPEDİK				ZİHİNSEL				SÜREĞEN				TOPLAM
	0-6	7--17	18-35	35+	0-6	7--17	18-35	35+	0-6	7--17	18-35	35+	0-6	7--17	18-35	35+	0-6	7--17	18-35	35+	0-6	7--17	18-35	35+	
ÇAYIROVA	9	31	143	549	8	30	141	544	31	44	12	0	57	86	206	950	168	384	261	173	34	75	215	1236	5387
DARICA	15	62	210	1043	16	64	211	1045	53	51	13	1	81	115	293	1588	256	614	364	403	42	92	349	2204	9185
DİLOVASI	7	16	357	1715	7	15	365	1719	8	9	19	0	36	36	636	2850	96	2016	756	582	23	34	699	3968	15969
İZMİT	12	39	59	177	12	39	59	178	40	68	7	0	79	128	77	358	430	1318	232	186	76	158	73	478	4283
KARTEPE	9	17	140	603	8	17	139	598	20	27	18	2	40	48	241	1133	152	374	380	235	37	49	231	1508	6026
KANDIRA	0	7	59	177	0	7	59	178	1	2	7	0	9	14	77	356	40	272	232	186	4	12	73	478	2250
KARAMÜRSEL	1	9	37	184	1	9	38	182	12	19	9	0	13	23	66	348	67	180	133	114	3	8	54	416	1926
DERİNCE	7	18	100	567	7	17	100	567	24	42	8	1	43	73	186	1141	172	505	320	238	28	49	210	1603	6026
KÖRFEZ	12	28	140	503	12	28	139	598	53	62	18	2	39	72	72	1133	238	662	380	235	37	60	231	1508	6262
BAŞİSKELE	1	7	59	223	1	7	60	224	25	22	3	0	30	38	104	438	146	389	253	140	19	29	127	657	3002
GÖLCÜK	7	19	108	488	8	20	108	490	37	54	14	0	52	75	194	1045	2314	640	421	2131	22	36	213	1444	9940
GEBZE	16	80	357	1715	16	80	354	1719	76	91	19	0	134	205	636	2850	373	956	756	582	89	185	699	3968	15956
TOPLAM	96	333	1769	7944	96	333	1773	8042	380	491	147	6	613	913	2788	14190	4452	8310	4488	5205	414	787	3174	19468	86212
GENEL TOPLAM	10142				10244				1024				18504				22455				23843				86212

Kaynak: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, 2020.

2.5.ENGELLİ BİREYLERİN SOSYAL YAŞAMDAKİ YERİ VE ENGELLİLERE BAKIŞ

Engellilik var olan tüm kesimleri ilgilendiren bir olgudur. Bu bireylerin sosyal ortamlara uyum sağlayabilmeleri ve bir yardımcıya ihtiyaç duymadan, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için fiziki koşullar ve bunun yanında sosyal çevre koşullarının da engelli bireylere göre düzenlenmesi oldukça önemlidir. Bu koşullar sağlandığı takdirde engelli bireylerinde topluma aidiyetleri konusunda gelişmeler sağlanmış olacaktır (Bağcı, 2017:5).

Engelli bireylerin sosyal yaşamdaki yeri ve toplumsal bakış dönemlere göre değişiklik göstermektedir. Örneğin orta çağ döneminde engellilere yönelik önyargılar ve oldukça sert tutumlar sergilenmiştir. Rönesans dönemine gelindiğinde bu konuda bireylerin tutumları daha insani bir hal almıştır. Daha sonra dünyada yaşanan gelişmeler ile birlikte, çeşitli dünya ülkelerinde engellilere yönelik belgeler oluşturulmuş, enstitüler açılmış, devlet okulları inşa edilmiş, Braille alfabesi gibi önemli gelişmeler olmuş ve çeşitli engel gruplarına yönelik okullar açılmıştır (Kenzhebayeva ve Boylu, 2018:4).

Geçmişten günümüze engelli bireyler, sosyal, ekonomik ve siyasi koşullar, olumsuz tutumlar, ayrımcılık ve çevre koşullarının etkisi ile çeşitli problemlerle karşı karşıya kalmışlardır (Ergün, 2005:1). Birleşmiş Milletler, engellilerin topluma kazandırılması amacıyla ilk kez 1945 yılında çeşitli çalışmalara başlamış ve 1948 yılında herkesin eşit olduğu ilkesi İnsan Hakları Beyannamesi'nde dile getirilmiştir. Ardından çeşitli alanlarda eğitim, rehabilitasyon ve meslek edindirme programları geliştirilmiş, engelli bireylerin katılabileceği sportif faaliyetler düzenlenmiştir. Bu konuda oldukça başarılı politikalar geliştirilmiş ve Avrupa Konseyi tarafından 2003 yılı "Özürlüler Yılı" olarak ilan edilmiştir (Özeren, 2019:17).

Türkiye'de engelli bireylere yönelik çalışmaların Cumhuriyetin ilanı ile birlikte başladığı görülmektedir (Özeren, 2019:37). 1982 Anayasası'nda, "...din, dil, mezhep, ırk, siyasi görüş, renk, felsefi inanç, cinsiyet ve benzer gibi sebeplerle ayırt edilmeksizin her bireyin kanun önünde eşit..." olduğu düzenlenmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982: Madde10/1). Bu ifade ile engelli bireyler ile diğer

bireyler arasında fark olmadığına, eşit haklara sahip olduğu ve aynı hizmetlerden yararlanmalarına zemin hazırlanmıştır (Özeren, 2019:37).

Günümüzde engelli bireylere karşı duyarlı davranmak, onların sosyal yaşamla iç içe olmalarını sağlamak, onların yaşam standartlarını yükseltmek amacıyla kaydedilen mesafe, sosyal gelişmişliği gösteren önemli bir ölçüt niteliğindedir (Karacaoğlu, 2012:1-2).

2.6.ENGELLİ TURİZMİ

Engelli turizmi günümüzde farklı turizm türlerinden biri olmuştur. Engelli turizmi, engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılmaları şeklinde tanımlanmaktadır. Bu turizm türünün amacı, bu bireylerin sorun yaşamadan turizm faaliyetlerinden faydalanmaları ve seyahatleri sırasında tatillerinin kalitesini düşürecek problemler ile karşılaşmamaları konusunda önlemler almaktır (Drotz ve Moska, 2009:118).

Yaşlı ve vücut sağlığı tam olarak yerinde olmayan bireylerde engelli turizmi içerisinde değerlendirilmektedir. Engelli turizmi aynı zamanda özellikle 65 yaş ve üstü bireylerin sağlık amacıyla yaptıkları seyahatler gereği sağlık turizmi içerisinde de değerlendirilmektedir (Baş, 2012:50; Baş, 2016:46).

Engelli bireylerin topluma bağımsız dâhil edilmeleri doğrultusunda, saygın ve diğer insanlarla eşit bir şekilde tatil yaparak sosyalleşme ve toplumsal yaşama katılmaları gerekmektedir (Nergiz ve Akbıyık, 2018:178).

Engelli turizmi, dünyadaki engelli kişi sayısının azımsanamayacak derecede olması ve bu kişilerin genellikle refakatçileriyle beraber seyahat ettikleri düşünüldüğünde, turizm işletmeleri için oldukça değerli bir pazar olduğu bir gerçektir (Zengin ve Eryılmaz, 2013:55). Bu açıdan düşünüldüğünde, engelli bireylerin seyahat, konaklama gibi sosyal faaliyetlerin dışında kalması beklenmemektedir. Engelli bireylerin bu tür etkinliklere katılmaları onların sosyalleşmesini ve yaşamlarını zenginleştirmelerinin yanı sıra, turizm gelirlerinin ve potansiyelin artması açısından da oldukça önemlidir (Bekar ve Balcı, 2015:111).

Yapılan bir araştırmada engelli bireylerin aile ilişkilerinin güçlü olduğu ve nadiren aileleri ve yakınları olmadan turizm faaliyetlerine katıldıkları sonucuna varılmıştır (Freeman ve Selmi, 2010). Bu durum turizm işletmelerinde pazarın büyümesine katkı sağlamaktadır. Engelli pazarından pay almak isteyen işletmeler, seyahat edenlerin ihtiyaçlarını karşılayarak, işletmelerde yeterince erişilebilirlik sağlamalıdır (Card, Cole ve Hamprey, 2006).

Engelli bireylerin, engelsiz bireylerde olduğu gibi arkadaşları, aileleri ve sosyal yaşamları vardır. Turizm işletmelerine erişimde yaşanan güçlük, engelli bireylerle birlikte kendisine refakat eden aile ve arkadaşlarını da etkiler. Engelli bireylere hizmet vermeyen bir işletme, benzer hizmetler talep eden küçük çocuklu ailelerin ve diğer müşterilerin oluşturduğu büyük bir pazarı göz ardı etmiş olur (Zengin ve Eryılmaz, 2013:55).

Engelli bireyler açısından bakıldığında, tatilin anlamının normal insanlardan farklı olmadığı görülmektedir. Dinlenme, eğlenme, farklı kültürler görme, gündelik hayatın stresinden uzaklaşma gibi temel motivasyonlar söz konusudur. Aynı zamanda engelli bireye refakat eden ailenin de bir mola sürecidir (Ayyıldız vd., 2014:87).

Dezavantajlı gruplardan biri olarak kabul edilen engelli bireylerinde, gezmeye, eğlenmeye, farklı yerler görüp farklı kültürleri oğrenmeye ihtiyaçları vardır. Bu bireylerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla çeşitli düzenleme ve uygulamalar yapılmasına ihtiyaç vardır (Yıldız ve Yavaş, 2010: 459). Bu düzenleme ve uygulamaları engelli bireylere sağlayabilecek olan, herhangi bir engeli bulunmayan sağlıklı bireylerdir. İnsanlar için tatilin bir ihtiyaç olduğu düşünülürse, engelli bireyler içinde bu faaliyetlerin bir ihtiyaç olduğu söylenebilir (Bağı, 2017:19).

Zengin ve Eryılmaz (2013) otel ve tatil köylerinin engelli turizm pazarı açısından değerlendirilmesi ve bu konuda otel yöneticilerinin görüşlerini almak amacıyla yrttikleri araştırmada Bodrum'da faaliyet gösteren 4 ve 5 yıldızlı otel işletmesi yöneticileri ile görüşmüşlerdir. Çalışma sonucunda işletmelerin engelliler ile ilgili mevzuata uydukları ancak konu ile ilgili mevzuatın yeterli olmadığı ifade edilmiştir (Zengin ve Eryılmaz, 2013:51).

Engelli turizmi ile ilgili yapılan çalışmalardan bir diğeri ise Tozlu vd. (2012) tarafından Çanakkale'nin engelli turizmine ilişkin durumunun belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışma da veriler otel yetkililerinden gözlem ve görüşme tekniği ile toplanmıştır. Çalışma sonucunda Çanakkale de bulunan altyapı ve üstyapının engelli turizmi için yeterli olmadığı görülmüştür (Tozlu vd. 2012:1).

Engelli bireylerin turizm deneyimlerini belirlemeye yönelik yapılan bir araştırmada Alanya'da 151 engelli bireyden anket tekniği ile veriler toplanmıştır. Engelli turistlerin engelsiz turizme yönelik memnuniyet ve algılarının olumlu yönde olduğu, seyahat acentalarında, destinasyon ve konaklama işletmelerine göre daha az memnuniyet olduğu saptanmıştır (Toker ve Kaçmaz, 2015:235).

Engelli bireylerin sayısal oranlarının büyüklüğü ve diğeri bireyler ile aynı haklara sahip oldukları düşünüldüğünde, dünya da önemli bir yere sahip oldukları söylenebilmektedir. Günümüzde değişen sosyal ve ekonomik yaşam ile birlikte engelli bireylerin turizme katılım oranlarının arttığı görülmektedir. Aynı zamanda erişilebilirliğin gelişmesi ile birlikte ulaşım, iş, seyahat, eğitim gibi alanlara katılımında artması beklenmektedir (Öndül, 2015:17). Engelliler turizm endüstrisi için oldukça önemli hale gelmiştir ve engelli turizminin oldukça kazançlı olması beklenmektedir (Card vd. 2006:162).

Engellilere yönelik ilk çalışmalara, M.Ö. IV. yüzyılda Anadolu'da rastlandığı, Kayseri'de Aziz Basil 'in ilk görme engelliler hastanesini açtığı, daha sonra ise M.Ö. 308 yılında Mısır'da görme engelliler ile ilgili çalışmalar yapıldığı ve M.S. V. yüzyılda ise Suriye de yine görme engelliler ile ilgili çalışmalar yapıldığı belirtilmektedir. Bununla birlikte antik dönemde hiyeroglif alfabenin resim yazısı şeklinde olması nedeni ile işitme engeli olan kişilerin bu alfabeyi kullanan eğitime dâhil oldukları yönünde, özgün kaynağı belirsiz bilgilere de rastlanmaktadır (Kenzhebayeva ve Boylu, 2018:4).

Dünya'da engelli turizmini geliştirebilmek için 1976 yılında "Erişilebilir Seyahat ve Konaklama Derneği (Society For Accessible Travel & Hospitality)" daha sonra 2006 yılında "Avrupa Erişilebilir Turizm Ağı (European Network For Accessible Tourism)" kurulmuştur. Birçok Ülkede engelli bireylerin turizme katılımlarını sağlamak amacıyla çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda çeşitli

sivil toplum örgütleri, resmî kurumlar kurulmuş, Dünya çapında engelli turizmni geliştirmek amaçlanmıştır (Öndül, 2015:17).

Bu konuda Dünya genelinde kabul edilmiş çeşitli standartlarda vardır. Dünya’da en çok uygulanan ve kabul görmüş standart, Amerika Birleşik Devletleri Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan “Engelli Amerikalılar Yasası” (ADA) tarafından 1991 yılında belirlenen Ulaşılabilir Dizayn ADA Standartlarıdır. Bu standartlar daha sonra 2010 yılında revize edilmiştir. Bu standartlar ile engelli bireylerin kullandığı tüm alanların standartları belirlenmiştir. Bu yasaya göre tüm konaklama işletmeleri Engelli Amerikalılar Yasasına uymak zorundadır. Konaklama işletmelerinin engelli bireylere uygunluğunun sağlanması için bir ölçek belirlenmiştir. Bunun yanında “Avrupa Birliği Ulaşılabilir Turizm Ağı (European Network for Accessible (ENAT))” Avrupa Birliği bünyesinde faaliyet gösteren ve turizm işletmelerine, turizm ürünlerine ulaşılabilirliği sağlamak amacı ile kurulmuştur (Toker ve Kaçmaz, 2015:241).

Avrupa’da son yıllarda engelli turizmne yönelik yapılan bazı uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamalara birkaç örnek verecek olursak;

İspanya’nın başkenti Madrid’de engelli bireylere yönelik olarak hazırlanmış scooter motorlar yardımıyla engelli bireyler şehri gezebilmektedir. Rehberler eşliğinde şehir turları düzenlenmekte, aynı zamanda şehrin engelli bireylere sunduğu hizmetleri konu alan el kitapçıkları dağıtılmaktadır. Örneğin Avustralya’nın Sydney şehrinde tiyatrolar, müzeler, parklar, botanik bahçeler gibi alanlar çeşitli engel türlerine göre düzenlenmiştir. Bunun yanında seyahat acentaları engelli bireylerin katılabileceği çeşitli turizm faaliyetleri düzenlemektedir. Portekiz’de ise temel turizm faaliyetlerinin yanı sıra kano, safari, doğa yürüyüşü gibi alternatif turistik ürünler sunulmaktadır (Öndül, 2015:19).

Türkiye’de engelli bireyler ile ilgili ulaşılabilirlik konusu 1985 yılında yürürlüğe girmiş olan ve 1997 yılında İmar Kanunu’na eklenen bir ek madde ile yasal altyapıya kavuşmuştur. Bu madde “Fiziksel çevrenin özürllüer için ulaşılabilir ve yaşanılabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda, Türk Standartları Enstitüsünün ilgili standardına uyulması zorunludur” şeklindedir. Bu şekilde engelli bireyler çevresel düzenlemelerden dolayı

kimsenin desteğine ihtiyaç duymadan, bağımsız olarak yaşamlarını sürdürebileceklerdir (Tellioglu, 2018:40). Türkiye’de 2005 yılında yürürlüğe giren 5378 sayılı “Engelliler Hakkında Kanun” kapsamında, engelli bireylerin diğer bireyler ile eşit haklara sahip olmalarının amaçlandığı görülmektedir. Bu kanunun 4. ve 7. maddesinde, engelli bireylerin topluma dâhil edilmeleri ve bağımsız yaşamaları gerektiği vurgulanmış aynı zamanda sosyal hayatta da erişilebilirliğin sağlanması için gerekli düzenlemeler yapılması gerektiği ön plana çıkmıştır (Ercan, 2019:131).

Türkiye tarafından imzalanan ve onaylanması uygun bulunan 3.12.2008 tarihli Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’nin 18. maddesinde “Taraflar devletler, engellilerin diğer bireyler ile eşit koşullar altında seyahat ve yerleşim yerini seçme özgürlüğüne ve uyrukluk hakkına sahip olduğunu kabul eder” denilmektedir. Bu sözleşme ile taraflar devletlere engelli bireylere yönelik ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve yaşam standartlarını yükseltmek amaçlanmıştır (Şenol, Oktay ve Özmen, 2016:77).

Türkiye’de Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesi ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik’te engelli bireyler için çeşitli standartlara da yer verilmiştir. Yönetmeliğin 4. kısım, 18. madde c bendinde bedensel engelliler için çeşitli düzenlemeler yer almaktadır. Yönetmelikte şu düzenlemelere yer verilmiştir: Toplam kapasitesi seksen oda ve üzeri olan turizm tesislerinin en az bir oda olmak üzere toplam oda kapasitesinin %1’i oranında, engelli bireylere yönelik odaya sahip olmalıdır. Tesis girişleri, genel tuvaletler ile en az bir adet yeme-içme ünitesinde, temalı parklar, eğlence merkezlerinde ise belirtilen nitelikte düzenlemeler yapılmalı ve bu düzenlemeler özel işaretler ile belirtilmelidir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2011).

Turizm paydaşlarının engelli turizmine bakış açılarını belirlemek amacıyla Konya ilinde yapılan bir çalışmada, yüz yüze görüşme tekniği ile veriler toplanmıştır. Bunun sonucunda Konya’da bulunan tesis ve umumi alanların engelli turistler için uygunluğuna özellikle son yıllarda daha fazla önem verildiği, dikkat edildiği görülmüştür. Engelli bireylerin turizme katılımlarını sağlamak amacıyla Mevlâna çevresinde engelliler ve diğer bireylerle ilgilenecek zabıtalardan olduğu, telefon

hizmetlerinin ve Braille alfabesi ile oluşturulmuş kartvizitlerin olduğu görülmüştür (Özeren, 2019:110).

Günümüzde, engelli bireylerin toplumsal faaliyetlere katılma konusunda yaşadıkları en büyük sorunlardan birinin ulaşılabilirlik olduğunu söylemek mümkündür. Ulaşılabilirlik sosyal yaşamın tüm alanlarını kapsayan ve insan yaşamını kolaylaştırmayı amaç edinen bir yaklaşımdır (Bağcı, 2017:15).

Engelli bireyler karşılaştıkları çeşitli sorunlar sebebiyle sosyal hayata yeteri düzeyde katılamamakta ve uyum sağlayamamaktadır. Onların sosyal hayata katılamamalarında önemli bir yeri olan turizm faaliyetleri konusunda bazı düzenlemeler yapılsa da bu faaliyetlere erişimi engelleyen pek çok sorunda bulunmaktadır (Telliöğlü, 2018:82). Sayıları oldukça fazla olan ve dünyanın önemli bir seyahat pazarını oluşturan engelli bireylerin de diğer insanlar gibi, dinlenmek, eğlenmek, gezip farklı yerler görmek en doğal haklarıdır. Bu bireylerin seyahat edebilmelerinin ön koşulu ise yeterli altyapıya sahip işletmelerdir (Kenzhebayeva ve Boylu, 2018:7).

Eichhorn ve arkadaşları (2007), engelli bireylerin seyahate çıkma kısıtlarında bilgi eksikliğinin önemli bir rolünün olduğunu belirtmektedir. Bu açıdan bilgi eksikliğini ortadan kaldırmak amacıyla seyahat acentaları ve turizm işletmelerinin engelli bireylere yeterli ve güvenilir bir şekilde bilgiyi sunmaları gerekmektedir (Eichhorn vd., 2007:1).

Cavinato ve Cuckovich 1992 yılında yaptıkları araştırmada, engelli bireylerin seyahat tercihlerini etkileyen iki ana faktör olduğunu belirtmişlerdir. Bu faktörlerden birincisi, destinasyonda yeterli imkânların olması, ikinci faktör ise bireyin engel derecesidir. Bu iki faktöre bakıldığında işletmelerde yapılan engelli bireyler ile ilgili düzenlemelerin önemi vurgulanmaktadır (Cavinato ve Cuckovich, 1992:49).

Smith ise yaptığı araştırma sonucu engelli bireylerin seyahat tercihlerini etkileyen üç ana faktör olduğunu ve ilk faktörün çevresel faktör olduğunu belirtmiştir. Çevresel faktörler ise tutumsal, mimari ve ekolojik engeller olarak üç başlıkta açıklanmaktadır. Tutumsal engeller, işletmelerin engellilere yönelik uygulamalara karşı tutumlarını, mimari engeller fiziki yapılardan kaynaklanan

engelleri ve ekolojik engeller ise bölgenin doğal yapısından kaynaklanan oluşumları, örneğin bölgedeki dik yokuşlar, engebeli araziler vb. ifade etmektedir. İkinci faktör ise interaktif faktörlerdir. İnteraktif faktörler, herhangi bir engeli bulunmayan bireylerin engellilere yönelik olumsuz davranışları ve iletişim engelleri olarak açıklanmaktadır. Üçüncü faktör ise, engelli bireylerin fiziksel, psikolojik ve bilişsel engellerinden kaynaklanmaktadır (Toker ve Kaçmaz, 2015:238).

Engellilerin turizm faaliyetlerine katılımlarını engelleyen unsurlar arasında, ulaşım, engelli bireylere verilen hizmetlerde yaşanan eksiklikler, işletmelerin güvenilir bilgiler sağlamamaları, personelin yeterince eğitilmiş olmayışı, engelli bireylerin ihtiyacı olan konforun sağlanamaması, çevre koşullarının uygun olmayışı engelli bireylerin seyahate katılımlarını olumsuz etkilemektedir (Karaman ve Burak, 2017:102).

Engelli bireylerin turizm faaliyetleri sırasında yaşadıkları olumsuz deneyimlerde turizme katılma kısıtları arasındadır. Bu deneyimlerde etkili olan unsurları belirlemeye yönelik yapılan bir çalışmada engelli turistlerin unutulmaz turizm deneyimlerini etkileyen en önemli temanın işletmeye ait unsurlar olduğu, yaşadıkları olumsuz deneyimlerin yaratmış olduğu psikolojik problemlerin etkili olduğu ve sahip oldukları sosyal etkileşim ortamının da turizm deneyiminde oldukça etkili olduğu saptanmıştır (Ceylan, 2015:82).

McKercher ve arkadaşları (2003) engelli bireylerin turizm faaliyetlerini etkileyen faktörleri iki ana grupta incelemiştir. Bu faktörlerden ilki iç faktörlerdir. İç faktörler bireysel ve ekonomik şeklinde kendi içinde iki başlık altında açıklanmaktadır. Bireysel faktörler arasında, bilgi eksikliği, sosyal yaşamdaki başarısızlık, sağlık sorunları, psikolojik ve sosyal engeller, seyahat etmeyi uygun görmeme yer almaktadır. Ekonomik faktörler ise gelir eksikliği ve refakatçiye ihtiyaç duyma ancak giderlerini karşılayamama şeklinde açıklanabilir. İkinci faktör ise dış faktörlerdir. Dış faktörlerde kendi içinde çevresel ve iletişimsel faktörler olarak iki başlık altında açıklanmaktadır. Çevresel faktörlere, kurallar ve düzenlemeler, güvenlik, mimari gibi faktörler örnek olarak verilebilir. İletişimsel faktörler ise beceri yetersizliği, iletişim kurmada zorluk, işletmelerde çalışanların tutumlarıdır (McKercher vd., 2003:468). Darcy ve Daruwalla (1999), ekonomik olumsuzlukların

turizme katılım faaliyetlerini diğer unsurlardan daha çok etkilediğini ileri sürmüşlerdir (Karaman ve Burak, 2017:102).

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda konunun bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda bilginin doğru ve güvenilir şekilde sunulması, erişilebilirlik konusunda gelişmelerin yaşanması, işletmelerdeki alt yapı ve üst yapının uygun şekilde planlanması, çalışan personelin eğitimi ve engelli bireyler ile olan iletişimi oldukça önemlidir. Bu engellerin en aza indirildiği takdirde engelli bireylerinde turizm endüstrisine olan bakışları değişecek ve turizm faaliyetlerine katılma konusundaki isteklerinin artacağı beklenmektedir (Bağcı, 2017:27)

Literatürde, turizm alanında engelli bireyler ile ilgili yapılan çalışmalara Tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 4: Turizm Alanında Engelli Bireyler ile İlgili Yapılan Araştırmalar

YAZAR/LAR YIL	AMAÇ	ÖRNEKLEM	TEKNİK	SONUÇ
Yaylı, A., Öztürk, Y. (2006)	Konaklama işletmesi yöneticilerinin bakış açılarını ortaya koymak	Konaklama işletmesi yöneticileri	Anket	Yıldız sayıları arttıkça otel yöneticilerinin engelli turizm pazarına olan bakış açıları olumlu şekilde değişmekte olduğu ancak bu konuda işin henüz başında oldukları ve eğitimli personellerinin bulunmadığı ortaya çıkmıştır.
Avcı, N., Yüril, E. Ö. (2008)	Türkiye ve AB'de bulunan uygulamaları incelemek	Türkiye ve AB uygulamaları	Kavramsal Çalışma	Çalışma sonucunda, Türkiye'deki engellilere ilişkin bilgiler ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Engellilere yönelik düzenlemeleri aktarılmıştır.

Tablo 4 (Devam): Turizm Alanında Engelli Bireyler ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Atak, V. (2008)	Marmaris'te bulunan otel işletmelerinin engelli turizmüne bakışı	Otel çalışanları	Anket	Otel işletmelerinin bedensel engelli turizm pazarında hazırlıksız olduğu ancak bu konuya bakışın olumlu olduğu sonucuna varılmıştır.
Uygun, E. (2010)	Tatil kararlarında fiziksel engelli bireylerin etkisi	Fiziksel Engelli Bireylerin Aileleri	Görüşme	Engelli bireylerin satın alma kararında aktif rol oynadıkları, aileleri ile yaptıkları tatillerde ortak kararlar verildiği sonucuna varılmıştır.
Pehlivanoglu, B. (2012)	Engelli dostu tesislerin iç mekân tasarımlarının incelenmesi	Antalya'da bulunan oteller	Kavramsal Çalışma	Antalya'da bulunan ve kendini engelli dostu olarak tanımlayan tesislerin iç mekân tasarımları değerlendirilmiştir.
Şahin, H. (2012)	Engelli bireylerin memnuniyet durumlarının incelenmesi	Ortopedik ve Görme Engelli Bireyler	Anket	Katılımcıların konaklama işletmelerinin rahatlığına yönelik tutumları, engel türüne, öğrenim düzeyine, çalışma durumuna, gelir düzeyine göre önemli farklılıklar gösterdiği görülmüştür.
Karacaoğlu, S. (2012)	Bedensel engellilerin seyahat ve turizm faaliyetlerine katılımının belirlenmesi	Bedensel Engelliler	Anket	Çalışma sonucunda, tatile katılımın önündeki engeller tespit edilmiş, bedensel engellilerin demografik özellikleri ve diğer alt faktörler arasındaki ilişki incelenmiştir.
Baş, M. (2012)	Duygusal memnuniyet ve müşteri ilişkisi	Engelli turistlere hizmet etmiş personel	Anket	İşletme çabaları, duygusal çaba ve duygusal çelişkinin engelli müşterilerin memnuniyetini artırdığı sonucuna varılmıştır.

Tablo 4 (Devam): Turizm Alanında Engelli Bireyler ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Tozlu, E., Mercan, Ş. O., Atay, L. (2012)	Engellilere yönelik var olan düzenlemelerin durum tespitini yapmak	Çekim merkezindeki yetkililer	Gözlem ve Görüşme	Çanakkale'nin engelli turizmi için gerekli altyapı ve üstyapı çalışmalarının yeterli olmadığı görülmüş ancak, Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi'nde engelli bireylere hizmet vermek amacıyla her alanda düzenlemeler olduğu görülmüştür.
Zengin, B., Eryılmaz, B. (2013)	Bodrum'da faaliyet gösteren 4 ve 5 yıldızlı otel ve tatil köylerinin yöneticilerinin görüşlerini almak	Otel Yöneticileri	Anket	Analizler sonucunda yöneticilerin engelli pazarının önemini farkında olmadıkları, yasal mevzuata uydıkları, konu ile ilgili yasal mevzuatın gelişmiş ülkelere göre yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır.
Doğru, H., Kaygalak, S., Çavdırılı, C. M. vd. (2013)	Engelli bireylerin şikâyetlerinin belirlenmesi	E-Şikâyetler	Betimsel Çalışma	Engelli bireyler tarafından en fazla şikâyet edilen konunun onlara yönelik davranış ve tutumların olumsuz olması, fiziksel ortamın engelli bireyler için uygun olmaması, kanunen yapılması zorunlu indirimlerin yapılmamasıdır.
Yenişehirli- Oğlu, E., Türkay, O. (2013)	Konaklama işletmelerinin engelli turistler için uygunluğunun incelenmesi	Engelli bireyler, konaklama işletmesi yetkilisi ve turistler	Görüşme	Konaklama işletmelerinin engelli turistler için kısmen uygun olduğu ancak bu uygunluğun yeterli olmadığı tespit edilmiştir.
Yenişehirli- oğlu, E. (2013)	Engelli turistlerin kabul görme düzeyi ve karşılaştıkları sorunların incelenmesi	Turistler, Engelli Turistler ve Konaklama İşletmeleri Yetkilileri	Görüşme	Konaklama işletmelerinde ki düzenlemelerin engelli bireylere kısmen uygunluk gösterdiği ancak bu uygunluğun yeterli seviye de olmadığı saptanmıştır. İşletme de çalışan personelin ya da diğer turistlerin engelli bireylere karşı olumsuz bir bakış açılarının olmadığı belirlenmiştir. Konaklama işletmelerinin engelli bireyleri de turist olarak görüp kabul ettikleri tespit edilmiştir.

Tablo 4 (Devam): Turizm Alanında Engelli Bireyler ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Kırlar, B. (2013)	İzmir ilindeki otellerin ulaşılabilirliği konusunda bir durum analizi yapmak	Otel Yöneticileri	Görüşme ve Anket	Çalışma sonucunda yalnızca ortopedik engellilere yönelik düzenlemelerin olduğu ancak diğer engel gruplarına uygun düzenlemelerin olmadığı saptanmıştır.
Baş, M., Ulama, Ş. (2014)	Engelli turistlerin turizm faaliyetlerine ilişkin taleplerinin incelenmesi	Engelli Turistler	Görüşme	Çalışma sonucunda, çalışan personele engelli turistlere yaklaşım konusunda eğitim verilmesi gerekliliği, yapılan ulaşılabilir uygulamaların doğru ölçülerde yapılması gibi farklı konularda önerilerde bulunulmuştur.
Eldem, D. (2014)	Konaklama yapılarının engelliler için erişilebilirliğini incelemek		Literatür Taraması	Çeşitli otellerin erişilebilirliğinin değerlendirildiği görülmüştür.
Cevizkaya, G., İlsay, S., Avcıkurt, C. (2014)	2000-2013 yılları arasında engellilerle ilgili çalışmaların çeşitli özelliklere göre incelenmesi	2000-2013 yıllarında yapılan çalışmalar	Bibliyometrik Çalışma	Çalışmaların çeşitli özelliklere göre incelendiği görülmüştür.
Ayyıldız, T., Atay, H., Yazıcı, A. (2014)	Konaklama işletmelerinin engelliler için olanaklarını belirlemek	Otel Yöneticileri	Anket	Burada bulunan konaklama işletmelerinden 3 tanesi engelli bireyler için odalarının bulunmadığını ifade etmişler, görme ve işitme engelliler için yapılan düzenlemelerin yetersiz olduğu görülmüştür.
Çizel, B., Çizel, R. B. (2014)	Engellilerin turist olma niyeti ve turizm kısıtları arasındaki ilişki	Engelli Bireyler	Anket	Engellilerin çaresiz hissettiklerinde motivasyonlarının düştüğü ve turizme katılma niyetlerinin azaldığı sonucuna varılmıştır.

Tablo 4 (Devam): Turizm Alanında Engelli Bireyler ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Baş, M., Kılıç, B. (2014)	Çalışanların duygusal emek süreci ve analizi	Engelli turistlere hizmet etmiş olan çalışanlar	Anket	Engelli turizm pazarında, 19-20li yaşlarda çalışanların duygusal çaba düzeyinin daha yüksek olduğu ve yönetici desteği gibi faktörlerin engelli turizm pazarı duygusal emek süreci üzerinde etkili olduğu görülmüştür.
Bekar, A., Balcı, İ. (2015)	Engelli bireylerin yiyecek-içecek işletmelerinde karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri	Görme, Konuşma ve İşitme Engelli Bireyler	Anket	Engelli bireylerin konaklama sırasında giriş kapıları, rampalar, bulunan dekoratif eşyalar, aydınlatma gibi unsurlar ile ilgili sorun yaşadıkları, bu sorunlar ile engel durumu ve işletmeyi ziyaret sıklığı arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir.
Akıncı, Z., Sönmez, N. (2015)	Engellilerin turizm hizmeti ile ilgili genel beklentilerinin değerlendirilmesi	Kamu ve Sivil Toplum Kuruluşları Yöneticileri	Görüşme	Çalışma da engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılmasındaki en önemli engellerin, ekonomik, ulaşım ile ilgili yaşanan sorunlar ve fiziki sorunlar olduğu belirtilmiştir.
Bulgan, G., Çarıkcı, İ. H. (2015)	Engelli turistlere verilen hizmetlerin yeterlilik düzeyinin değerlendirilmesi	Otel yöneticileri ve engelli misafirler	Anket	Türkiye'ye gelen engelli turistlerin en fazla Alman ve Rus olduğu, engel durumlarının çoğunlukla ortopedik olduğu tespit edilmiştir. Yöneticilerin hizmet verme konusunda kendilerini yetkin gördükleri belirlenmiştir. Engelli bireylerin Türkiye'ye en çok ilkbahar ve sonbahar aylarında geldiği tespit edilmiştir.
Toker B., Kaçmaz, Y. Y. (2015)	Alanya destinasyonunu ziyaret eden engelli bireylerin memnuniyet düzeylerini tespit etmek	Engelli Turistler	Anket	Engelli turistlerin engelsiz turizme yönelik memnuniyet ve algılarının olumlu yönde olduğu, seyahat acentalarında destinasyon ve konaklama işletmelerine göre daha az memnuniyet olduğu saptanmıştır.

Tablo 4 (Devam): Turizm Alanında Engelli Bireyler ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Baş, M., Yenişehirli- oğlu, B., Zengin, B. (2015)	Müzelerde ulaşılabilirliğin gelişimine katkı sağlamak	Yurt içi ve yurt dışında seçilen müzeler	Karşılaştırmalı Analiz	Yurt dışındaki müzelerin ulaşılabilirliği ile karşılaştırıldığında, yurt içi müzelerde bazı eksiklikler olduğu belirlenmiş ve engelli bireylere eğitim programları oluşturulması, işaret dili rehberli turlar, yürüyen yol gibi uygulamaların oluşturulması için önerilerde bulunulmuştur.
Ceylan, A. (2015)	Engelli turistlerin unutulmaz turizm deneyimlerinin doğasını anlayabilmek ve etkili olan unsurları ortaya çıkarmak	Engelli Bireyler	Görüşme	Engelli turistlerin unutulmaz turizm deneyimlerini etkileyen en önemli temanın işletmeye ait unsurlar olduğu, yaşadıkları olumsuz deneyimlerin yaratmış olduğu psikolojik problemlerin etkili olduğu ve sahip oldukları sosyal etkileşim ortamının da turizm deneyiminde oldukça etkili olduğu saptanmıştır.
Öndül, G. (2015)	Konaklama işletmesi odaklı turizm algılarının belirlenmesi ve engelli turizmi için öneriler	Engelli Bireyler	Anket	Seyahat acentalarının engellilere yönelik düzenledikleri turların ve engellilere yönelik verdikleri hizmetlerin yeterli olmadığı, konaklama işletmelerindeki düzenlemelerinde engelli bireylere uygun olmadığı tespit edilmiştir.
Terlemez, M. (2016)	Engelli ve diğer kullanıcılar için tasarlanmış odaların incelenmesi		Kaynak Taraması	Oda tasarımı ile ilgili çeşitli önerilerde bulunulmuştur.
Hazar, B. (2016)	Marinaların uygunluğu ve marina yöneticilerinin bakış açıları	Marina yöneticileri	Gözlem ve Görüşme	Marinalarda eksiklikler olduğu ve bu eksikliklerin yasal düzenlemelerden kaynaklandığı görülmüş, marina yöneticilerinin engelli turizm azarına olumlu yaklaşıtları sonucuna varılmıştır.

Tablo 4 (Devam): Turizm Alanında Engelli Bireyler ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Bulgan, G., Göktaş, P. (2016)	X, Y ve Z kuşağı dönemindeki engelli bireylerin karşılaştırılması		Karşılaştır- malı analiz	X, Y ve Z kuşağı arasında engelli turizmi ile ilgili karşılaştırmalar yapıldığı görülmüştür.
Yüksel, Ş. (2016)	Mimari tasarım ilkelerini incelemek		Kavramsal Analiz	65 yaş üzeri kişiler ve engelli bireyler için dış mekân ve konaklama tesislerindeki mimarî tasarım ilkeleri incelenmiştir.
Şenol, F., Oktay, K., Özmen, M. (2016)	Engellilere yönelik uygulamaların değerlendirilmesi, eksiklerin belirlenmesi ve çözüm önerileri getirilmesi	Otel Yöneticileri	Anket	Otellerin inşa edilmesi sırasında uzman görüşlerine başvurulduğu ancak nihai kararlarda yönetimin etkili olduğunu belirtmişlerdir. Engelli oda sayısı belirlenirken mevzuattaki sayının gözetildiği, daha fazlası için bir çabaya girilmediği, engelliler için yapılan düzenlemelerin yetersiz olduğu ve bazı uygulamaların tamamen göstermelik olduğunu kabul ettikleri bilgisi elde edilmiştir.
Bulgan, G., Göktaş, P. (2016)	Y kuşağının engelli turistlere olan bakış açısının değerlendirilmesi	Y kuşağı gençleri	Anket	Araştırmaya katılan erkeklerin, kadınlara oranla engelli bireylere karşı daha olumlu baktığı, çocukluk yıllarını kırsal bölgelerde geçirmiş olan Y kuşağı gençlerinin engelli bireyler ile empati kurmada, şehirde büyümüş gençlere göre daha başarılı oldukları tespit edilmiştir.
Göktaş, P., Bulgan, G. (2016)	Turizmde çalışan personelin engelli bireyler ile iletişiminin geliştirilmesine yönelik görüş ve öneriler	Turizm işletmelerind e çalışan personel	Ağaç Diyagramı	Turizm işletmelerinde hizmet vermekte olan personelin engelli bireylerle empati kurması, yüz ifadesi ve beden diline dikkat etmesi, yargılayıcı ifadelerden kaçınılması eğitim verilmesi, broşürler, bilgilendirici konferanslar vs. düzenlenmesinin tavsiye edilmekte olduğu saptanmıştır.

Tablo 4 (Devam): Turizm Alanında Engelli Bireyler ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Göde, M. Ö., Önçel, S. (2016)	Eskişehir ilinde faaliyet gösteren yiyecek içecek işletmelerinin engellilere yönelik düzenlemelerinin tespit edilmesi	Restoran Yöneticileri	Görüşme	İşletmelerin engellilere yönelik uygulanan düzenlemeler konusunda bilgi sahibi olmadıkları, düzenlemelerin restoranın sadece belirli alanlarında uygulandığı, personelin eğitilmediği, yasal düzenlemeler konusunda denetimin yapılmadığı bilgisine ulaşılmıştır.
Tellioğlu, S., Şimşek, N. (2016)	Türkiye de engelli dostu turizm ile ilgili yapılan çalışmalar		Literatür Taraması	Türkiye de engelli dostu turizm ile ilgili yapılan çalışmaların eksikliklerine yer verilmiştir.
Büyüksalvarcı, A., Şapçılar, M. C., Tuncel, M. (2017)	Otellerin sahip olduğu engelli olanakları ve yönetici görüşlerinin belirlenmesi	Otel Yöneticileri	Anket	Konya da faaliyet gösteren konaklama işletmelerinin engelli turizmüne yeterince önem vermedikleri, banyo, oda ve genel kullanım alanlara önem verildiği ancak işitme ve görme engelliler için yeterli olanakların olmadığı sonucuna varılmıştır.
Yılmaz, İ., Karakuş, Y., Çamlıca, K. vd. (2017)	Türkiye’de turizm alanında yapılan 48 bibliyometrik çalışmaların analize tutulması	Türkiye de turizm alanında yapılan bibliyometrik çalışmalar	Bibliyometrik Çalışma	İncelenen çalışmaların alanları ile ilgili bilgiler verilmiş, turizm türleri ile ilgili yapılan çalışmalara dikkat çekilmiştir.
Bulgan, G. (2017)	Zihinsel engelli bireylerin ailelerinin tatil deneyimlerinin tanımlanması	Zihinsel engelli bireylerin aileleri	Anket	Zihinsel engelli bireylerin ailelerinin eğitim seviyelerinin ve gelir düzeylerinin düşük olduğu, zihinsel engellilerin aktif olarak turizm faaliyetlerine katılmadıkları belirtilmiştir. Ailelerin tatil kararı almalarında es dost tavsiyesinin önemli bir yerinin olduğu ifade edilmiştir.
Özhan, E. T. (2017)	Engelli bireylerin motivasyon ve beklentilerinin belirlenmesi	Ortopedik ve Görme engelli bireyler	Görüşme	En belirgin beklentinin erişilebilirlik olduğu ve bunun dışında çok büyük bir beklentinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 4 (Devam): Turizm Alanında Engelli Bireyler ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Yıldız, Z., Yıldız, S., Karaçayır, E. (2017)	Türkiye de engelli turizminin mevcut durumunu tespit etmek	Dünya da ve Türkiye’de konu ile ilgili yapılan saha araştırmaları	Literatür Taraması	En fazla seyahat edenlerin işitme engelliler olduğu ve daha çok yurtiçi turlara katıldıkları ancak maliyetler sebebi ile seyahatlerin kısa sürdüğü sonucuna varılmıştır.
Kaygısız, Ü. (2017)	Engelli bireylerin seyahat hakları ile ilgili var olan düzenlemeleri ortaya koymak	Mevcut mevzuat düzenlemeleri	Literatür Taraması	Ulaştırma yönetmenlikleri incelendiğinde bu konuda düzenlemeler olduğu görülmüştür.
Karaman, A., Burak, Y. (2017)	Engelli bireylerin karşılaştıkları sorunların belirlenmesi ve çözüm önerileri		Literatür Taraması	Alanlardaki görsel işitsel araçların ve bunun gibi düzenlemelerin engellilere yönelik olarak düzenlenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.
Tellioğlu, S., Tekin, M. (2017)	Dış çevre faktörlerinin engelli turizmne etkileri		Pestel Analizi	Pestel analizi kapsamında dış çevre faktörlerinin engelli turizmne olan etkilerinin incelendiği görülmüştür.
Kaya, Ç. (2017)	Engelli istihdam yöntemleri ve otel işletmelerinde engelli istihdamının incelenmesi	İstihdam edilen engelli bireyler	Anket	Otellerde çalışan engelli bireylerin çoğunun erkek olduğu, 36-55 yaş arasındaki engelli bireylerin iş yaşamında karşılaşılan sorunlara yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu, ayrıca engelli bireyler yaş aldıkça diğer sektörlere göre turizm sektörünün çalışmak için daha uygun görüldüğü sonucuna varılmıştır.
Bağcı, E. (2017)	Engelli bireylerin turizm hareketlerine katılma motivasyonları	Engelli Bireyler	Anket	Çalışma da en önemli kısıt tatil mekânlarının fiziksel uygunsuzluğu olduğu ifade edilmiştir.

Tablo 4 (Devam): Turizm Alanında Engelli Bireyler ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Kozak, A. M., Turan, A. (2017)	Seyahat acentesi yöneticilerinin engelli turistler ve seyahat acentaları ile ilgili algılamalarının belirlenmesi	Engelli Bireyler	Görüşme	Seyahat acentalarının engelli bireylere hizmet vermeye hazır olmadıkları ancak bu konudaki tutumlarının olumlu olduğu anlaşılmış ve engelli bireylere ilişkin bulgulara bakıldığında görüşmeye katılan kişilerin çoğunun turizme katıldığı ancak seyahat acentalarının sunduğu hizmetlerden faydalanmadıkları sonucuna varılmıştır.
Nasibov, D., Göçmen, S., Üvgüren, E. (2017)	Engelli personelin çalışma hayatı içerisinde helal değerlendirilip değerlendirilmediğinin incelenmesi	Engelli Bireyler	Görüşme	Çalışma sonucunda, istihdam edilen engelli bireylerin büyük bir bölümünün fiziksel bir engeli sahip olduğu, daha çok engel durumu göze çarpmayan kişilerin tercih edildiği görülmektedir.
Türkmen, A., İşleyen, E. (2018)	Tuvaletlerin engelli bireyler için erişilebilir kılınması		Literatür Taraması	Engelliler için düzenlenen tuvaletlerin erişilebilirlik anlamında öneriler getirilmiş ve tasarım süreci ile ilgili çizimlere yer verilmiştir.
Tekin, M., Telliöğlü, S. (2018)	7P ekseninde etrafında engelli turizm pazarının değerlendirilmesi		Kavramsal Çalışma	Engelli turizm pazarlaması 7P ekseninde değerlendirilmiştir.
Özbalcı, S. (2018)	Erişilebilirlik düzeyi, refah, uluslararası turizmin olarak ele alınması	Türkiye, Amerika ve Orta Doğu erişilebilirlik düzeyi	Karşılaştırmalı Analiz	Ülke çapındaki erişilebilirlik kesintisiz olarak sunulması, var olan yatırımların sürdürülmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.
Telliöğlü, S. (2018)	Engelli turizm pazarlaması konusunun incelenmesi	Turizm paydaşları	Anket ve Görüşme	Turizm paydaşları ile yapılan görüşmeler sonucunda engelli oda sayılarının yetersiz olduğu, kent merkezinin dışındaki alanlarda engelli bireylere uygun düzenlemelerin yetersiz olduğu ifade edilmiştir.

Tablo 4 (Devam): Turizm Alanında Engelli Bireyler ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Özhan, E. T. (2018)	Engelli bireylerin turizme katılımlarında motivasyon ve beklentilerinin belirlenmesi	Ortopedik Engelli Bireyler	Görüşme	Engelli bireylerin deneyimleri iyiyse tekrar katılmak istedikleri görülmüş ve en temel beklentilerinin ise erişilebilirlik olduğu sonucuna varılmıştır.
Kenzheba Yeva, A. (2018)	Bedensel engellilerin seyahat engellerinin psikolojiye etkisi	Engelli Bireyler	Anket	Uygun olmayan düzenlemeler ve fiziksel koşulların engellilerin rahat ve sorunsuz seyahat etmelerini kısıtladığı sonucuna varılmıştır.
Türkmen, A. (2018)	Konunun kuramsal sınırlılıklarını ortadan kaldırmak		Literatür Taraması	Çalışma sonucunda erişilebilirlik kavramına değişik perspektifler getirilmiştir.
Burak, T. (2018)	İşletmelerin engelli bireylere uygunluğunun incelenmesi	Engelli Bireyler	Anket	Konaklama işletmelerindeki kullanım alanları 5 üzerinden değerlendirildiğinde 3'ün altında kaldığı görülmüştür.
Kenzhebayeva, A. (2018)	Seyahat engellerinin psikoloji üzerindeki etkisi	Engelli Bireyler	Anket	Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde, araştırmaya katılan engelli bireylerden bazıları Seyahat etme niyetlerinin azalmasını ve seyahat arzusunu tamamen terk etmelerini, öğrenilmiş çaresizliğin olumsuz sonuçlarının biri olarak ifade etmişlerdir.
Öngen, Ö. Ş. (2018)	Yasal düzenlemeler ve engelli bireylerin farkındalıklarının incelenmesi	Engelli Bireyler	Anket	Engellilerin haklar ve yasal düzenlemeler konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı, yasal düzenlemelerin yeteri düzeyde var olduğu ancak uygulama konusunda eksikliklerin olduğu görülmüştür.
Topsakal, Y. (2018)	Akıllı turizm destinasyonun ve endüstri 4.0 teknolojilerinin incelenmesi		Kavramsal Analiz	Turizm uygulamaları engelli dostu bağlamında değerlendirilmiş Türkiye turizminin 4.0 yararlanarak engelli dostu olması için önerilerde bulunulmuştur.

Tablo 4 (Devam): Turizm Alanında Engelli Bireyler ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Kenzhebayeva , A., Boylu, Y. (2018)	Engelli bireylerin seyahatler sırasında deneyimledikleri seyahat engellerinin psikolojileri üzerindeki etkisi		Literatür Taraması	Engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılmalarında psikolojik faktörlerin önemli rol oynadığı görülmüştür.
Akın, A. (2018)	Engelli gençlerin otel işletmelerinden beklentileri	Fiziksel ve Görme Engelli Gençler	Görüşme	Engelli bireylerin zorda kalmadıkça otelde konaklamayı tercih etmediği, ya da bir refakatçi ile yalnızca geceleme için hizmet aldıkları tespit edilmiştir. Engelli bireyler, yapılan düzenlemelerin eksik olduğu ve engelli bireyler için uygun olmadığını ifade etmişlerdir.
Yıldız, Z., Yıldız, S., Bozyer, S. (2018)	İşitme engelli grubun talep ve arz açısından değerlendirilmesi		Betimsel Çalışma	Türkiye açısından en uygun turizm şeklinin sessiz turizm olduğu sonucuna varılmıştır.
Akdu, U., Akdu, S. (2018)	Dünya’da ve Türkiye’de engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılma haklarının nasıl korunduğu		Betimsel Çalışma	Türkiye’deki yasal düzenlemelerin engelli turizm kapsamında gözden geçirilmesi ve engelli bireylerin turistik faaliyetlere katılım hakkının korunması, engelli turizminin geliştirilmesi konusunda önerilere yer verilmiştir.
Karacan D. P. (2018)	Halk dansçılarında olumsuz değerlendirme korkusu ile sosyal görünüm kaygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi	Halk Dansçıları	Anket	Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeğinden elde edilen puanlara göre, hayatının çoğunu köylerinde geçiren, orta gelir düzeyine sahip olan, kadın olan ve daha az halk oyunları deneyimi olan dansçıların ortalama değerlerinin daha yüksek olduğu, sosyal görünüş kaygısı ile olumsuz değerlendirme korkusu arasında pozitif ve yüksek düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4 (Devam): Turizm Alanında Engelli Bireyler ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Nergiz, G. H., Akbıyık, B. S. (2018)	Kocaeli ilindeki konaklama işletmelerinin engellilere yönelik fiziksel imkânlarını incelemek	Otel Yöneticileri	Görüşme	Otel işletmelerinde engelli bireylere yönelik fiziki düzenlemelerin sınırlı olduğu, var olan düzenlemelerin ise yalnızca bedensel engellilere yönelik olduğu sonucuna varılmıştır.
Meriç, S., Işık, H. (2019)	Van ilinde bulunan 4 ve 5 yıldızlı konaklama işletmelerinde engelli alanlarının uygunluğu ve eksiklerin belirlenmesi	Konaklama İşletmeleri Yöneticileri	Görüşme	İşletmeler fiziksel açıdan ele alındığında 4 yıldızlı otellerin engelli odalarının bulunmadığı, engellilere yönelik düzenlemelerin yapılmadığı tespit edilmiştir. Ancak buna karşılık çalışanların engellilere hizmet etmekten memnuniyet duydukları görülmüştür.
Düşünür, S. Y., Sarıışık, M. (2019)	Zihinsel engelli bireylerin yaşadıkları sorunların belirlenmesi	Zihinsel engelli bireylerin anneleri	Anket	Araştırma sonucunda zihinsel engelli bireylerin engel derecelerinin turizme katılımlarını etkilediği ve aylık gelir düzeyinin de turizm faaliyetlerine katılımlarda etkili olduğu sonucuna varılmıştır.
Akın, A. (2019)	4 ve 5 yıldızlı otel işletmelerinin engellilere yönelik yaptıkları düzenlemeleri belirlemek	Otel yöneticileri	Görüşme	Oda sayılarının ve fiziksel düzenlemelerinin mevzuata uygun olmadığı ve yetersiz olduğu tespit edilmiş ve bazı otellerin bu konudaki düzenlemelere yeni başladıkları tespit edilmiştir
Bayram, M., Oduncuoğlu, F. (2019)	Araştırmaları değerlendirmek, farklılıkları ve özellikleri tespit etmek	Dünya ve Türkiye ölçeğindeki araştırmalar	Literatür taraması	Sağlık turizminin 4 alt sektörde ile turistlerin beklentileri, kalite algıları vb. araştırmalar incelenmiştir.
Cengiz, F., Aksöz, E. O. (2019)	Engelli bireylerin turizm ile olan ilişkileri		Kavramsal Analiz	Engelli bireylerin, müşteri odaklı pazarlama karması unsurlarının her biri için ayrı ayrı değerlendirildiği görülmüştür.

Tablo 4 (Devam): Turizm Alanında Engelli Bireyler ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Keskin, T. (2019)	Çeşitli standartların engelli kişilerin işletme tercihini ne oranda etkilediğinin incelenmesi	Fiziksel ve Görme Engelli Bireyler	Anket	Engelli bireylerin %70'i Ankara ilindeki işletmeleri engelliler için yeterli bulmamakta ve başkalarından yardım almak zorunda kaldıklarını, bu işletmeleri engelliler açısından uygun bulmadıklarını ifade etmişlerdir.
Özeren, M. (2019)	Konya'nın turizm pazarındaki eksik yönlerini tespit etmek	Turizm Paydaşları	Görüşme	Konya'da bulunan tesis ve umumi alanların engelli turistler için uygunluğuna özellikle son yıllarda daha fazla önem verildiği, dikkat edildiği görülmüştür.
Düşünür, Y. S. (2019)	Zihinsel engelli bireylerin topluma kazandırılmasında turizmin önemini göstermek	Zihinsel engelli bireylerin velileri	Anket	Zihinsel engelli bireylerin yeterince turizm faaliyetlerine katılmadıkları bunun nedeni olarak da ailelerin maddi imkânlarının kısıtlı olması ifade edilmiştir ve aynı zamanda engelli bireylere uygun şekilde turizm tesisinin olmayışı da bu nedenler arasındadır.
Ören, Y. (2019)	Engelli bireylerin mobbing deneyimlerini incelemek	Otel işletmelerinde çalışan fiziksel engelli bireyler	Görüşme	Araştırma sonucunda çalışan fiziksel engelli bireylerin mobbinge maruz kaldığı ortaya çıkmıştır. Bu konudaki deneyimlerini toplumun engelliye olan bakış açısı, küçümseme, damgalama, eksik görme gibi olumsuz bakış açılarının çalışma yaşamına olan etkisini göstermektedir.
Uslu, A. G. (2019)	Alanya bölgesindeki turizm işletmelerinin bedensel engelli turizmüne bakışı	İşletme Yöneticileri	Anket	Çalışma sonunda işletme yöneticilerinin engelli turizmi konusunda tam fikir beyan edemedikleri anlaşılmıştır. Engelli turizminin öneminin yeterince farkında olmadıkları anlaşılmıştır.

Tablo 4 (Devam): Turizm Alanında Engelli Bireyler ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Ercan, F. (2019)	Erişilebilir teknolojiler ve kullanım alanlarının incelenmesi		Betimsel Analiz	Otel, müze ve çeşitli destinasyonlarda, engelli bireyler için geliştirilen uygulamaların önemli erişilebilir teknolojiler olduğu ifade edilmiştir.
Erkılıç, E. C., Eren, A. (2020)	Paket tur hizmetlerinde satış öncesi ve satış sonrası yaşlı ve engelli kişilerin ihtiyaç ve beklentilerini belirlemek	Seyahat acentesi satış ve operasyon bölümü çalışanları	Görüşme	Ankara’da bulunan seyahat acentalarının engelli ve yaşlılara yönelik özel turlar planlamadıkları, bu kişileri farklı bir pazar bölümü olarak görmedikleri, bu konuda ürün geliştirme ve çeşitlendirme çabalarının olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 4’te görüldüğü üzere, Türkiye’de turizm alanında engelli bireyler ile ilgili 2006-2020 yılları arasında yapılan 77 çalışma incelenmiştir. Çalışmaların büyük bir bölümünü nitel çalışmaların oluşturduğu ve veri toplama aracı olarak çoğunlukla görüşme tekniği kullanıldığı, nicel çalışmaların ise tamamında anket tekniğinin kullanıldığı görülmüştür.

Çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde, turizm ve engelliler alanında yapılan çok sayıda çalışma olduğu görülmüş ancak engelli bireylerin turizme katılımda yaşadığı psikolojik olumsuzluklar ya da sosyal görünüş kaygısı ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bunun yanında çalışmalarda örneklem olarak otel yöneticileri, otel çalışanları, engelli bireylerin aileleri, fiziksel ve görme engelli bireyler, ortopedik engelli bireyler, turizm paydaşları, tüm engel gruplarını örneklem olarak ele alan çalışmalar olduğu görülmüş ancak yalnızca işitme engelli, görme engelli ya da dil ve konuşma engelli bireylere odaklanan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Aynı zamanda engel gruplarına göre memnuniyet durumları ile ilgili karşılaştırmalı bir adet çalışmaya rastlanmışken, engel gruplarına göre turizme katılım ile ilgili karşılaştırmalı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Tüm bunlar değerlendirildiğinde, yapılan bu araştırmanın önemi vurgulanmaktadır. Engelli bireyler ve turizm ile ilgili incelenen çalışmaların sonuçlarına Tablo 4’te yer verilmiştir.

2.7.SOSYAL GÖRÜNÜŞ KAYGISI

Kaygı günümüzde pek çok bireyin yaşadığı sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyin içsel sıkıntı yaşaması, kendini yeterli görmemesi, üzüntü ve endişe, sebebi bilinmeyen gerginlik, olumsuz düşüncelerinden dolayı huzursuzluk yaşaması ya da korku duyması kaygı olarak tanımlanmaktadır. Kaygı durumunun kaynağı belli değildir. Kişinin iş ve okul hayatını, başarılarını, çevresindeki insanlarla olan iletişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Alımcı, 2018: 9).

İnsan duygusal ve toplumsal bir varlıktır. Çevresindeki insanlarla iletişim kurmak, insanlar için bir ihtiyaçtır. İletişim esnasında diğer bireyler üzerinde bir etki ve olumlu izlenim bırakmak isterler (Alımcı, 2018: 12). Bu açıdan dış görünüş olumlu bir etki bırakmak için önemli bir faktördür. Dış görünüş insanlık tarihi boyunca bireylerin hayatında önemli bir yere sahip olmuştur. Günümüzde her yaşta insanın, özellikle de gençlerin üzerinde durduğu noktalardan biridir. Dış görünüşe yüklenen anlamlar ve değerlendirmeler toplumlarda her zaman ön planda olmuştur (Çetinkaya vd., 2019:907).

Günümüzde insanlar diğer kişiler üzerinde etki ve intiba bırakmak için çabalar hale gelmişlerdir. Bireyler bir başkası üzerinde iyi bir etki bırakmayacaklarını düşünürse bu onun kaygı yaşamasına sebep olur. Bu kaygı ise sosyal görünüş kaygısı şeklinde ifade edilir (Çetinkaya vd., 2019:907). Bu durum sosyal kaygının bir uzantısı şeklinde de ele alınabilir. Çünkü birey sadece dış görünüşü ile ilgili değil, bir başkası tarafından nasıl algılanacağına dair de bir kaygı yaşamaktadır (Alımcı, 2018: 13). Konu ile ilgili yapılan bir çalışma da sosyal görünüş kaygısının kişinin görünüşü ile ilgili tüm değerlendirmeleri içerdiği ve bu açıdan genel sosyal kaygıya daha çok benzediği ifade edilmiştir (White, 2013: 10).

Birey, kendi görünüşüne yönelik olumsuz değerlendirmeler yapması sonucu sosyal görünüş kaygısı yaşamaktadır (Aynur, 2020:11). Sosyal görünüş kaygısı bireyin kendi bedenini nasıl algıladığıyla yani beden imajı algısı ile de doğrudan bağlantılıdır (Cash ve Fleming, 2002:457). Beden imajı olumlu beden imajı ve olumsuz beden imajı şeklinde ikiye ayrılır. Olumlu beden imajı, kişinin bedeninden hoşnut olmasıdır (Cash, 2004:2). Olumsuz beden imajı ise, bireyin bedeni ile ilgili olumsuz his ve düşüncelere sahip olması, bunun yanı sıra diğerlerine kıyasla

kendisini alımlı bulmaması, bedenini kabul etmemesi durumudur. Kişinin sahip olduğu bu olumsuz beden imajı sosyal görünüş kaygısını doğurur (Doğan, 2010: 153). Ancak sosyal görünüş kaygısı beden imajının duygusal bir bileşeni olması yönünden farklıdır (Truitt, 2011). Beden imajı kavramı kişinin kendi bedeni ile ilgili algısını ifade ederken, sosyal görünüş kaygısı kişinin bedenini diğer insanların nasıl gördüğüne ilişkin kaygısını ifade etmektedir (İsmail, 2018: 31). Bireyin başkalarının onu nasıl değerlendirdiği ile ilgili yaşadığı kaygılar da sosyal görünüş kaygısını ifade etmektedir. Yalnızca vücut biçiminden kaynaklanan kaygıları değil, aynı zamanda yüz şekli, cilt yapısı, boy ve kilo gibi daha bütüncül bir kaygı oluşturmaktadır (Aynur, 2020:11; Alımcı, 2018:13).

Sosyal görünüş kaygısı, kişilerin fiziksel görünüşlerinin diğer kişiler tarafından değerlendirilirken duydukları gerginlik ve hissettikleri kaygı şeklinde de tanımlanabilmektedir. Bu kaygı türü anksiyetenin bir çeşidi şeklinde de ifade edilmektedir (Gündüz ve Sağlam, 2020:245). Hart ve arkadaşları (2008), sosyal görünüş kaygısının sadece fiziksel değil kişinin ten rengi, gülüşü, burnu, gözlerinin birbirine olan uzaklığı gibi özelliklerini de içine alan bir kavram olduğunu ifade etmişlerdir (Hart vd., 2008:49; Çetinkaya vd., 2019: 907).

Sosyal kaygı yaşayan bireyler bir durum karşısında başkaları tarafından gözlemlenmelerine ve değerlendirildiklerine inanırlar. Bu bireylerde titreme, huzursuzluk, etkileşim ve iletişim kurmaktan kaçınma, konuşmanın akıcılığında bozulma ve konsantre olamama gibi çeşitli olumsuzluklar görülebilmektedir. Bunun yanında kızarma, mide bulantısı, ellerin titremesi gibi durumlar da görülebilmektedir (İsmail, 2018:29).

Alan yazında yapılan çalışmalar göz önüne alındığında, sosyal görünüş kaygısının engelli bireyler ve turizm konusunda incelenmesi gerektiği kanaati doğmuştur. Ulusal ve uluslararası literatür tarandığında bu değişkenler kullanılarak hazırlanan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bakımdan sosyal görünüş kaygısının engelli bireyler ve turizm ile beraber ele alınarak literatürdeki boşluk doldurulmak istenmiştir.

Literatürde, bu çalışmanın değişkenlerinden biri olan sosyal görünüş kaygısına yönelik gerçekleştirilmiş çalışmalara Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5: Sosyal Görünüş Kaygısı ile İlgili Yapılan Araştırmalar

YAZAR/LAR YIL	AMAÇ	ÖRNEKLEM	TEKNİK	SONUÇ
Archibald, K. (2010)	Beden imajı ve sosyal kaygının problemlili içme davranışıyla ilişkisinin incelenmesi	Üniversite öğrencileri	Anket	Bireylerin içme miktarının sosyal kaygı düzeyleri ve beden imajlarına ilişkin endişeleriyle ilişkili olmadığı, beden imajı ile ilgili kadınların erkeklere göre daha fazla endişeli olduğu ve sosyal kaygı düzeylerinin de kadınlarda daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.
Claes, L., Hart, A. T., Smits, D., vd. (2012)	Sosyal görünüş kaygısı ölçeğinin psikometrik özelliklerinin araştırılması	Yeme bozukluğu olan kadınlar	Anket	Sosyal görünüş kaygısı ile vücut kitle indeksi, incelik ve vücut memnuniyetsizliği arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu, sosyal görünüş kaygısı ile kişilik bozulmalarından duygusal problemler (depresyon, anksiyete) ve kişilerarası problemler (şüphencilik, itaatkârlık gibi) arasında anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir.
Özcan, H., Subaşı, B., Budak, B., vd. (2013)	Depresyon ve anksiyete belirtilerinin benlik saygısı ve sosyal görünüş kaygısı üzerine etkilerinin ve benlik saygısı ile sosyal görünüş kaygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi	Ankara Zekâi Tahir Burak Kadın Sağlığı Eğitim ve Araştırma Hastanesi Gençlik Ünitesi'ne başvuran ve yaşları 12-24 arasında kadınlar	Anket	Sosyal kaygı düzeyi ile benlik saygısının birbiri ile ilişkili olduğu, ekonomik açıdan yaşanan zorlukların sosyal görünüş kaygısını arttırdığı saptanmıştır. Anksiyete şiddetinin kaygı düzeyi ve benlik saygısı üzerinde olumsuz etkisinin olduğu görülmüştür.

Tablo 5 (Devam): Sosyal Görünüş Kaygısı ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Levinson, C. A., Rodebaugh, T. R., White, E. K. vd. (2013)	Sosyal kaygı ve yeme bozuklukları için farklı veya paylaşılan risk faktörleri üzerine bir araştırma		Anket	Sosyal görünüş kaygısının, sosyal kaygı ve yeme bozuklukları arasında paylaşılan bir risk faktörü olduğu, negatif değerlendirilme korkusunun sadece sosyal kaygı için bir risk faktörü olduğu, mükemmeliyetçiliğin her iki durum için de bir risk faktörü olmadığı sonucuna varılmıştır.
Katherina W. (2013)	Sosyal görünüş kaygısı, sürekli yeme patolojisi ve klinik bozukluğun ek yapılarını içeren genişletilmiş bir modelin uyumunu test edilmesi, bu genişletilmiş modelin uyumundaki potansiyel cinsiyet farklılıklarının keşfedilmesi	Üniversite öğrencileri	Anket	Sosyal görünüş kaygısının, beden kontrol bilişleri ve davranışlar arasındaki ilişkiye aracılık etmeyebileceği sonucuna varılmıştır.
Şahin, E., Barut, Y., Eranlı, E. vd. (2014)	Ortaokul öğrencilerinde benlik saygısı ile sosyal görünüş kaygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi	Ortaokul öğrencileri	Anket	Benlik saygısı ile sosyal görünüş kaygısı arasında her cinsiyet için anlamlı negatif bir ilişki olduğu görülmüştür. Düşük benlik saygısı olan ergenlerin daha yüksek düzeyde sosyal görünüş kaygısı ya da yüksek benlik saygısı olan ergenlerin daha düşük düzeyde sosyal görünüş kaygısı taşıdığı sonucuna varılmıştır.

Tablo 5 (Devam): Sosyal Görünüş Kaygısı ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Varol, K. Y., Erbaş, K., Ünlü, H. (2014)	Ergenlerin sosyal görünüş kaygısı düzeyleri ile beden eğitimi dersine yönelik tutumlarını arasındaki ilişkiyi incelenmesi	Lise öğrencileri	Anket	Araştırmada sosyal görünüş kaygısı düzeyinin, beden eğitimi dersine yönelik tutum düzeyleri üzerinde düşük düzeyde etki büyüklüğüne sahip olduğu, öğrencilerin beden eğitimi dersine yönelik tutumlarının olumlu, sosyal görünüş kaygılarının orta düzeyde olduğu ve sosyal görünüş kaygısı düzeylerinde cinsiyet değişkenine göre anlamlı fark görülmemiştir.
Alemdağ, S., Öncü, E. (2015)	Öğretmen adaylarının fiziksel aktiviteye katılım durumu ve sosyal görünüş kaygılarının bazı değişkenlere göre incelenmesi	Öğretmen adayları	Anket	Öğretmen adaylarının fiziksel aktiviteye katılım durumunun, cinsiyete ve okudukları bölümlere göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülürken, sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığı, öğretmen adaylarının sosyal görünüş kaygıları ise tüm bağımsız değişkenlere göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta olduğu, ayrıca, fiziksel aktiviteye katılım seviyesi arttıkça sosyal görünüş kaygısının azaldığı sonucuna varılmıştır.
Gautreau, C. M., Sherry, S. B., Mushquash, A. R. vd. (2015)	Özelleştirilmiş mükemmeliyetçilik (yoğun öz-geri tepme, algılanan başarısızlıklara olumsuz tepkiler ve eylemler hakkında kendinden şüphe etme) ile sosyal kaygı arasındaki ilişkinin incelenmesi	Üniversite Öğrencileri	Anket	Sosyal kaygı özelleştirilmiş mükemmeliyetçilikte artışları öngördüğü ve kendini eleştiren mükemmeliyetçiliğin toplumsal kaygının bir sonucu olduğu ifade edilmiştir.

Tablo 5 (Devam): Sosyal Görünüş Kaygısı ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Telli, E., Ünal, Z. (2016)	Üniversite öğrencilerinin sosyo-demografik özelliklerine göre sosyal görünüş kaygısının incelenmesi	Üniversite öğrencileri	Anket	Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin sosyal görünüş kaygısının öğrencilerin yaş, öğrenim gördükleri bölüm ve sınıf düzeylerine göre farklılık gösterdiği bulunmuştur.
Bakalim, O. (2016)	Kadın ve erkek üniversite öğrencilerinin beden memnuniyetinin kendine güven yaklaşımı ve sosyal görünüş kaygısı arasındaki ilişki üzerindeki aracı etkilerinin incelenmesi	Üniversite öğrencileri	Anket	Çalışma sonucunda genel beden memnuniyetinin kendine güven yaklaşımı ile kadınlar, erkekler ve toplam örneklem için sosyal görünüş kaygısı arasındaki ilişkide aracılık ettiği görülmüştür.
Ekşi, H., Arcan, T., Yaman, G. (2016)	Sosyal görünüş kaygısı ve mükemmeliyetçi kişilik özelliklerinin öğrencilerin sergiledikleri riskli davranışları yordama gücünün araştırılması	Meslek lisesinde öğrenim gören öğrenciler	Anket	Sosyal görünüş kaygısının, kendine yönelik mükemmeliyetçilik ve sosyal kaynaklı mükemmeliyetçilik değişkenlerinin riskli davranışların %14'ünü açıkladığı, sosyal görünüş kaygısının riskli davranışları yordama gücünün daha yüksek olduğu görülmüştür.
Kara, A. (2016)	Sosyal görünüş kaygısı ile utangaçlık arasındaki ilişkinin incelenmesi	Üniversite Öğrencileri	Anket	Çalışma sonucunda sosyal görünüş kaygısının utangaçlığı açıklayan bir değişken olduğu saptanmıştır.
Gembeck, M. Z. J., Web, H. J., Farrel, L. J. vd. (2017)	Görünüm kaygısı semptomlarının ve görünüm saygısının büyüme yörüngelerinin incelenmesi, yörüngelerin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi	10-13 yaşları arasındaki gençler	Anket	Kızlarda ve erkeklerde görünüş kaygısında yükselme görülürken, görünüş saygısında ortalama bir değişikliğin olmadığı, kızlarda erkeklere göre daha yüksek görünüş kaygısının ve daha düşük görünüş saygısının olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 5 (Devam): Sosyal Görünüş Kaygısı ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Pehlivan, Z., Ada, E. N., Öztaş, G. (2017)	Ev kadınlarının sağlıklı yaşam biçimi davranışları ve sosyal görünüş kaygılarının incelenmesi	Mersin’de yaşayan ev kadınları	Anket	Çalışma sonucunda ev kadınlarının orta düzeyde sosyal görünüş kaygısı yaşadıkları ve en düşük puanı fiziksel aktivite alt ölçeğinden aldıkları görülmüş, fiziksel aktiviteye katılımın hem görünüşü hem de sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını olumlu yönde etkilediği görülmüştür.
Malkoç, G., Özcan, G. (2017)	Bedensel engelli olan ve olmayan ergen bireylerin depresyon düzeyleri, sosyal görünüş kaygıları ve vücut algılarının incelenmesi	45 engelli ve 45 engelli olmayan birey	Anket	Engelli ergen bireylerin engelli olmayan bireylere göre depresyon ve sosyal görünüş kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu, engelli bireylerin vücut algılarından sağladıkları tatmin düzeyinin engelli olmayan bireylere göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir.
Vural, M., Keskin, N., Çoruh, Y. (2017)	Özel yetenek sınavları ile üniversiteye giriş yapan öğrencilerin sosyal görünüş kaygılarını ve öz yeterliklerinin incelenmesi	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi’ne özel yetenek sınavı ile giren öğrenciler	Anket	Öğrencilerin sosyal görünüş kaygılarının orta ve öz-yeterlik düzeylerinin orta seviyenin üzerinde olduğu, öz yeterlik ve sosyal görünüş kaygısının cinsiyete göre farklılaşmadığı, ancak öz yeterlik ve sosyal görünüş kaygısının bölümlere göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir.
Yüceant, M., Unlu, H. (2017)	Beden eğitimi öğretmeni adaylarının sosyal görünüş kaygı düzeylerini farklı değişkenler açısından incelenmesi	Beden eğitimi öğretmeni adayları	Anket	Beden eğitimi öğretmeni adaylarının sosyal görünüş kaygı düzeylerinin düşük olduğu, beden eğitimi öğretmenin yaş ve sosyal görünüş kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 5 (Devam): Sosyal Görünüş Kaygısı ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Bros of, L. C., Levinson, C. A. (2017)	Diyet kısıtlaması, sosyal görünüm kaygısı, hatalardan endişe (mükemmeliyetçiliğin bir bileşeni) ve aşırı yeme arasındaki ilişkinin test edilmesi	Kadınlar	Anket	Sosyal görünüş kaygısının, diyet kısıtlamasının ve hata yapma endişesinin her birinin tıknırcasına yemeyi öngördüğü, test edilen modelde, sosyal görünüş kaygısının, hata yapma endişesi ile tıknırcasına yeme arasındaki ilişkiye aracılık ettiği ve diyet kısıtlamasının, hata yapma endişesi ile tıknırcasına yeme arasındaki ilişkiye aracılık etmediği görülmüştür.
Trekels, J., Eggermont, S. (2017)	Ergenlik dönemindeki bireylerde, görünüm odaklı dergilere maruz kalma durumu ile sosyal görünüş kaygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi	Ergenlik dönemindeki gençler	6 aylık aralıklarla yapılmış olan boylam-sal bir çalışma	Görünüm odaklı dergiye maruz kalmanın, görünüş ideallerinin içselleştirilmesiyle ve sosyal ödüllerin çekiciliği atfedilmesiyle ve sosyal görünüş kaygısı ile ilişkili olduğu ifade edilmiştir.
Ekşi, H., Kardeş, S., İnci, O. (2018)	Öğrencilerin ana baba bağlanma düzeyleri ve sosyal görünüş kaygılarının sahte benlik algılarını yordayıcılığının incelenmesi	Öğrenciler	Anket	Sosyal görünüş kaygısı, anneye bağlanma ve babaya bağlanma değişkenlerinin birlikte sahte benlik algısını yordadığı ve sosyal görünüş kaygısı ve ana babaya bağlanma değişkenleri arasında ikili olarak ilişkiler anlamlı bulunmuştur.
Türker, A., Er, Y., Eroğlu, S. Y., vd. (2018)	Farklı spor merkezlerinde spor yapan bireylerin, sosyal görünüş kaygısı ile benlik saygısı ilişkisinin bazı değişkenler açısından incelenmesi	Özel spor merkezlerine üye olan bireyler	Anket	Bireylerin sosyal görünüş kaygıları ile benlik saygıları arasında yaş, cinsiyet ve spor yapma yılı değişkenlerine göre farklılık olmadığı ve sosyal görünüş kaygısı ile benlik saygısı arasında düşük düzeyde pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 5 (Devam): Sosyal Görünüş Kaygısı ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Göksel, G. A., Caz, Ç., Yazıcı, Ö. F., (2018)	Spor hizmeti alan bireylerde sosyal görünüş kaygısı ile öznel mutluluk ilişkisinin açıklanması	Spor merkezlerine gelen bireyler	Anket	Sosyal görünüş kaygısı ile mutluluk arasında düşük düzeyde ilişki olduğu tespit edilmiş, katılımcıların mutluluk düzeyleri gelir durumuna göre farklılık gösterirken, sosyal görünüş kaygısı ile gelir durumu arasında ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır.
Çelik, E., Güzel, H. Ş. (2018)	Sosyal görünüş kaygısı, mükemmeliyetçilik ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi ve benlik saygısının, mükemmeliyetçilik ve sosyal görünüş kaygısına aracı değişken rolünün test edilmesi	Ankara ve Mersin’de ikamet eden 14-18 yaş arası gençler	Anket	Çalışma sonucunda sosyal görünüş kaygısı ve mükemmeliyetçilik arasında kısmi değişken rolü üstlendiği, ergenlerde benlik saygısı düşüktüğü, bireyin sosyal görünüş kaygısının ve mükemmeliyetçiliğinin arttığı ortaya çıkmıştır.
Ayar, D., Gerçekler, G. Ö., Özdemir, E. Z. vd. (2018)	Problemlerli internet kullanımı, sosyal görünüş kaygısı ve sosyal medya kullanımının hemşirelik öğrencilerinin nomofobi düzeylerine etkisinin incelenmesi	Hemşirelik Öğrencileri	Anket	Hemşirelik öğrencilerinin nomofobi düzeyleri ile sosyal görünüş kaygısı, sosyal medya kullanımı ve problemlerli internet kullanımı arasında doğrudan bir korelasyon olduğu ifade edilmiştir.
Şimşir, Z., Seki, T., Dilmaç, B. (2019)	Sosyal görünüş kaygısı düzeyinin cinsiyetler açısından farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymaya yönelik bir meta analiz çalışmasının yapılması	Konu ile ilgili Türkiye’de 2013-2018 yılları arasında yapılan çalışmalar arasından seçilen 29 çalışma	Meta-Analiz	Rastgele etkiler modeline göre sosyal görünüş kaygısı erkeklerde kadınlardan daha yüksek çıkmıştır ancak elde edilen değer önemsiz düzeydedir ve sosyal görünüş kaygısı, cinsiyet açısından örneklem grubuna göre incelenmiş, analiz sonucu ergen ve yetişkinlerin örneklem grubuna göre cinsiyete göre etki büyüklüğü değerinin istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür.

Tablo 5 (Devam): Sosyal Görünüş Kaygısı ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Yücesoy, Ö. (2019)	Üniversite öğrencilerinde değerler, akılcı olmayan inançlar ve sosyal görünüş kaygısı değişkenleri arasındaki ilişkinin araştırılması	Üniversite öğrencileri	Anket	Üniversite öğrencilerinin sahip olduğu değerlerin artmasıyla, akılcı olmayan inançlarında azalma olacağı, değerler değişkeni ile sosyal görünüş kaygısı değişkeni arasında negatif yönlü doğrusal bir ilişkinin olduğu, üniversite öğrencilerinin akılcı olmayan inançlarının artması ile birlikte sosyal görünüş kaygılarının artacağı sonucuna varılmıştır.
Demirel, H. (2019)	Fiziksel engelli ve engelli olmayan sporcularda sosyal görünüş kaygısı ve benlik saygısı puanları arasındaki farklılığın araştırılması	Fiziksel engelli ve engelli olmayan sporcular	Anket	Engelli sporcuların, engelli olmayan sporculara göre daha yüksek benlik saygısı ve sosyal görünüş kaygısı puanlarına sahip oldukları, madalya sahibi engelli sporcuların, madalya sahibi olmayan engelli sporculara göre özgüven ve sosyal görünüş kaygı puanlarının azaldığı görülmüştür.
Adsever, İ. (2019)	Sonradan fiziksel engelli olan bireyler De demografik özellikler, engelleriyle ilgili özellikler, kişilik özellikleri, umut ve sosyal görünüş kaygısının travma sonrası büyüme ile ilişkisinin incelenmesi	Sonradan fiziksel engelli olan bireyler	Anket	Bireyin engelli olduğu yaş travma sonrası büyümenin başkalarıyla ilişkiler ve manevi değişim alt boyutuyla pozitif yönlü, yaş ve engelli olunan yaş travma sonrası büyümenin yeni fırsatlar alt boyutuyla negatif yönlü ilişkili olduğu, umudun ise travma sonrası büyüme, yeni fırsatlar, kişisel güçlülük ve yaşamı takdir alt boyutlarıyla ilişkili olduğu görülmüştür.

Tablo 5 (Devam): Sosyal Görünüş Kaygısı ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Çakmak, A., Sakarya, S. (2020)	Farklı türde liselerdeki öğrencilerin sosyal görünüş kaygısı ile sosyal karşılaştırma düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi ve değişkenlerin sosyal görünüş kaygısı ve sosyal karşılaştırma puanlarında farklılık oluşturup oluşturmadığının belirlenmesi	Kırklareli ilinde 2017-2018 yıllarında farklı türde liselerde öğrenim gören öğrenciler	Anket	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin sosyal görünüş kaygılarının diğer liselere devam eden öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek olduğu, gelir durumunun sosyal görünüş kaygısı puanlarında anlamlı bir fark yarattığı ve sosyal görünüş kaygısı ile sosyal karşılaştırma puanları arasında negatif yönde, anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.
Boursier, V., Gioia, F. (2020)	Patolojik narsisim ve sosyal görünüş kaygısı aracılık rolünün netleştirilmesi	Genç Kadınlar	Anket	Vücut utancının patolojik narsisim ve sosyal görünüş kaygısı değişkenleri arasında aracılık ettiği ifade edilmiştir.
Atasoy, T., Pekel, A. (2021)	Fiziksel engelli boccia sporcularının yaşam kalitesi düzeyi ile sosyal görünüş kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi	Fiziksel engelli boccia sporcuları	Anket	Çalışma sonucunda yaşam kalitesi ile sosyal görünüş kaygısı arasında yüksek ve olumsuz bir ilişki bulunmuştur.

Tablo 5'te görüldüğü üzere, sosyal görünüş kaygısı ile ilgili 2010-2021 yılları arasında yapılan 32 çalışma incelenmiş, engelli bireyler ve sosyal görünüş kaygısını ele alan dört çalışmaya rastlanmış, sosyal görünüş kaygısı ve turizm alanında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

İncelenen çalışmalara bakıldığında bir çalışma hariç diğer tüm çalışmalarda veri toplama aracı olarak anket tekniğinin kullanıldığı ve incelenen çalışmaların büyük bir bölümünde örneklem olarak öğrencilerin seçildiği görülmüştür. Çalışmalarda sosyal görünüş kaygısı farklı değişkenler ile ele alınmış, ulaşılan sonuçlara Tablo 5'te yer verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın yöntemine, araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama süreci, verilerin analizine ve araştırmanın bulgularına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1.ARAŞTIRMA YÖNTEMİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

3.1.1.Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri

Hipotez, araştırmacının ele aldığı değişkenler arasında var olduğunu düşündüğü bağlantıya dair öngörülerdir. Kısaca hipotez, araştırmacının sınamak amacıyla oluşturduğu bir önerme türüdür (Coşkun vd., 2019:25-26). Gerçekleştirilen literatür taraması sonucunda, ele alınan değişkenler arasındaki ilişkileri araştırmak üzere oluşturulan ana hipotez ve bu hipotez altında yer alan alt hipotezlere Tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 6: Araştırmanın Ana ve Alt Hipotezleri

H₁: Engelli bireylerin sosyal görünüş kaygılarının, turizm faaliyetlerine katılmaları üzerinde etkisi vardır.

H_{1a}: Engelli bireyler sosyal görünüş kaygısı yaşamaktadır.

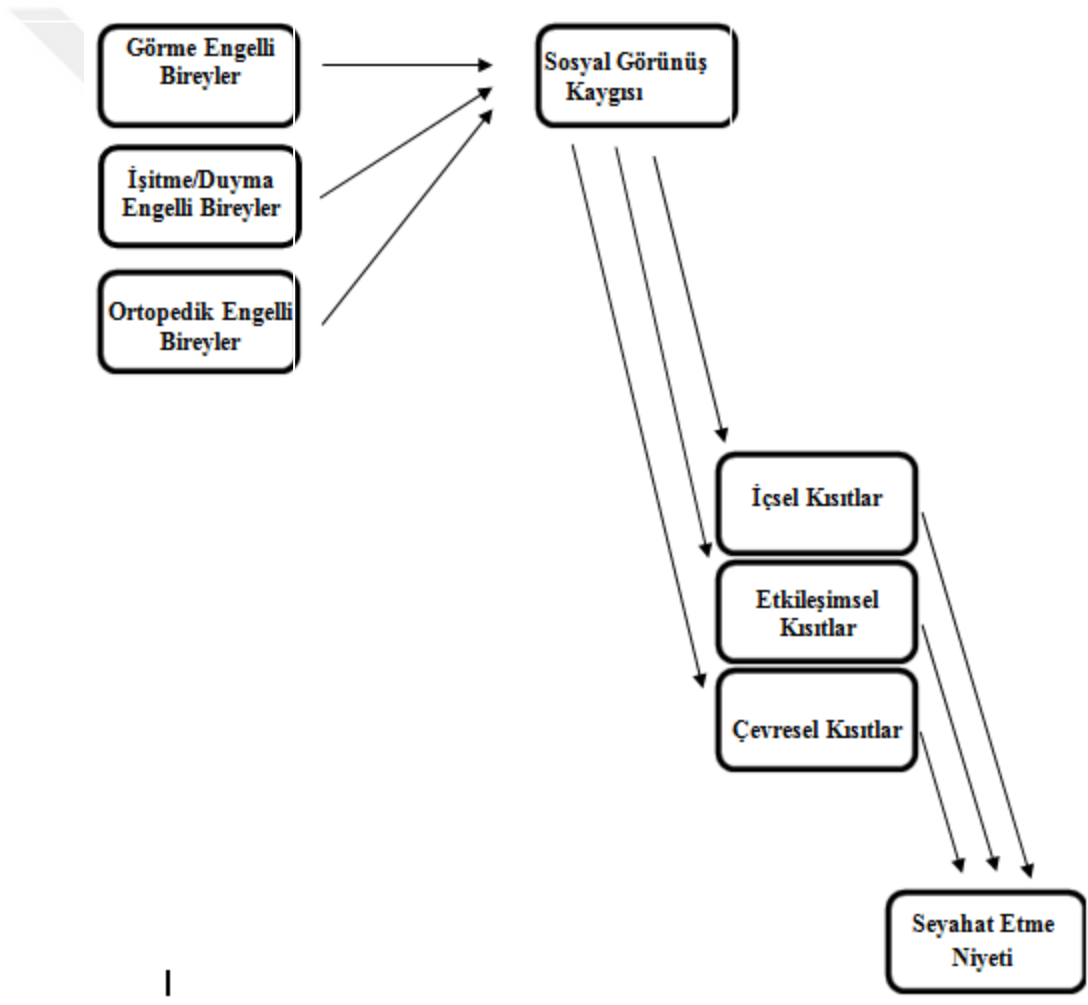
H_{1b}: Sosyal görünüş kaygısı yüksek olan engelli bireyler, olmayanlara göre seyahat kısıtlarından daha fazla etkilenmektedir.

H_{1c}: Bireylerin engel türüne göre sosyal görünüş kaygısı seyahat kısıtı yaratmaktadır.

H_{1d}: Engelli bireylerin sosyal görünüş kaygılarının, turizm faaliyetlerine katılmaları üzerindeki etkisi engelli bireylerin seyahat etme niyetini de etkiler.

Bu araştırma da genel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modeli, elemanı fazla olan bir evrende, evrenin tamamı ya da belirlenen örneklem üzerinde yapılan ve evren hakkında genel bir yargıya varılan araştırma modelidir. Genel tarama modeli de tekil tarama modeli ve ilişkisel tarama modeli şeklinde iki alt başlığa ayrılmaktadır. Bu çalışma da iki veya daha çok değişken arasında değişimin varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır (Kuzu, Akbulut vd., 2013:26).

Şekil 1: Araştırmanın Kavramsal Modeli

3.1.2.Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Evren, yapılan bir araştırmadan elde edilmesi amaçlanan bulguların ve sonuçların yalnızca yapılan çalışma ile sınırlı kalmayarak, nesne olgu olay gibi canlı ya da cansız varlıklar etrafında genellenmek istenen birimler bütünüdür (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2014:69). Başka bir ifade ile evren, araştırmaya katılabilecek olası bütün katılımcıların yer aldığı topluluktur. Örneklem ise, bir araştırma için seçilen evrenin sahip olduğu özellikleri en iyi şekilde temsil edeceği düşünülen, daha az sayıda elemanı kapsayan grup olarak tanımlanmaktadır (Coşkun vd., 2019:162). Bu araştırmanın evrenini Kocaeli’nde bulunan görme engelli, işitme/duyma engelli ve ortopedik engelli bireyler oluşturmaktadır. Örneklem teknikleri arasından evrende var olan bir özelliğin ya da değişkenin örnekte de aynı oranda temsil edilmesi (Coşkun vd., 2019:166) şeklinde ifade edilen, özellikle belli değişkenlerin öne çıktığı ve evrenin homojen bir yapıda olduğu çalışmalarda kullanılan tabakalı (zümrelere göre) örneklem tekniğinden yararlanılmıştır.

3.1.3. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Analizi

Bu bölümde veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizine ilişkin bilgiler verilmiştir.

3.1.3.1. Veri Toplama Araçları

Bu çalışma iki aşamalı olarak dizayn edilmiştir. Birinci aşama, literatür taraması ile gerçekleştirilen kavramsal çalışma kısmıdır. Bu aşama da konu ile ilgili kaynaklar incelenmiş, kitaplar, makaleler ve diğer bilimsel kaynaklar taranmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda çalışmanın kuramsal kısmı oluşturulmuştur. Çalışmanın ikinci aşaması ise araştırma bölümüdür. Araştırma bölümü kapsamında hazırlanan bir anket formu Kocaeli ilinde yaşayan görme engelli, işitme/duyma engelli ve ortopedik engelli bireylere uygulanmış ve elde edilen sonuçlar analiz edilmiştir.

Çalışmada verilerin toplanması sürecinde, nicel veri toplama araçlarından biri olan anket tekniği kullanılmıştır. Anket, katılımcıların daha önce belirlenmiş bir yapıda ve sıralamada oluşturulan sorulara yanıt vermeleriyle, veri elde etme tekniğidir (Coşkun vd., 2019:99). Anket soruları “*Google Forms*” üzerinden sanal

ortamda oluşturulmuştur. Hazırlanan anket, kapalı uçlu sorulardan oluşmaktadır. Anketin birinci bölümünde katılımcıların demografik özellikleri ve “nominal” tarzda sorulardan oluşan 8 ifade yer almaktadır. İkinci bölümde ise sosyal görünüş kaygısına yönelik 16 ifade, üçüncü bölümde, turizm kısıtlarına yönelik 24 ifade ve son olarak dördüncü bölümde ise seyahat etme niyeti ile ilgili 3 ifade yer almaktadır. Anketin ikinci bölümünden dördüncü bölümüne kadarki tüm ifadeler “aralıklı ölçek” tarzında oluşturulmuş ve 5’li likert tipinde hazırlanmıştır (1=Kesinlikle Katılmıyorum/5=Kesinlikle Katılıyorum). Anket formunun hazırlanmasında çeşitli çalışmalarda kullanılan ölçeklerden yararlanılmıştır. Yararlanılan ölçeklere aşağıda yer verilmiştir.

•**Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği:** Hart ve diğerleri tarafından 2008 yılında kişinin beden görünüşünü de içine alan genel görünümünden dolayı olumsuz olarak değerlendirilmesiyle ilgili kaygısını ölçmek için geliştirilmiştir. 16 ifadeden oluşan ve 5’li likert tipi olan bu ölçekte, alınan puanın yüksek olması bireyin sosyal görünüş kaygısının yüksek olduğu anlamına gelir. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması ve geçerlik güvenirlik çalışması Doğan tarafından 2010 yılında yayımlanmıştır. Ölçek birçok kez kullanılmış olup, ağırlıklı olarak ergenlik dönemindeki bireyler, spor eğitimi alan ve almayan bireyler, üniversite öğrencileri gibi değişkenlerin örneklem olarak alındığı çalışmalarda kullanılmıştır (Doğan, 2010: 152).

•**Turizm Kısıtları Ölçeği:** Ölçek Lee ve arkadaşlarının daha önce yapılan çalışmalardan yararlanarak hazırladıkları ve 2012 yılında ölçeği kullanarak yayımladıkları çalışmadan derlenmiştir (Lee vd. 2012). Kısıtlar ölçeği üç alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar, içsel kısıtlar, etkileşimsel kısıtlar ve çevresel kısıtlardır. Çeşitli çalışmalarda kullanılmış olan bu ölçeğin geçerlik güvenirlik çalışmaları da yapılmıştır. Ölçeğe verilen yanıtların yüksek olması algılanan kısıtların yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

•**Seyahat Niyeti Ölçeği:** Ölçek Lee ve arkadaşlarının daha önce yapılan çalışmalardan yararlanarak hazırladıkları ve 2012 yılında ölçeği kullanarak yayımladıkları çalışmadan derlenmiştir (Lee vd. 2012). Seyahat niyeti ölçeği 3 ifadeden oluşmaktadır.

3.1.3.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada oluşturulan anket formu 2021 yılının mayıs ayında katılımcılara uygulanmıştır. Anketler katılımcıların büyük bir kısmı tarafından online, kalanı ise yüz yüze olarak cevaplanmıştır. Araştırmada 392 katılımcıdan anket tekniği aracılığı ile elde edilen veriler SPSS 20. ve LISREL istatistik programlarıyla analiz edilmiştir.

3.3.ETİK İLKELER VE ÖNLEMLER

Araştırmaya dâhil edilen tüm bireylerin duygu ve düşüncelerine, buldukları konuma ve tavırlarına saygı gösterilmesi gibi konularda, doğru tutumlarla araştırmanın yürütmesi oldukça önemlidir. Etkileşimsel etik, araştırmacı ve araştırmaya dâhil olan kişiler arasındaki iletişim süreci ile ilgili bir kavramdır. Çıkış etiği ise, kimlik tanımlayıcı ifadelerden kaçınılması ve çalışma sonuçlarını sunarken abartılı bir dil kullanılmaması gibi konuları içermektedir.

Günümüzde evrensel olarak kabul gören ve uygulamaya konulan ana etik ilkeler şunlardır:

- *Bilinçli Onay*: Araştırmaya dâhil olacak bireylerin, araştırma başlamadan önce ayrıntılı bir şekilde bilgilendirilerek araştırmaya kendi rızaları ile gönüllü şekilde katılmalarını ifade etmektedir.

- *Gizlilik, Özel Hayata Saygı ve Zarar Vermemek*: Katılımcılara ait verilerin saklı kalması ve izinsiz şekilde başkaları ile paylaşılmamasını ifade etmektedir.

- *Aldatmama/Yanıltmama*: Araştırmaya katılan bireylerin daima doğru şekilde bilgilendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

- *Verilere Sadık Kalma*: Bu ilkede toplanan verilerin çarpıtılması veya uydurulmasının bilimsel ve etik olmadığı vurgulanmaktadır (Yıldırım, Şimşek, 2018:108-109).

Bu araştırmada bütün bu etik ilkelere uyulmasına özen gösterilmiştir.

3.4.ARAŞTIRMANIN BULGULARI

3.4.1.Cevaplayıcıların Demografik Özellikleri

Kocaeli’nde bulunan görme engelli, işitme/duyuma engelli ve ortopedik engelli bireylerin frekans ve yüzde hesaplamalarına göre dağılımları değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan cevaplayıcıların demografik özelliklerine ilişkin verileri Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7: Cevaplayıcıların Demografik Özelliklerinin Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)		Frekans	Yüzde (%)
Yaş			Cinsiyet		
15-24	79	20,2	Kadın	189	48,2
25-34	95	24,2	Erkek	203	51,8
35-44	98	25	Toplam	392	100
45-54	59	15,1	Medeni Durum		
55+	61	15,6	Evli	222	56,6
Toplam	392	100	Bekar	170	43,4
Eğitim Durumu			Toplam	392	100
Hiç okula gitmemiş	19	4,8	Gelir Durumu		
İlköğretim	126	32,1	Gelirim yok	91	23,2
Lise ve Dengi	136	34,7	0 – 1000 TL	30	7,7
Ön lisans	51	13	1001 – 2000 TL	31	7,9
Lisans	51	13	2001 – 3000 TL	108	27,6
Lisansüstü	9	2,3	3001 TL ve üzeri	132	33,7
Toplam	392	100	Toplam	392	100

Tablo 7’de görüldüğü üzere, cevaplayıcıların yaş gruplarına göre dağılımları incelendiğinde, en çok katılım sağlayan yaş grubunun %25’lik (98 kişi) bir oran ile “35 – 44” yaş aralığındaki katılımcılar olduğu görülmektedir. Bu yaş grubunu küçük bir fark ve %24,2’lik (95 kişi) bir oran ile “25 – 34” yaş aralığındaki bireylerin takip ettiği, ardından bu yaş aralığını sırası ile %20,2’lik (79 kişi) bir oran ile “15 – 24” yaş aralığındaki katılımcıların, %15,6’lık (61 kişi) bir oran ile “55 yaş ve üzeri” katılımcıların ve son olarak %15,1’lik (59 kişi) bir oran ile “45 – 54” yaş aralığındaki katılımcıların takip ettiği görülmektedir. Araştırma sonuçlarına göre araştırmaya

katılanların çoğunluğunun 35-44 yaş aralığındaki tüketicilerden meydana geldiği ortaya çıkmaktadır. İleri yaş grubunda olan cevaplayıcılar ise az saydadır.

Araştırmaya katılım sağlayan bireyler cinsiyete göre incelendiğinde, %51,8'ini (203 kişi) erkeklerin, %48,2'sini (189 kişi) kadınların oluşturduğu görülmektedir.

Cevaplayıcıların medeni durumları incelendiğinde, %56,6'sını (222 kişi) evli bireylerin, %43,4'ünü (170 kişi) bekâr bireylerin oluşturduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan bireylerin eğitim durumları incelendiğinde, "Lise ve Dengi" mezunu bireylerin %34,7'lik (136 kişi) bir oranla çoğunluğu oluşturduğu, bu oranı %32,1 ile (126 kişi) "İlköğretim" mezunu bireylerin takip ettiği görülmektedir. Tablo 7 incelendiğinde, katılımcılardan "Ön Lisans" ve "Lisans" mezunu olanların %13'lük (51 kişi) bir oran ile birbirine eşit olduğu, daha sonra sırasıyla katılımcıların %4,8'lik (19 kişi) bir oranını "Hiç okula gitmemiş" bireylerin, %2,3'lük (9 kişi) bir oranını ise "Lisansüstü" eğitim almış bireylerin oluşturduğu görülmektedir.

Bir başka demografik özellik olan, cevaplayıcıların gelir düzeylerine göre dağılımları incelendiğinde, bireylerin %33,7'lik (132 kişi) bir oranının aylık gelirinin "3001 TL ve üzeri" olduğu, %27,6'lık (108 kişi) bir orana sahip katılımcıların aylık gelirinin "2001 – 3000 TL" arasında olduğu, %23,2'lik (91 kişi) bir orana sahip katılımcıların gelirinin olmadığı, %7,9'luk orana sahip (31 kişi) katılımcıların aylık gelirinin "1001 – 2000 TL" arasında olduğu ve son olarak %7,7'lik (30 kişi) bir orana sahip katılımcıların aylık gelirinin "0 – 1000 TL" arasında olduğu görülmektedir.

3.4.2.Cevaplayıcıların Engel Türlerine İlişkin Araştırma Bulguları

Araştırmaya katılan engelli bireylerin, engel türlerine yönelik bulgulara Tablo 8'de yer verilmiştir.

Tablo 8: Cevaplayıcıların Engel Türlerine Yönelik Bilgiler

	Frekans	Yüzde (%)
Engel Türü		
Görme	105	26,8
İşitme / Duyma	103	26,3

Ortopedik	184	46,9
Toplam	392	100

Cevaplayıcıların engel türlerine göre dağılımları incelendiğinde, “ortopedik engelli” bireylerin %46,9’luk (184 kişi) bir oran ile çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Bu oran, %26,8 (105 kişi) ile “görme engelli” bireylerin, %26,3 (103 kişi) ile “işitme / duyma engelli” bireylerin takip ettiği görülmektedir.

3.4.3.Cevaplayıcıların Engel Nedenlerine İlişkin Araştırma Bulguları

Araştırmaya katılan engelli bireylerin, engelli olma nedenleri ile ilgili bulgulara Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9: Cevaplayıcıların Engel Nedenlerine Yönelik Bilgiler

	Frekans	Yüzde (%)
Engel Nedeni		
Yanlış Tedavi	29	7,4
Çocukluk Hastalığı	71	18,1
Doğuştan / Genetik	155	39,5
Yaşlılık	34	8,7
Kaza (iş, trafik vb.)	48	12,2
Diğer	55	14
Toplam	392	100

Cevaplayıcıların engel nedenlerine göre dağılımları incelendiğinde, %39,5’lik (155 kişi) bir oranın engel nedenlerinin “doğuştan/genetik” olduğunu görülmektedir. Daha sonra bu oranı %18,1’lik (71 kişi) bir oran ile “çocukluk hastalığı”, %14’lük (55 kişi) bir oran ile “diğer” seçeneği, %12,2’lik (48 kişi) bir oran ile “kaza”, %8,7’lik (34 kişi) bir oran ile “yaşlılık” ve son olarak %7,4’lük (29 kişi) bir oran ile “yanlış tedavi” seçeneğinin takip ettiği görülmektedir. Dolayısıyla, cevaplayıcıların büyük çoğunluğunun engel nedeninin doğuştan/genetik olduğu görülmektedir.

3.4.4.Cevaplayıcıların Seyahat Etme Sıklığına İlişkin Araştırma Bulguları

Araştırmaya katılan cevaplayıcıların ne sıklıkla seyahat ettiklerine ilişkin bulgulara Tablo 10’da yer verilmiştir.

Tablo 10: Cevaplayıcıların Seyahat Etme Sıklıklarını Belirlemeye Yönelik Bilgiler

	Frekans	Yüzde (%)
Cevaplayıcıların Seyahat Etme Sıklığı		
Tatile çıkmam	165	42,1
1	148	37,8
2	52	13,3
3 ve üzeri	27	6,9
Toplam	392	100

Katılımcıların bir yıl içerisindeki tatile çıkma sayıları ile ilgili veriler incelendiğinde, %42,1’lik (165 kişi) bir orana sahip katılımcıların tatile çıkmadıkları, %37,8’lik (148 kişi) bir orana sahip katılımcıların yılda bir kez tatile çıktığı, %13,3’lük (52 kişi) bir orana sahip katılımcıların yılda iki kez tatile çıktığı, %6,9’luk (27 kişi) bir oranın yılda 3 kez ve üzeri tatile çıktığı görülmektedir.

3.4.5.Araştırmada Kullanılan Ölçklere İlişkin Temel Göstergeler

Sosyal görünüş kaygısı değişkenlerine ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11: Sosyal Görünüş Kaygısı Değişkenlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

No	Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma
1	Dış görünüşümle ilgili kendimi rahat hissedirim.	2,47	1,374
2	Fotoğrafım çekilirken kendimi gergin hissedirim.	2,77	1,29
3	İnsanlar doğrudan bana baktıklarında gerilirim.	2,88	1,374

4	İnsanların görünüşümden dolayı benden hoşlanmayacakları konusunda endişelenirim.	2,70	1,428
5	Yanlarında olmadığım zamanlarda insanların, görünüşümle ilgili kusurlarımı konuşacaklarından endişelenirim.	2,76	1,402
6	Görünüşümden dolayı insanların benimle beraber vakit geçirmek istemeyeceklerinden endişelenirim.	2,73	1,407
7	İnsanların beni çekici bulmamalarından korkarım.	2,65	1,382
8	Görünüşümün yaşamımı zorlaştıracığından endişe duyarım.	2,82	1,397
9	Karşıma çıkan fırsatları görünüşümden dolayı kaybetmekten kaygılanırım.	2,92	1,422
10	İnsanlarla konuşurken görünüşümden dolayı gerginlik yaşarım.	2,64	1,385
11	Diğer insanlar görünüşümle ilgili bir şey söylediklerinde kaygılanırım.	2,83	1,391
12	Dış görünüşümle ilgili başkalarının beklentilerini karşılayamamaktan endişeleniyorum.	2,75	1,375
13	İnsanların görünüşümü olumsuz olarak değerlendirecekleri konusunda endişelenirim.	2,78	1,375
14	Diğer insanların görünüşümdeki bir kusurun farkına vardıklarını düşündüğümde kendimi rahatsız hissederim.	2,91	1,337
15	Sevdiğim kişinin görünüşümden dolayı beni terk edeceğinden endişe duyuyorum.	2,63	1,408
16	İnsanların görünüşümün iyi olmadığını düşünmelerinden endişeleniyorum.	2,76	1,412

Tablo 11’de görüldüğü üzere, sosyal görünüş kaygısına ilişkin değişkenlerden “karşıma çıkan fırsatları görünüşümden dolayı kaybetmekten kaygılanırım” ifadesi 2,92 ortalama ve 1,422 standart sapma ile en yüksek değere sahiptir. İkinci sırada ise 2,91 ortalama ve 1,337 standart sapma ile “diğer insanların görünüşümdeki bir kusurun farkına vardıklarını düşündüğümde kendimi rahatsız hissederim” ifadesi yer almaktadır. Üçüncü sırada ise 2,88 ortalama ve 1,374 standart sapma ile “insanlar doğrudan bana baktıklarında gerilirim” ifadesi olmuştur. “Dış görünüşümle ilgili kendimi rahat hissederim” ifadesi ise 2,47 ortalama ve 1,374 standart sapma ile cevaplayıcıların en az katıldıkları değişkendir.

Araştırmanın bir diğer değişkeni olan turizm kısıtlarına ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 12: İçsel Kısıtlara İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

No	İçsel Kısıt Değişkenleri	Ortalama	Standart Sapma
1	Tatil sırasında kendi başıma bir şey yapma endişesi duyuyorum.	3,40	1,512
2	Tatil sırasında diğer insanlarla anlaşamama endişesi duyuyorum.	3,02	1,395
3	Tatilin benim yeteneklerimin ötesinde gereksinimler dayatmasından endişe duyuyorum.	3,12	1,372
4	Tatil sırasında başkalarına rahatsızlık verme endişesi duyuyorum.	2,94	1,419
5	Tatil sırasında başkalarıyla iyi geçinebileceğim koşulların olmamasından endişe duyuyorum.	2,99	1,390
6	Tatil sırasında bir şeyler yapabilmek için başkalarının yardımına ihtiyaç duymak zorunda olacağımdan endişe duyuyorum.	3,39	1,422
7	Tatil sırasında bilgi eksikliği sebebiyle rahatsızlık ve sıkıntı duyacağımdan endişe ediyorum.	3,07	1,360
8	Tatil sırasında oluşabilecek belirsizlik durumundan endişe ediyorum.	3,39	1,390
9	Tatil sırasında çeşitli düzenlemelere ihtiyaç duyabileceğimden endişe ediyorum.	3,27	1,348
10	Tatil sırasında sağlığımı korumak için doktorların önerileri sebebiyle endişe duyuyorum.	2,64	1,436

Tablo 12’de cevaplayıcıların içsel kısıtlara ilişkin ortalama ve standart sapma değerlerinin dağılımları bulunmaktadır. Tabloda görüldüğü üzere, cevaplayıcıların içsel kısıt değişkenlerine ilişkin değerlendirmelerinde en yüksek olan değeri 3,40 ortalama ve 1,512 standart sapma ile “tatil sırasında kendi başıma bir şey yapma endişesi duyuyorum” ifadesi almıştır. İkinci sırada ise 3,39 ortalama ve 1,422 standart sapma ile “tatil sırasında bir şeyler yapabilmek için başkalarının yardımına ihtiyaç duymak zorunda olacağımdan endişe duyuyorum” ifadesi yer almaktadır. Bu sırayı yine 3,39 ortalama ve 1,390 standart sapma ile “tatil sırasında oluşabilecek belirsizlik durumundan endişe ediyorum” ifadesi takip etmektedir. Cevaplayıcıların

dördüncü sırada katıldıkları görüş ise 3,27 ortalama ve 1,348 standart sapma ile “tatil sırasında çeşitli düzenlemelere ihtiyaç duyabileceğimden endişe ediyorum” ifadesi olmuştur. Cevaplayıcıların en az katıldıkları değişken ise 2,64 ortalama ve 1,436 standart sapma ile “tatil sırasında sağlığımı korumak için doktorların önerileri sebebiyle endişe duyuyorum” ifadesi olduğu görülmüştür.

Tablo 13: Etkileşimsel Kısıtlara İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

No	Etkileşimsel Kısıt Değişkenleri	Ortalama	Standart Sapma
11	Tatil sırasında başkalarının rahatsız edici bakışları sebebiyle endişe duyuyorum.	3,07	1,369
12	Tatil sırasında başkaları tarafından görmezden gelinme endişesi taşıyorum.	2,99	1,395
13	Tatil sırasında incinme (duygusal üzüntü) endişesi taşıyorum.	2,98	1,436
14	Tatil sırasında başkalarının ilgi odağı olma endişesi taşıyorum.	3,03	1,385
15	Tatil sırasında gözcülerden endişe duyuyorum (sürekli izleniyor olma durumu).	3,10	1,378
16	Tatil sırasında insanların aşırı nezaketinden endişe duyuyorum.	2,92	1,358
17	Tatil sırasında insanların bana karşı duydukları önyargılardan dolayı endişe duyuyorum.	3,11	1,350
18	Tatil sırasında arkadaş edinme konusunda tecrübesiz olmamdan endişe duyuyorum.	2,73	1,348

Tablo 13’de cevaplayıcıların etkileşimsel kısıtlara ilişkin ortalama ve standart sapma değerlerinin dağılımları bulunmaktadır. Tabloda görüldüğü üzere, cevaplayıcıların etkileşimsel kısıt değişkenlerine ilişkin değerlendirmelerinde en yüksek olan değeri 3,11 ortalama ve 1,350 standart sapma ile “tatil sırasında insanların bana karşı duydukları önyargılardan dolayı endişe duyuyorum” ifadesi almıştır. İkinci sırada ise 3,10 ortalama ve 1,378 standart sapma ile “tatil sırasında gözcülerden endişe duyuyorum (sürekli izleniyor olma durumu)” ifadesi yer almaktadır. Cevaplayıcıların üçüncü sırada katıldıkları görüş ise 3,07 ortalama ve 1,369 standart sapma ile “tatil sırasında başkalarının rahatsız edici bakışları sebebiyle endişe duyuyorum” ifadesi olmuştur. Son sırada ise cevaplayıcılar, 2,73

ortalama ve 1,348 standart sapma ile “tatil sırasında arkadaş edinme konusunda tecrübesiz olmamdan endişe duyuyorum” görüşüne katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 14: Çevresel Kısıtlara İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

No	Çevresel Kısıt Değişkenleri	Ortalama	Standart Sapma
19	Tatil sırasında turistik alanların uygun olmayan fiziksel koşulları sebebiyle endişe duyuyorum.	3,35	1,373
20	Benim durumum yardımcı cihazlar takmamı gerektiriyor, bu durumdan endişe duyuyorum.	2,52	1,439
21	Tatil sırasında uygunsuz tesisler sebebiyle endişe duyuyorum.	3,39	1,397
22	Tatil sırasında fiziksel yetersizliklerim özgürce hareket etmemi engellediğinden endişe duyuyorum.	3,21	1,376
23	Tatil sırasında uygun olmayan taşıma araçlarının kullanılması nedeniyle endişe duyuyorum.	3,13	1,354
24	Tatil sırasında çevre koşulları (soğuk, sıcak vb.) nedeniyle endişe duyuyorum.	3,05	1,434

Tablo 14’de cevaplayıcıların çevresel kısıtlara ilişkin ortalama ve standart sapma değerlerinin dağılımları bulunmaktadır. Tabloda görüldüğü üzere, cevaplayıcıların çevresel kısıt değişkenlerine ilişkin değerlendirmelerinde en yüksek olan değeri 3,39 ortalama ve 1,397 standart sapma ile “tatil sırasında uygunsuz tesisler sebebiyle endişe duyuyorum” ifadesi almıştır. İkinci sırada ise 3,35 ortalama ve 1,373 standart sapma ile “tatil sırasında turistik alanların uygun olmayan fiziksel koşulları sebebiyle endişe duyuyorum” ifadesi yer almaktadır. Bu sırayı 3,21 ortalama ve 1,376 standart sapma ile “tatil sırasında fiziksel yetersizliklerim özgürce hareket etmemi engellediğinden endişe duyuyorum” ifadesi takip etmektedir. Cevaplayıcıların dördüncü sırada katıldıkları görüş ise 3,13 ortalama ve 1,354 standart sapma ile “tatil sırasında uygun olmayan taşıma araçlarının kullanılması nedeniyle endişe duyuyorum” ifadesi olmuştur. Cevaplayıcıların en az katıldıkları değişken ise 2,52 ortalama ve 1,439 standart sapma ile “benim durumum yardımcı cihazlar takmamı gerektiriyor, bu durumdan endişe duyuyorum” ifadesi olduğu görülmüştür.

Araştırmanın bir diğer değişkeni olan seyahat niyetine ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 15: Seyahat Niyetine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

No	Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma
1	Seyahat etme şansım olduğunda seyahat edeceğim.	3,90	1,237
2	Seyahat etme yeteneğimi geliştirmek için elimden geleni yapacağım.	3,74	1,320
3	Seyahat ile ilgili bilgiler toplamaya devam edeceğim.	3,66	1,396

Tablo 15’te cevaplayıcıların seyahat niyetine ilişkin ortalama ve standart sapma değerlerinin dağılımları bulunmaktadır. Tabloda görüldüğü üzere, cevaplayıcıların seyahat niyeti değişkenlerine ilişkin değerlendirmelerinde en yüksek olan değeri 3,90 ortalama ve 1,237 standart sapma ile “seyahat etme şansım olduğunda seyahat edeceğim” ifadesi almıştır. İkinci sırada ise 3,74 ortalama ve 1,320 standart sapma ile “seyahat etme yeteneğimi geliştirmek için elimden geleni yapacağım” ifadesi yer almaktadır. Cevaplayıcıların en az katıldıkları değişken ise 3,66 ortalama ve 1,396 standart sapma ile “seyahat ile ilgili bilgiler toplamaya devam edeceğim” ifadesi olduğu görülmüştür.

3.4.6.Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Güvenirlilik Analizleri

Güvenirlilik, bir ölçeğin ölçmek istediği şeyi istikrarlı ve tutarlı şekilde ölçme derecesidir. Çalışmada kullanılan ölçeklerin ne kadar güvenilir olduğu ve ölçeğin tekrarlanabilir olup olmama durumu bilimsel olarak tespit edilmelidir. Güvenirlilik ölçümünde en yaygın şekilde kullanılan yöntem Cronbach Alfa olarak bilinen alfa katsayısıdır. Alfa değeri 0 – 1 arası değerler almaktadır. Bu değer kabul edilebilir bir değer olması için en az 0.7 olması gerekmektedir. Bazı araştırmacılar tarafından, inceleme türü çalışmalarda bu değer 0,5’e kadar kabul edilebileceği ön görülmektedir (Coşkun vd., 2019:147). Tablo 16’da alfa katsayısının yorumlanmasına yer verilmiştir.

Tablo 16: Cronbach Alfa Katsayısının Yorumlanması

Kaysayı	Güvenirlik Derecesi
$0,00 \leq \alpha < 0,40$	Ölçek güvenilir değildir.
$0,40 \leq \alpha < 0,60$	Ölçeğin güvenilirliği düşüktür.
$0,60 \leq \alpha < 0,80$	Ölçek oldukça güvenilirdir.
$0,80 \leq \alpha < 1,00$	Ölçek yüksek derecede güvenilirdir.

Kaynak: Kalaycı, Şeref (2005). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. İstanbul: Dinamik Akademik Yayın Dağıtım.

Güvenirlik ölçümünde dört farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar, test-yeniden test, alternatif formlar, içsel tutarlılık ve alfa yöntemidir. Çalışmalarda bu yaklaşımlardan bir ya da birden fazla yaklaşımın kullanılması benimsenebilir (Coşkun vd., 2019:149).

Bu çalışmada ölçeklerin güvenilirliğinin tespit edilmesi amacıyla Cronbach's alfa katsayısının incelendiği yaklaşım kullanılmıştır. Anket çalışmasında kullanılan ölçeklere yönelik yapılan güvenilirlik analizinde, ulaşılan Cronbach's alfa katsayısı, ortalama, standart sapma ve varyans değeri Tablo 17'de yer almaktadır.

Tablo 17: Ölçekler İçin Güvenirlik Analizi Sonuçları (Cronbach Alpha, Ortalama, Standart Sapma ve Varyans Değerleri)

Ölçekler	Cronbach Alpha (α)	Ortalama (x)	Standart Sapma	Varyans	Değişken Sayısı
Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği (SGKÖ)	0,926	44,03	15,257	232,772	16
İçsel Kısıtlar	0,887	31,24	9,891	97,839	10
Etkileşimsel Kısıtlar	0,888	23,94	8,258	68,193	8
Çevresel Kısıtlar	0,817	18,64	6,051	36,610	6
Seyahat Niyeti Ölçeği (SNÖ)	0,864	11,30	3,507	12,299	3

Araştırmada kullanılan sosyal görünüş kaygısı, turizm kısıtları ve seyahat niyeti ölçeklerinin iç tutarlılıklarını ortaya koymak için Cronbach Alpha testi yapılmıştır. Tablodan görüleceği üzere sosyal görünüş kaygısı ölçeği 0,926 katsayısı ile yüksek derecede bir güvenilirliğe sahiptir. Turizm kısıtları ölçeğinin alt boyutları incelendiğinde ise, içsel kısıtlar boyutu 0,887 katsayısı, etkileşimsel kısıtlar boyutu 0,888 katsayısı ve çevresel kısıtlar 0,817 katsayısı ile oldukça yüksek derecede güvenilir oldukları tespit edilmiştir. Seyahat niyeti ölçeğinin ise 0,864 katsayısı ile yüksek derecede güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

3.4.7.Araştırma Modelinin Testi

Doğrulayıcı Faktör analizi (DFA), öncesinde belirlenmiş bir ölçeğin boyutlarının araştırma verilerine uygunluğunu belirlemek ve yapı geçerliliğini değerlendirmek amacıyla kullanılan bir analizdir (Coskun vd., 2017).

Araştırma modelinde yer alan değişkenler arasındaki etkilerin test edilebilmesi için yapısal eşitlik modeli uygulanmış ve uyumluluk test edilmek istenmiştir. Yapılan analiz sonucunda araştırma modelinin modifikasyon öncesi ve sonrası uyumluluk değerlerine ilişkin bulgulara Tablo 18’de yer verilmiştir.

Tablo 18:Araştırma Modelinin Modifikasyon Öncesi ve Sonrası

Uyumluluk Değerleri

Uyumluluk İndeksi	Modifikasyon Öncesi	Modifikasyon Sonrası	Kabul Edilebilir Uyum
	Mutlak Uyumluluk Değeri		
Ki-Kare (X2)	1387.38	907.71	
Serbestlik Derecesi (df)	458	318	
Ki-Kare/sd	3.03	2.85	1-5
GFI	0.82	0.92	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$
AGFI	0.79	0.85	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$
RMSR	0.066	0.062	$0.05 \leq RMSR \leq 0.08$

RMSEA	0.072	0.069	$0.05 \leq \text{RMSEA} \leq 0.08$
	Artan Uyumluluk Değeri		
CFI	0.97	0.97	$0.95 \leq \text{CFI} \leq 0.97$
NNFI	0.96	0.97	$0.95 \leq \text{NNFI} \leq 0.97$
NFI	0.95	0.96	$0.95 \leq \text{NFI} \leq 0.97$

Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) sonuçlarına göre, araştırma modeline ait model uyum değerlerinin GFI (0.82), AGFI (0.79), RMSR (0.066), RMSEA (0.072), CFI (0.97), NNFI (0.96), NFI (0.95) model uyumluluğu için kabul edilebilir düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. Modifikasyon sonrası oluşan uyum değerleri ise GFI (0.92), AGFI (0.85), RMSR (0.062), RMSEA (0.069), CFI (0.97), NNFI (0.97), NFI (0.96) olarak gerçekleşmiştir. Uyum değerlerinin kabul edilebilir düzeyde gerçekleştiği görülmektedir.

Sosyal görünüş kaygısı, içsel kısıtlar, etkileşimsel kısıtlar, çevresel kısıtlar ve seyahat niyeti ölçekleri ile ilgili olarak yapılan modifikasyonlar sonrası kalan değişkenlere ait Cronbach's Alfa değeri, Standart katsayılar, R^2 , Hata varyansı ve t değerleri Tablo 19'da gösterilmiştir.

Tablo 19: Araştırma Modelinin Modifikasyon Sonrası Kalan Değişkenleri

Değişkenler	Standart Katsayı	R^2	Hata Varyansı	t Değeri	Cronbach's Alfa
Sosyal Görünüş Kaygısı					0.926
1.Dış görünüşümle ilgili kendimi rahat hissedirim.	0.13	0.016	0.94	2.40	
9.Karşıma çıkan fırsatları görünüşümden dolayı kaybetmekten kaygılanırım.	0.20	0.038	0.81	3.75	
10.İnsanlarla konuşurken görünüşümden dolayı gerginlik yaşarım.	0.54	0.29	0.91	11.02	

11.Diğer insanlar görünüşümle ilgili bir şey söylediklerinde kaygılanırım.	0.63	0.39	0.78	13.36	
12.Dış görünüşümle ilgili başkalarının beklentilerini karşılayamamaktan endişeleniyorum.	0.72	0.52	0.78	16.05	
13.İnsanların görünüşümü olumsuz olarak değerlendirecekleri konusunda endişelenirim.	0.65	0.42	0.94	13.93	
14.Diğer insanların görünüşümdeki bir kusurun farkına vardıklarını düşündüğümde kendimi rahatsız hissedirim.	0.77	0.60	0.80	17.66	
İçsel Kısıtlar					
1.Tatil sırasında kendi başıma bir şey yapma endişesi duyuyorum.	0.72	0.52	0.89	12.86	
2.Tatil sırasında diğer insanlarla anlaşamama endişesi duyuyorum.	0.77	0.59	0.79	14.81	
3.Tatilin benim yeteneklerimin ötesinde gereksinimler dayatmasından endişe duyuyorum.	0.71	0.50	0.91	13.70	
4.Tatil sırasında başkalarına rahatsızlık verme endişesi duyuyorum.	0.73	0.53	0.89	14.10	0.887
5.Tatil sırasında başkalarıyla iyi geçinebileceğim koşulların olmamasından endişe duyuyorum.	0.77	0.60	0.77	14.94	
6.Tatil sırasında bir şeyler yapabilmek için başkalarının yardımına ihtiyaç duymak zorunda olacağımdan endişe duyuyorum.	0.68	0.46	0.90	13.16	
7.Tatil sırasında bilgi eksikliği sebebiyle rahatsızlık ve sıkıntı duyacağımdan endişe ediyorum.	0.68	0.46	0.88	13.04	

8.Tatil sırasında oluşabilecek belirsizlik durumundan endişe ediyorum.	0.78	0.61	0.77	15.17	
9.Tatil sırasında çeşitli düzenlemelere ihtiyaç duyabileceğimden endişe ediyorum.	0.52	0.27	0.87	9.99	
Etkileşimsel Kısıtlar					0.888
1.Tatil sırasında başkalarının rahatsız edici bakışları sebebiyle endişe duyuyorum.	0.82	0.67	0.62	7.74	
2.Tatil sırasında başkaları tarafından görmezden gelinme endişesi taşıyorum.	0.74	0.55	0.90	13.67	
4.Başkalarının ilgi odağı olma endişesi taşıyorum.	0.58	0.34	0.84	10.78	
Çevresel Kısıtlar					0.817
1.Tatil sırasında turistik alanların uygun olmayan fiziksel koşulları sebebiyle endişe duyuyorum.	0.73	0.54	0.86	12.31	
2.Benim durumum yardımcı cihazlar takmamı gerektiriyor, bu durumdan endişe duyuyorum.	0.78	0.61	0.76	15.14	
3.Tatil sırasında uygunsuz tesisler sebebiyle endişe duyuyorum.	0.76	0.58	0.86	14.79	
4.Tatil sırasında fiziksel yetersizliklerim özgürce hareket etmemi engellediğinden endişe duyuyorum.	0.70	0.50	0.89	13.60	
5.Tatil sırasında uygun olmayan taşıma araçlarının kullanılması nedeniyle endişe duyuyorum.	0.73	0.53	0.89	14.11	
6.Tatil sırasında çevre koşulları (soğuk, sıcak vb.) nedeniyle endişe duyuyorum.	0.65	0.42	0.77	12.47	
Seyahat Niyeti					0.864

1.Seyahat etme şansım olduğunda seyahat edeceğim.	0.75	0.56	0.80	9.13
2.Seyahat etme yeteneğimi geliştirmek için elimden geleni yapacağım.	0.62	0.38	0.82	11.72

Araştırma modelinin belirlenmesini oluşturan yapısal eşitlik modeli ile yapılan path analizi sonucunda 16 ifadeden oluşan sosyal görünüş kaygısı ölçeğinden 9 ifade, 10 ifadeden oluşan içsel kısıtlar ölçeğinden 1 ifade, 8 ifadeden oluşan etkileşimsel kısıtlar ölçeğinden 5 ifade, 3 ifadeden oluşan seyahat niyeti ölçeğinden 1 ifade istatistiksel olarak modele uyum sağlamadığından elenmiştir.

Yapısal eşitlik analizi sonucundaki model görülmektedir. Modelden anlaşılacağı üzere, sosyal görünüş kaygısının, içsel kısıtlar, etkileşimsel kısıtlar ve çevresel kısıtlar üzerinde etkisi olduğu görülmektedir. Sosyal görünüş kaygısının seyahat niyeti üzerindeki doğrudan etkisi, içsel kısıtlar, etkileşimsel kısıtlar ve çevresel kısıtlar aracılığıyla oldukça yüksek bir düzeye ulaşmıştır. Modifikasyon sonucunda çıkarılan ifadeler sonrası model uyum değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür. Sonuç olarak araştırma modeli doğrulanmıştır.

3.4.8. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Engel Türlerine Göre Anova

Sonuçları

Anova, normal dağılımlı bir seride üç veya daha fazla değişkenin ortalamalarını karşılaştırmak için kullanılan bir istatistiksel analiz metodudur. Bu analizin amacı deneyi etkileyen faktörlerin etkisinin belirlenmesidir (Çelik, 2012: 1). Tablo 20’de ölçeklerin engel türlerine göre Mean ve LSD Sig değerlerine yer verilmiştir.

Tablo 20: Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Engel Türlerine Göre Anova Sonuçları

Değişkenler		Görme		İşitme/Duyuma		Ortopedik		F	P
		Mean	LSD Sig.	Mean	LSD Sig.	Mean	LSD Sig.		
Sosyal Görünüş Kaygısı	Görme	2,2721		2,5298	,110	2,8169	,000	9,427	,000
	İşitme/Duyuma		,110		,017				
	Ortopedik		,000		,017				
İçsel Kısıtlar	Görme	2,5449		3,3349	,000	3,0897	,000	14,746	,000
	İşitme/Duyuma		,000		,033				
	Ortopedik		,000		,033				
Etkileşimsel Kısıtlar	Görme	2,3912		3,0780	,000	2,9559	,000	10,095	,000
	İşitme/Duyuma		,000		,250				
	Ortopedik		,000		,250				

Çevresel Kısıtlar	Görme				,034		,000		
	İşitme/Duyuma	2,5593	,034	2,8793		3,1957	,041	10,115	,000
	Ortopedik		,000		,041				
Seyahat Niyeti	Görme				,400		,122		
	İşitme/Duyuma	3,5031	,400	3,3778		3,8204	,013	3,347	,036
	Ortopedik		,122		,013				

Tablo incelendiğinde, sosyal görünüş kaygısı değişkeninde görme engelli ve ortopedik engelli bireyler arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Ortopedik engelli bireylerin ortalamasının (2,8169) görme engelli bireylerin ortalamaları (2,2721) ve işitme/duyuma engelli bireylerin ortalamalarının (2,5298) üzerinde olduğu ve ortopedik engellilerin diğer engel türlerine göre sosyal görünüş kaygısından daha çok etkilendikleri görülmüştür. Sosyal görünüş kaygısından en az etkilenen grubun ise görme engelliler olduğu, işitme/duyuma engelli bireylerin ise diğer engel türlerine göre benzer bir tutum sergilediği görülmüştür.

İçsel kısıtlar incelendiğinde, tüm engel gruplarının birbirleri arasında anlamlı farklılık gösterdikleri görülmüştür. İçsel kısıt değişkeninden, işitme/duyuma engellilerin en yüksek derecede etkilendiği (3,3349), görme engellilerin ise en az etkilendiği (2,5449) görülmüştür. Ortopedik engelli bireyler ise (3,0897) diğer engel gruplarına göre benzer bir tutum sergilemiştir.

Etkileşimsel kısıtlar incelendiğinde, görme engelliler ile işitme/duyuma engelliler arasında ve görme engelliler ile ortopedik engelliler arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür. Etkileşimsel kısıt değişkeninden, işitme/duyuma engellilerin (3,0780) görme engellilere (2,3912) göre daha yüksek etkilendiği, ortopedik engelli bireylerin (2,9559) diğer engel gruplarına göre benzer bir tutum sergilediği görülmüştür.

Çevresel kısıtlar incelendiğinde, tüm engel gruplarının birbirleri arasında anlamlı farklılık gösterdikleri görülmüştür. Çevresel kısıt değişkeninden, ortopedik engellilerin (3,1957) görme engellilere (2,5593) göre daha yüksek etkilendiği, görme engellilerin ise en düşük etkilendiği görülmüştür. İşitme/duyuma engelli bireyler (2,8793) diğer engel gruplarına göre benzer bir tutum sergilemiştir.

Seyahat niyeti incelendiğinde, işitme/duyma engelli ve ortopedik engelli bireyler arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Ortopedik engellilerin seyahat etme eğilimlerinin (3,8204) diğer engel gruplarına göre daha yüksek olduğu, işitme / duyma engellilerin seyahat eğilimlerinin (3,3778) ise en düşük olduğu görülmüştür. Görme engelli bireyler (3,5031) diğer engel gruplarına göre benzer bir tutum sergilemiştir.

Tablo 21: Araştırma Modelinin Değişkenleri Arasındaki İlişkiler

Değişkenler	Standart Değer	R ²	Hata Varyansı	t Değeri
İçsel Kısıtlar- Sosyal Görünüş Kaygısı	0.95	0.91	0.090	15.36
Etkileşimsel Kısıtlar- Sosyal Görünüş Kaygısı	0.75	0.57	0.43	13.24
Çevresel Kısıtlar- Sosyal Görünüş Kaygısı	0.82	0.67	0.33	13.67
Sosyal Görünüş Kaygısı- Seyahat Niyeti	0.81	0.66	0.34	13.47
MODEL		0.94		

Tablo 21 incelendiğinde, yapılan analiz sonucunda Sosyal Görünüş Kaygısı, İçsel Kısıtlar, Etkileşimsel Kısıtlar, Çevresel Kısıtlar ve Seyahat Niyeti faktörleri arasındaki standart değerler; İçsel Kısıtlar ve Sosyal Görünüş Kaygısı arasındaki standart değer 0.95, R² değeri 0.91, hata varyansı 0.090 ve t değeri 15.36'dır. Etkileşimsel Kısıtlar ve Sosyal Görünüş Kaygısı arasındaki standart değer 0.75, R² değeri 0.57, hata varyansı 0.43 ve t değeri 13.24'tür. Çevresel Kısıtlar ve Sosyal Görünüş Kaygısı arasındaki standart değer 0.82, R² değeri 0.67, hata varyansı 0.33 ve t değeri 13.67'dir. Buradan hareketle, sosyal görünüş kaygısının en çok içsel kısıtları etkilediği, en az ise etkileşimsel kısıtları etkilediği, çevresel kısıtlar üzerinde ise ortalama bir etkisi olduğu görülmüştür. Seyahat Niyeti ve Sosyal Görünüş Kaygısı arasındaki standart değer 0.81, R² değeri 0.66, hata varyansı 0.33 ve t değeri 13.47'dir. Araştırma modelinin R² değeri ise 0.94'tür. Sosyal görünüş kaygısının sadece niyet üzerindeki etkisi ortalama bir değere sahipken, içsel kısıt, etkileşimsel

kısıt ve çevresel kısıt faktörleri araya girdiğinde, sosyal görünüş kaygısının seyahat niyeti üzerinde ciddi bir etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Söz konusu ilişkiler incelendiğinde, ilgili değişkenler için oluşturulan H_1 , H_{1a} , H_{1c} , H_{1d} , hipotezleri desteklenirken, H_{1b} hipotezi desteklenmemiştir. Tablo 22’de araştırma hipotezlerinin desteklenme durumlarına yer verilmiştir.

Tablo 22: Araştırma Hipotezlerinin Desteklenme Durumları

Hipotezler	Durum
H_1: Engelli bireylerin sosyal görünüş kaygılarının, turizm faaliyetlerine katılmaları üzerinde etkisi vardır.	Desteklendi
H_{1a}: Engelli bireyler sosyal görünüş kaygısı yaşamaktadır.	Desteklendi
H_{1b}: Sosyal görünüş kaygısı yüksek olan engelli bireyler, olmayanlara göre seyahat kısıtlarından daha fazla etkilenmektedir.	Desteklenmedi
H_{1c}: Bireylerin engel türüne göre sosyal görünüş kaygısı seyahat kısıtı yaratmaktadır.	Desteklendi
H_{1d}: Engelli bireylerin sosyal görünüş kaygılarının, turizm faaliyetlerine katılmaları üzerindeki etkisi engelli bireylerin seyahat etme niyetini de etkiler.	Desteklendi

SONUÇ VE ÖNERİLER

Engelli bireyler toplum içerisinde diğer bireylere göre dezavantajlı grupta yer almaktadır. Bu dezavantaj diğer bireylerin özgürce kullandığı alanları aynı özgürlükte kullanamamalarından kaynaklanmaktadır. Bu durum turizm açısından değerlendirildiğinde, turizm işletmelerinin fiziksel yapısının kendilerine uygun olmaması, almak istedikleri hizmetlere engelleri nedeniyle rahatlıkla ulaşamamaları, çalışanlar ya da diğer insanların engelli bireylere karşı tutumları ve bireyin yaşadığı psikolojik faktörler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Turizm de önemli bir pazara sahip olan engelli bireylerin pazar içerisinde yer alabilmelerini sağlamak amacıyla çeşitli önlemler alınmalıdır.

Alanyazın incelendiğinde engelli turizmi ile ilgili çalışmaların sayısının oldukça fazla olduğu görülmüştür. Ancak engelli bireyler ve sosyal görünüş kaygısı ile ilgili oldukça kısıtlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. 45 engelli ve 45 engelli olmayan birey ile ilgili yapılan bir çalışmada engelli bireylerin sosyal görünüş kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Malkoç ve Özcan, 2017). Demirel (2019) tarafından fiziksel engelli olan ve olmayan sporcular ile ilgili yapılan bir çalışmada ise engelli sporcuların engelli olmayan sporculara göre daha yüksek sosyal görünüş kaygısı puanlarına sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Fiziksel engelli Boccia sporcuları ile yapılan bir çalışmada ise yaşam kalitesi ile sosyal görünüş kaygısı arasında yüksek ve olumsuz bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır (Atasoy ve Pekle, 2021).

Bu çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda engelli bireylerin hissettikleri sosyal görünüş kaygısı ile turizm kısıtlarını birlikte ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu anlamda tez çalışmasının sonuçlarının bu alandaki boşluğa katkı sağlaması beklenmektedir.

Buradan hareketle tez çalışmasının amacı engelli bireylerin sosyal görünüş kaygısı ile turizm kısıtları arasında bir ilişki olup olmadığını araştırmaktır. Çalışma kapsamında görme engelli, işitme / duyma engelli, ve ortopedik engelli bireylere anket çalışması uygulanmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda elde edilen verilerin analizinde, anova, doğrulayıcı faktör analizi ve yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır.

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular incelendiğinde çoğunluğun; erkek, 35-44 yaş aralığında, evli, lise ve dengi mezunu bireylerden oluştuğu, engel nedenlerinin ağırlıklı olarak doğuştan/genetik olduğu görülmüştür. Katılımcıların ağırlıklı olarak aylık ortalama 3001 TL ve üzeri gelirin olduğu, büyük bir çoğunluğunun seyahat etmedikleri görülmüştür.

Araştırmada üç farklı ölçek kullanılmıştır. Kullanılan ölçekler; sosyal görünüş kaygısı ölçeği, turizm kısıtları ölçeği ve seyahat niyeti ölçeğidir. Turizm kısıtları ölçeği içsel kısıtlar, etkileşimsel kısıtlar ve çevresel kısıtlar olarak üç alt boyuttan oluşmaktadır. Kullanılan ölçek ifadelerinin güvenilirlik analizleri ise, sosyal görünüş kaygısı ölçeğinin 0,926, turizm kısıtları ölçeğinin alt boyutları incelendiğinde, içsel kısıtlar boyutu 0.887, etkileşimsel kısıtlar boyutu 0.888, çevresel kısıtlar boyutu 0.817 ve seyahat niyeti ölçeği ise 0.864 katsayısı ile yüksek derecede güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada kullanılan ölçeklerin engel türlerine göre anova testi sonuçları incelendiğinde, sosyal görünüş kaygısı değişkeninde görme engelli ve ortopedik engelli bireyler arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Ortopedik engelli bireylerin diğer engel türlerine göre sosyal görünüş kaygısından daha çok etkilendiği, en az etkilenen grubun ise görme engelliler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İçsel kısıtlar incelendiğinde tüm engel gruplarının birbirleri arasında anlamlı farklılık gösterdikleri görülmüştür. İçsel kısıt değişkeninden işitme / duyma engellilerin en yüksek derecede etkilendiği, görme engellilerin ise en az derecede etkilendiği görülmüştür. Etkileşimsel kısıtlar incelendiğinde, görme engelliler ile işitme / duyma engelliler arasında ve görme engelliler ile ortopedik engelliler arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür. Etkileşimsel kısıt değişkeninden en fazla etkilenen engel türünün işitme / duyma engelliler olduğu, en az etkilenen engel türünün ise görme engelliler olduğu görülmüştür. Çevresel kısıtlar incelendiğinde tüm engel gruplarının birbirleri arasında anlamlı farklılık gösterdikleri görülmüştür. Çevresel kısıt değişkeninden ortopedik engellerin yüksek derecede etkilendiği, görme engellilerin ise en az etkilendiği görülmüştür. Seyahat niyeti incelendiğinde işitme / duyma engelli ve ortopedik engelli bireyler arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Ortopedik engellilerin seyahat etme niyetlerinin diğer engel gruplarına göre daha

yüksek olduğu, işitme engellilerin seyahat niyetlerinin ise en düşük olduğu görülmüştür.

Araştırma modelinin test edilmesi amacıyla yapılan yapısal eşitlik modeli analizi sonucunda, uyum indeksleri aralığında olmaması sebebiyle, 16 ifadeden oluşan sosyal görünüş kaygısı ölçeğinden dokuz ifade çıkartılmıştır. On ifadeden oluşan içsel kısıtlar ölçeğinden bir ifade, sekiz ifadeden oluşan etkileşimsel kısıtlar ölçeğinden beş ifade, üç ifadeden oluşan seyahat niyeti ölçeğinden bir ifade istatistiksel olarak uyum sağlamadığından çıkarılmıştır.

Araştırmanın ana hipotezi “H₁: Engelli bireylerin sosyal görünüş kaygılarının, turizm faaliyetlerine katılmaları üzerinde etkisi vardır” şeklinde oluşturulmuştur. Alanyazın incelendiğinde engelli bireylerin sosyal görünüş kaygısı ve turizm ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanmadığından araştırmada ele alınan temel amaç doğrultusunda bu hipotez oluşturulmuştur. Araştırmanın ana hipotezine ve kullanılan değişkenlere bağlı olarak, sosyal görünüş kaygısı, turizm kısıtları ve seyahat niyeti değişkenlerinin arasındaki ilişkiye yönelik alt hipotezler kurulmuştur.

Araştırma sonucunda ana hipotez doğrulanmış engelli bireylerin sosyal görünüş kaygılarının, turizm faaliyetlerine katılmaları üzerinde etkisinin olduğu görülmüştür. Araştırma modeli doğrulanmış, sosyal görünüş kaygısının içsel kısıtlar etkileşimsel kısıtlar ve çevresel kısıtlar üzerinde etkisi olduğu görülmüştür.

Sosyal görünüş kaygısının turizm kısıtları arasında en çok içsel kısıtları etkilediği en az ise etkileşimsel kısıtları etkilediği görülmüş, çevresel kısıtlar üzerinde ise ortalama bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Sosyal görünüş kaygısının sadece niyet üzerindeki etkisi ortalama bir değere sahipken, araya turizm kısıtlarının alt boyutları olan içsel kısıt, etkileşimsel kısıt ve çevresel kısıt faktörleri girdiğinde sosyal görünüş kaygısının seyahat niyeti üzerinde ciddi bir etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Elde edilen bulgular ve ulaşılan sonuçlar neticesinde, gelecekte çalışma yapacak olan araştırmacılara, turizm İşletmesi yöneticilerine ve çalışanlarına çeşitli öneriler sunulmuştur;

- Çalışma sonucunda engelli bireylerin sosyal görünüş kaygılarının, turizm faaliyetlerine katılmaları üzerinde etkisinin olduğu görülmüştür. Bu sebeple turizm işletmelerinde çalışanların bu konuda bilgi sahibi olmaları ve engelli bireylere karşı tutum ve davranışlarında diğer bireylerden farklı olduklarını hissettirmeyerek, sosyal görünüş kaygılarını en aza indirmeye çalışarak davranışları önerilmektedir.

- Turizm işletmelerinde Engelli bireylerin hissettikleri kaygı ve kısıtlar ile ilgili bir vizyon benimsemeleri, örneğin halkla ilişkiler faaliyetlerinde bu vizyona yer vermeleri önerilmektedir.

- İşletme içerisinde çalışanların davranışları ve tutumları ile ilgili eğitimler verilmesi ve empati becerilerinin kullanabileceği çeşitli etkinlikler düzenleyerek, engelli bireylerin daha iyi anlaşılması ile ilgili çalışmalar yapılması önerilmektedir.

- İşletmelerdeki animasyon ekiplerinde engelli bireylere yer verilmesi ya da yapılan gösterilerde engelli bireylerin katılımının sağlanmasının yararlı olabileceği düşünülmektedir.

- Turizm işletmelerinin pazarlama faaliyetleri yürütülürken yayınlanan reklamlarda engelli bireylerin ve engelli çalışanların yer alması önerilmektedir. Bunun sonucunda işletmenin engelli turizmine karşı olan olumlu tutumu gösterilmiş olacaktır. Bu tür faaliyetlerin engelli bireylerin bu işletmeyi tercih etmesinde yararlı olabileceği düşünülmektedir.

- Engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılmalarının tur operatörleri ve tur rehberleri açısından değerlendirildiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Engelli turizminin bu açıdan değerlendirildiği bir çalışma yapılması önerilmektedir.

- Eğitim kurumları, sosyal medya ve düzenlenecek çeşitli programlar aracılığıyla yerel halkın engellilik olgusuyla ilgili bilinç ve eğitim düzeyinin artırılması önerilmektedir.

- Engelli bireylerin turizm hareketlerine refakatçi ile katılmaları gerektiği varsayıldığında, konaklama işletmeleri tarafından engelli bireyler için ücretli refakatçi hizmete sunulması önerilmektedir. Bunun sonucunda refakatçisi olmadığı

için turizm faaliyetlerine katılmayan engelli bireyler için bir hizmet sunulmuş olacaktır.

- İşletmelerin fiziksel yapısının engelli bireylerin ihtiyaçlarının göz önünde bulundurularak yeniden tasarlanması gerekmektedir. Bu düzenlemeler yalnızca tek bir engel grubuna yönelik değil, tüm engel gruplarına yönelik olarak düzenlenmelidir.

- Bu tür araştırmalarda analiz sonuçlarının engelli bireyler ile yapılandırılmış görüşme tekniği ile değerlendirilmesi önerilmektedir.

- Bu çalışma sonuçları Kocaeli’nde yaşayan görme engelli, işitme / duyma engelli ve ortopedik engelli bireylerle kısıtlıdır. Bundan sonraki çalışmalarda diğer illerden veri toplanması konuya genel bir bakış açısından faydalı olacaktır. Ayrıca diğer engel gruplarına ilişkin benzer çalışmaların ele alınmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

- Turizm işletmelerinde çalışan personel ve engelli birey arasında engel türlerine özgü iletişim kurma noktasında yaşanan yetersizliklere yönelik olarak eğitimler verilmeli, örneğin işaret dili kılavuzları hazırlanarak personele dağıtılmalıdır.

- Araştırma sırasında iletişim kurulan çoğu engelli derneğin faaliyetlerinin oldukça yetersiz olduğu görülmüştür. Derneklerin üzerine düşen görevleri layıkıyla yapmaları gerektiği vurgulanmalıdır.

- Konu ile ilgili çalışmalar artırılarak engelli bireylerin yaşam kalitelerinin yükselmesine katkıda bulunmak önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- Baş, Merve (2016). Engelli Turizmi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Coşkun, Recai, Remzi Altunışık, Engin Yıldırım (2019). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Kalaycı, Şeref (2005). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. İstanbul: Dinamik Akademik Yayın Dağıtım.
- Kuzu, Abdullah, Yavuz Akbulut, Adile Aşkın Kurt vd. (2013). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Eskişehir: Web Ofset.
- Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2002). Türkiye Özürlüler Araştırması. Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. Ankara.
- Yazıcıoğlu, Yahşi, Samiye Erdoğan (2014). SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek (2018). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (11. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

- Adsever, İrem (2019). Sonradan Fiziksel Engeli Olan Bireylerde Travma Sonrası Büyümenin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akdu, U., Serap Akdu (2018). “Engelli Turizmi: Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar”. GÜSBED, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 9(23), 99-123.
- Akın, Adnan (2019). “Otel İşletmelerinin Engelli Turistlere Yönelik Uygulamalarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma”. Nas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(2), 2082-2103.
- Akın, Aliye (2018). “Engelli Gençlerin Otel İşletmelerinden Beklentilerinin Değerlendirilmesi”. Gençlik Araştırmaları Dergisi, 6(15), 167-183.
- Akıncı, Z., Nesrin Sönmez (2015). “Engelli Bireylerin Erişilebilir Turizm Beklentilerinin Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma”. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 26(1), 97-113.
- Alemdağ, S. Erman Öncü (2015). “Öğretmen Adaylarının Fiziksel Aktiviteye Katılım ve Sosyal Görünüş Kaygılarının İncelenmesi”. International Journal of Science Culture and Sport, 287-300.

- Alımcı, Derya (2018). Ortaokul Öğrencilerinin Akran Zorbalığı ve Sosyal Görünüş Kaygıları ile Kendine Saygıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aratoğlu, U. Gülfidan (2019). Alanya Bölgesindeki Dört ve Beş Yıldızlı Konaklama İşletmelerinin Bedensel Engelli Turizmine Bakışı. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Archibald, Kira (2010). "The Role of Body İmage and Social Anxiety in Problematic Drinking Behavior". Undergraduate Riew, 6(6), 15-20.
- Aslan, Aylın (2017). Engelli ve Engelli Olmayan Ergen Bireylerin Algıladıkları Sosyal Destek ile İntihar Olasılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Atak, Vildan (2008). Marmaris'teki Otel İşletmelerinin Bedensel Engelli Turizmine Bakışı. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Atasoy, T., Aydın Pekel (2021). "The Relationship Between Quality of Life Level and Social Appearance Anxiety Level of Physically Handicapped Boccia Athletes". The Physical Educator, 78(1).
- Avcı, N., Esin Özkan Yürük (2008). "Engelliler ve Turizm: Avrupa Birliği ve Türkiye Uygulamaları Üzerine Kavramsal Bir Karşılaştırma". Avrasya Etütleri, 34(2), 109-125.
- Ayar, D., Gülçin Özalp Gerçeker, Emine Z. Özdemir vd. (2018). "The Effect of Problematic Internet Use, Social Appearance Anxiety, and Social Media Use on Nursing Student; Nomophobia Levels". Computers İnformatics Nursing, 36(12), 589-595.
- Aynur, Merve Sema (2020). Beliren Yetişkinlik Döneminde Sosyal Görünüş Kaygısı: Algılanan Anne Baba Tutumu ve Mükemmeliyetçiliğin Yordayıcı Gücü. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Ayyıldız, T., Hakan Atay, Ahu Yazıcı (2014). "Konaklama İşletmelerinin Engelliler İçin Olanakları ve Yöneticilerin Görüşleri: Kuşadası Örneği". Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi, 2, 84-100.
- Bağcı, Ebru (2017). Engelli Bireylerin Turizme Katılma Motivasyonları ve Kısıtları. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Bakalim, Orkide (2016). "Self-Confident Approach in Coping With Stress and Social Appearance Anxiety of Turkish University Students: The Mediating Role Of Body Appreciation". International Journal of Higher Education, 5(4), 134-143.

- Baş, M., Burhan Kılıç (2014). “Duygusal Emek Boyutları, Süreci ve Sonuçlarının Engelli Turizm Pazarında Değerlendirilmesi”. Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi, 2, 67-83.
- Baş, M., Şevki Ulama (2014). “Türkiye’de Engelli Turizm Pazarındaki Farklı Talep Özelliklerinin Analizi”. Arzu Kılıçlar. 15. Ulusal Turizm Kongresi Bildiri Kitabı. Ankara:1532,1547.
- Baş, Merve (2012). Duygusal Emek- Müşteri Memnuniyeti İlişkisi: Engelli Turizm Pazarında Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Bayram, M., Funda Oduncuoğlu (2019). “Turizm Sektöründe Yiyecek-İçecek Hizmetlerinin Sağlık Turizmi Türleri ile İlişkisi”. Journal Of Tourism And Gastronomy Studies, 7(3), 2360-2382.
- Bekar, A., İlker Balcı (2015). “Engelli Bireylerin Bakış Açısıyla Yiyecek-İçecek İşletmelerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 50(1), 110-123.
- Boursier, V., Francesca Gioida (2020). “Women’s Pathological Narcissism And Its Relationship With Social Appearance Anxiety: The Mediating Role Of Body Shame”. Clinical Neuropsychiatry, 17(3), 164-174.
- Brosof, L. C., Cheri A. Levinson (2017). “Social Appearance Anxiety and Dietary Restraint as Mediators Between Perfectionism and Binge Eating: A Six Month Three Wave Longitudinal Study”. Appetite, 108, 335-342.
- Bulgan, G., İlker H. Çarıkcı (2015). “Engelli Turizmi: Antalya İlindeki Dört ve Beş Yıldızlı Oteller İşletmelerinde Bir Araştırma”. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(13), 15-42.
- Bulgan, G., Pınar Göktaş (2016). “X, Y ve Z Kuşağı Engellilerinin Turizme Erişebilirliğinin Karşılaştırılması”. Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 5(1), 24-49.
- Bulgan, G., Pınar Göktaş (2016). “Y Kuşağının Engelli Turistlere Bakış Açılarının Değerlendirilmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta Meslek Yüksekokulu Örneği”. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 7(15), 83-95.
- Bulgan, Gülay (2017). “Zihinsel Engelli Bireylere Sahip Ailelerin Tatil Deneyimleri Üzerine Tanımlayıcı Bir Araştırma: Isparta İli Örneği”. İstanbul Journal Of Social Sciences, 16, 35-63.
- Burak, Yiğit (2018). Konaklama Tesislerinin Engelli Bireylere Uygunluk Açısından Değerlendirilmesi: Sivil Toplum Kuruluşlarındaki Engelli Üyelerin Bakış Açısı. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Büyükşalvarcı, A., M. Cüneyt Şapçılar, Meltem Tuncel (2017). "Otel İşletmelerinde Engelli Olanaklarına İlişkin Yöneticilerin Görüşleri: Konya Örneği". Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi, 13, 249-263.
- Card, J. A., Shu T. Cole, Amanda H. Humphrey (2006). "A Comparison of the Accessibility and Attitudinal Barriers Model: Travel Providers and Travelers With Physical Disabilities". Asia Pacific Journal of Tourism Research, 11(2), 161-175.
- Cash, T. F., Emily C. Fleming (2002). "The Impact of Body Image Experiences: Development of the Body Image Quality of Life Inventory". Journal of Eating Disorder, 31, 455-460.
- Cash, Thomas F. (2004). "Body Image: Past, Present and Future, Body Image". An International Journal of Research, 1, 1-5.
- Cavinato, J. L., Martha L. Cuckovich (1992). "Transportation and Tourism for the Disabled: An Assessment". Transportation Journal, 3(31), 46-53.
- Cengiz, F., Emre Ozan Aksöz (2018). "Müşteri Odaklı Pazarlama Kapsamında Engelli turizmüne Yönelik Teorik Bir İnceleme". Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(1), 126-138.
- Cevizkaya, G., Selin İlyas, Cevdet Avcıkurt (2014). "Turizm Alan Yazınında Engelliler ile İlgili Çalışmaların Bibliyometrik Profili (2000-2013)". Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi, 2, 101-108.
- Ceylan, Aysun (2015). Engelli Turistlerin Unutulmaz Deneyimlerinde Etkili Olan Unsurların Belirlenmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Claes, L., Trevor A. Hart, Dirk Smits vd. (2012). "Validation of the Social Appearance Anxiety Scale in Female Eating Disorder Patients". Published online 1 August 2011 in Wiley Online Library (wileyonlinelibrary.com).
- Çakmak, A., Seda Sakarya (2020). "Farklı Türde Liselere Devam Eden Öğrencilerin Sosyal Görünüş Kaygıları ile Sosyal Karşılaştırma Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 19(74), 680-691.
- Çelik, E., Halime Ş. Güzel (2018). "Ergenlerde Sosyal Görünüş Kaygısı ile Mükemmeliyetçilik Arasındaki İlişki: Benlik Saygısının Aracı Rolü". Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(2), 235-256.
- Çelik, Nuri (2012). Anova Modellerinde Çarpık Dağılımlar Kullanılarak Dayanıklı İstatistiksel Sonuç Çıkarımı ve Uygulamaları. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çetinkaya, B., Fikret Gülaçtı, Zeynep Çiftçi (2019). "Lise Öğrencilerinin Sosyal Görünüş Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi". Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 10(17), 905-922.

- Çizel, B., Rabia B. Çizel (2014). Engellilerin Turizm Kısıtları ve Turist Olma Niyeti İlişkisinde Aracı Değişkenler: Motivasyon Gücü ve Öğrenilmiş Çaresizlik". *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25(2), 176-189.
- Darawulla, P., Darcy Simon (2005). "Personal and Societal Attitudes to Disability". *Annals of Tourism Research*, 32(3), 549-570.
- Demirel, Havva (2019). "Social Appearance Anxiety and Rosenberg Self-esteem Scores in Young Physical Disabled Athletes". *Universal Journal of Educational Research*, 7(3), 664-667.
- Doğan, Tayfun (2010). "Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeğinin (SGKÖ) Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 151-159.
- Doğru, H., Sonay Kaygalak, Ceren M. Çavdarlı vd. (2014). "Engelli Bireylerin Turizm Hizmetlerine Yönelik E-Şikâyetleri". *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 2, 33-47.
- Drotz R., Waldemar Moska (2009). "Disbalded Persons and Tourism Policy in Poland". *GeoJournall of Tourism and Geosites*, 4(2), 118-124.
- Düşünür, S. Y., Mehmet Sarıışık (2019). "Turizmde Zihinsel Engelli Bireylerin Yaşadıkları Zorlukların Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma". *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 5-25.
- Düşünür, S. Y., Mehmet Sarıışık (2019). "Turizmde Zihinsel Engelli Bireylerin Yaşadıkları Zorlukların Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma". *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 5-25.
- Düşünür, Y. Senem (2019). *Zihinsel Engelli Bireylerin Toplumda Kazandırılmasında Turizm Faaliyetlerinin Rolü Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sakarya.
- Eichhorn, V., Graham Miller, Eleni Michopoulou vd. (2007). "Enabling Disabled Tourists?". *Accessibility Tourism Information Schemes*, UK: University of Surrey.
- Ekşi H., Tuğçe Arıcan, Gamze Yaman (2016). "Meslek Lisesi Öğrencilerinin Riskli Davranışlarının Yordayıcısı Olarak Sosyal Görünüş Kaygısı ve Mükemmeliyetçilik". *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 17(2), 527-545.
- Ekşi, H., Selami Kardeş, Osman İnci (2018). "Üniversite Öğrencilerinin Ana Baba Bağlanma Düzeyleri ve Sosyal Görünüş Kaygılarının Sahte Benlik Algılarını Yordayıcılığı". *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 155-163.
- Eldem, Dilek (2014). *İstanbul Ölçeğinde Konaklama Yapılarının Engelliler İçin Erişilebilirliği*. Yüksek Lisans Tezi, Başakşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Ercan, Fatih (2019). "Görme Engelli Bireylerin Erişilebilir Turizm Deneyimlerini Kolaylaştırıcı Teknolojilerin İncelenmesi". SETSCI Conference Proceedings, 4(8), 130-134.
- Ergün, Mehmet (2005). "Ayrımcılık ve Özürlüler". Öz-Veri Dergisi, 3(2).
- Erkılıç, E. C., Ayşe Eren (2020). "Seyahat Acentalarında Yaşlı ve Engelli Yerli Turistlere Sunulan Hizmetlerin Değerlendirilmesi". Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 55(1), 564-585.
- Freeman I., Nouredine Selmi (2010). "French versus Canadian Tourism: Response to the Disabled". Journal of Travel Research, 49(4), 471-485.
- Gautreau, C. M., Simon B. Sherry, Aislin R. Mushquash vd. (2015). "Is Self-Critical Perfectionism an Antecedent of or A Consequence of Social Anxiety, or Both? A 12-month, Three-Wave Longitudinal Study". Personality and Individual Differences, 82, 125-130.
- Gembeck, M. Z. J., Haley J. Web, Lara J. Farrall vd. (2017). "Girls' and Boys' Trajectories of Appearance Anxiety From Age 10 to 15 Years are Associated With Earlier Maturation and Appearance-Related Teasing". Development and Psychopathology, 30(1)1, 337-357.
- Göde, M. Ö., Sibel Öncel (2016). "Yiyecek-İçecek İşletmelerinde Engellilere Yönelik Düzenlemelerin İncelenmesi: Eskişehir Örneği". Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 8(2), 189-201.
- Göksel G. Ali, Çağdaş Caz, Ömer Faruk Yazıcı vd. (2018). "Spor Hizmeti Alan Bireylerin Sosyal Görünüş Kaygısı ve Öznel Mutluluklarının İncelenmesi". Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 3(3), 88-101.
- Göktaş, P., Gülay Bulgan (2016). "Turizm Sektöründe Engelliler ile İletişimin Geliştirilmesine Yönelik Bir Çalışma". Erciyes İletişim Dergisi, 4(3), 36-56.
- Gündüz B., Nurgün Sağlam (2020). "Ergenlerde Sosyal Görünüş Kaygısı, Ebeveyn ve Akarana Bağlanmanın Depresyonu Yordamadaki Katkısı". Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22(1), 243-267.
- Hart, T. A., David B. Flora, Sarah A. Polya vd. (2008). "Development and Examination of the Social Appearance Anxiety Scale". Assessment, 15(1), 48-59.
- Hazar, Barış (2016). Erişilebilirlik Standartları Kapsamında Ege Bölgesi Marinalarının Değerlendirilmesi ve Marina Yöneticilerinin Engelli Turizmine Bakış Açılı. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- İsmail, Meral (2018). Mutluluğun Yordayıcısı Olarak Cinsel Benlik Şeması ve Sosyal Görünüş Kaygısı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Kara, Ahmet (2016). "Sosyal Görünüş Kaygısı ile Utangaçlık Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi". *Birey ve Toplum*, 6(11), 95-106.
- Karacan Doğan, Pınar (2018). "Examining The Relation Between The Fear Of Negative Evaluation And The Anxiety For Social Appearance In Folk Dancers". *Journal Of Education And Training Studies*, 6(3), 59-65.
- Karacaoğlu, Sıla (2012). *Bedensel Engellilerin Konaklama İşletmelerinden Beklentilerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Eskişehir Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Karaman, A., Yiğit Burak (2017). "Engelli Bireylerin Turizm Faaliyetlerinde Karşılaştıkları Sorunlar ve Alternatif Çözümleri". *Turan-Sam Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 9(34), 99-105.
- Kaya, Çisem (2017). *Otel İşletmelerinde İstihdam Edilen Engelli Bireylerin İş Yaşamına İlişkin Algıladıkları Sorunlar: Antalya Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Kaygısız, Ümmühan (2017). "Birinci Kuşak İnsan Haklarından Seyahat Özgürlüğüne Türkiye'de Engelliler Açısından Bakış". *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 50-59.
- Kenzhebayeva, A., Yasin Boylu (2018). "Engelli Bireylerin Seyahat Engellerinden Etkilenmesinde Psikolojik Faktörlerin Önemi". *Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 1-11.
- Kenzhebayeva, Aizada (2018). *Bedensel Engellilerin Seyahat Engellerinin Psikolojileri Üzerindeki Etkisi: Türkiye ve Kazakistan'da Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Keskin, Tuğba (2019). *Engelli Bireylerin Yiyecek İçecek İşletmelerinde Yaşadıkları Sorunlar*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kırlar, Burçin (2013). *İzmir İli Örneğinde Otel İşletmelerinin Ulaşılabilirlik Standartlarına Uygunluğu Üzerine Bir Durum Analizi ve Otel Yöneticilerinin Engelli Turizmine Bakış Açuları*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kozak, A. M., Arzu Turan (2017). "Engelliler ve Turizm: Engelli Bireylerin ve Seyahat Acentesi Yöneticilerinin Algılamaları". Arzu Kılıçlar. 15. Ulusal Turizm Kongresi Bildiri Kitabı. Ankara: 1176-1191.
- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, 2020. <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/sayfalar/istatistikler/engelli-ve-yasli-istatistik-bulteni/> Erişim Tarihi:12.01.2021.
- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, 2021. <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/sayfalar/istatistikler/engelli-ve-yasli-istatistik-bulteni/> Erişim Tarihi:20.10.2021.

- Lee, B. K., Sheela Agarwall, Hyun Ji Kim (2012). "Influences of Travel Constraints on the People With Disabilities' Intention To Travel: An Application Of Seligman's Helplessness Theory". *Tourism Management*, 33, 569-576.
- Levinson, C. A., Thomas R. Rodebaugh, Emily K. White vd. (2013). "Social Appearance Anxiety, Perfectionism, and Fear of Negative Evaluation. Distinct Or Shared Risk Factors For Social Anxiety And Eating Disorders?". *Appetite*, 67, 125-133.
- Malkoç G., Gökhan Özcan (2017). "Bedensel Engelli Olan ve Olmayan Bireylerin Çeşitli Duygu durum Değişkenleri Açısından Değerlendirilmesi". *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(31), 133-151.
- McKercher, B., Tanya Packer, Mathew K. Yau vd. (2003). "Travel Agents as Facilitators or Inhibitors of Travel: Perceptions of People With Disabilities". *Tourism Management*, 24(4), 465-474.
- Meriç, S., Hamit Işık (2019). "Van İlindeki Otellerin Engelli Bireylere Uygunluğunu Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma". *Ibad Sosyal Bilimler Dergisi*, 520-529.
- Nasibov, D., Selvi Göçmen, Engin Üngüren (2017). "Konaklama İşletmelerinde Çalışan Engelli Bireylerin Helâl Turizm Bağlamında Değerlendirilmesi". *Kutay Oktaya ve Hüseyin Pamukçu. 1. International Halal Tourism Congress. Alanya: 69-82.*
- Nergiz, G. H., Banu S. Ü. Akbıyık (2018). "Kocaeli İlindeki Konaklama İşletmeleri Yöneticilerinin Engelli Turizmini Değerlendirmelerine Yönelik Nitel Bir Araştırma". *Uluslararası Turizm, İşletme, Ekonomi Dergisi*, 2(2), 176-183.
- Öndül, Güven (2015). *Engelli Bireylerin Konaklama İşletmesi Odaklı Turizm Algıları ve Engelli Turizm Pazarına İlişkin Öneriler: Antalya İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.*
- Öndül, Güven (2015). *Engelli Bireylerin Konaklama İşletmesi Odaklı Turizm Algıları ve Engelli Turizm Pazarına İlişkin Öneriler: Antalya İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.*
- Öngen, Öykü Şayan (2018). *Engelli Turizmi Kapsamında Yasal Düzenlemeler ve Türkiye'deki Engelli Bireylerin Farkındalıklarının Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.*
- Öngen, Öykü Şayan (2018). *Engelli Turizmi Kapsamında Yasal Düzenlemeler ve Türkiye'deki Engelli Bireylerin Farkındalıklarının Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.*
- Ören, Yusuf (2019). *Otel İşletmelerinde Çalışan Fiziksel Engelli Bireylerin Mobbing Uygulamalarına İlişkin Deneyimleri: Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.*

- Özbalcı, Seval (2018). "Orta Doğu'da Engelsiz Turizm ve Ekonomik Entegrasyon". Adem Karataş ve Cemal İyem. Iv. International Caucasus-Central Asia Foreign Trade And Logistics Congress. İstanbul: 413-420.
- Özcan, H., Burak Subaşı, Beyhan Budak vd. (2013). "Ergenlik ve Genç Yetişkinlik Dönemindeki Kadınlarda Benlik Saygısı, Sosyal Görünüş Kaygısı, Depresyon ve Anksiyete İlişkisi". Journal of Mood Disorders, 3(3), 107-113.
- Özeren, Meltem (2019). Turizm Paydaşlarının Bakış Açılılarıyla Engelli Turizmi: Konya Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özhan, Erin Tozlu (2018). Turizme Katılımda Engelli Bireylerin Motivasyon ve Beklentilerine İlişkin Görgül Bir Araştırma. Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Özhan, Erinç Tozlu (2017). "Engelli Bireylerin Turizm Faaliyetlerine Yönelik Motivasyon ve Beklentilerinin Analizi: Muğla Örneği". Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 7(7), 706-725.
- Pehlivan, Z., Elif Nilay Ada, Gizem Öztaş (2017). "Ev Kadınlarının Sosyal Görünüş Kaygıları ve Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları". Spor Bilimleri Dergisi, 28(1), 11-23.
- Pehlivanoğlu, Burcu (2012). "Turizm Yapılarında Engellilere Yönelik İç Mekân Tasarım Kriterleri". Engelsiz Turizm Sempozyumu Bildiri Kitabı. Antalya: 6-18.
- Şahin, E., Yaşar Barut, Ercümen Ersanli vd. (2014). "Self-Esteem And Social Appearance Anxiety: An Investigation Of Secondary School Students". Online Submission, 4(3), 152-159.
- Şahin, Hande (2012). Engelli Bireylerin Konaklama Tesislerinden Memnuniyet Durumlarının İncelenmesi. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şenol, F., Kutay Oktay, Meliha Özmen (2016). "Engelli Turistlere Yönelik Otel Uygulamaları: Antalya Yöresi Örneği". Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13, 74-91.
- Şimşir, Z., Tolga Seki, Bülent Dilmaç (2019). "Sosyal Görünüş Kaygısında Cinsiyet Farklılıkları: Bir Meta Analiz Çalışması". OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 10(17).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (21.06.2005). Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine Yönelik Yönetmelik, 25852.
- Tekin, M., Salih Tellioglu (2018). "7P Ekseninde Engelli Turizm Pazarlaması". Bora Yenihan.Uluslararası Sosyal Bilimler İnovasyon Kongresi Bildiri Kitabı. Antalya: 10-19.

- Telli, E., Zafer Ünal (2016). “Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Sosyal Görünüş Kaygısı: Bir Alan Araştırması”. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(15), 134-146.
- Tellioğlu, S., Mahmut Tekin (2017). “Engelli Turizminin Pestel Analizi Kapsamında İncelenmesi”. Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2,77-99.
- Tellioğlu, S., Necati Şimşek (2016). “Dünya’da ve Türkiye’de Engelli Dostu Turizm”. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(33), 552-567.
- Tellioğlu, Salih (2018). Engelli Turizm Pazarlaması: Alanya Araştırması. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Terlemez, Melda (2016). Konaklama Tesislerinde Engelli Kullanıcı ve Oda Tasarımı İlişkisi Üzerine Bir Çözüm Önerisi. Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Toker, B., Yaşar Y. Kaçmaz (2015). “Engelli Bireylerin Turizm Deneyimlerine Yönelik Bir Araştırma: Alanya Örneği”. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(2), 235-257.
- Topsakal, Yunus (2018). “Akıllı Turizm Kapsamında Engelli Dostu Mobil Hizmetler: Türkiye Turizm İçin Öneriler”. Journal Of Tourism Intelligence And Smartnes, 1(1), 1-69.
- Tozlu, E., Ş. Okan Mercan, Lütfi Atay (2012). “Çanakkale’nin Engelli Turizmine İlişkin Durumunun Belirlenmesine ve Planlanmasına Yönelik Bir Çalışma”. Aksaray Üniversitesi İibf Dergisi, 4(1), 2-16.
- Trekels, J., Steven Eggermont (2017). “Linking Magazine Exposure to Social Appearance Anxiety: The role of Appearance Norms in Early Adolescence”. Journal of Research on Adolescence, 27(4), 736-751.
- Truitt, T. Tikana (2011). Africentrism and Gender Role Identification: Exploring the Relationship Between Appearance Commentary and Body Image. Doctoral Dissertation, Syracuse University, New York.
- Türker, A., Yusuf Er, Sultan Y. Eroğlu vd. (2018). “Spor Yapan Bireylerin Sosyal Görünüş Kaygısı ve Benlik Saygısının İncelenmesi”. Muş Alparslan Üniversitesi Uluslararası Spor Bilimleri Dergisi, 2(1), 8-15.
- TÜİK (2011). Nüfus ve Konut Araştırması İstatistikleri. <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15843>. Erişim Tarihi: 20.11.2021.
- Türkmen, A., Emel İşleyen (2018). “Otel Ortak Alanlarında Kullanılan Engelli Tuvaletlerinin Erişilebilirlik Açısından İrdelenmesi”. Hasan Arapgirlioğlu ve Atilla Atık. 2nd European Conference On Science, Art And Culture (Ecsac). Antalya: 387-398.

- Türkmen, Anday (2018). Otel Ortak Alanlarının Engelli Kullanıcılara Yönelik Kurgulanması. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Uslu A. Gülfidan (2019). Alanya Bölgesindeki Dört ve Beş Yıldızlı Konaklama İşletmelerinin Bedensel Engelli Turizmine Bakışı. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Uygun, Emin (2010). Fiziksel Engelli Fertlere Sahip Ailelerin Tatil Kararlarına Fiziksel Engelli Fertlerin Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Varol, K. Y., Kayhan Erbaş, Hüseyin Ünlü (2014). "The Relationship Between Social Appearance Anxiety Of Adolescents And Their Attitude Toward Physical Education Lesson". Nigde University Journal of Physical Education And Sport Sciences, 8(1), 121-130.
- Vural, M., Nurgül Keskin, Yaşar Çoruh (2017). "Research Of Social Appearance Anxiety and Self-Efficacy Of The Students Entered University By Special Talent Exam". International Journal Of Environmental and Science Education, 12(9), 2063-2071.
- White, Emily Katherine (2013). The Role of Social Physique Anxiety and Social Appearance Anxiety in the Body Checking Behaviors of Male and Female College Students. Master Thesis, University of Nevada, Department of Psychology, US.
- Yavaş, Hanife (2002). "Özürlülerin Kentsel Mekânda Hareketliliği". Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yaylı, A., Yüksel Öztürk (2006). "Konaklama İşletmeleri Yöneticilerinin Bedensel Engelliler Pazarına Bakış Açıları Üzerine Bir Araştırma". Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 17(1), 87-97.
- Yenişehirlioğlu, E., Oğuz Türkay (2013). "Engelli Turistlerin Konaklama İşletmelerinde Kabul Görme Düzeyine Yönelik Algılama ve Sorunlar: Karşılaştırmalı Nitel Bir Araştırma". Akademik Turizm ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 1(1), 46-56.
- Yenişehirlioğlu, Emirhan (2013). Engelli Turistlerin Konaklama İşletmelerinde Kabul Görme Düzeyine Yönelik Algılama ve Sorunlar: Karşılaştırmalı Nitel Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yıldız, Z., Savaş Yıldız, Ebubekir Karaçayır (2017). "Dünyada ve Türkiye'de Engelli Turizmi Pazarının Değerlendirilmesi". Journal Of Tourism And Gastronomy Studies, 5(2), 61-80.
- Yıldız, Z., Savaş Yıldız, Sinem Bozyer (2018). "İşitme Engelli Turizmi (Sessiz Turizm): Dünya ve Türkiye Potansiyeline Yönelik Bir Değerlendirme". Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 9(20), 103-117.

- Yıldız, S. N., Adem Yavaş (2020). “Turizm ve Engelli Bireyler Alanında Yapılan Çalışmaların Yönelimleri: Bir İçerik Analizi”. Öznur Gökkaya vd. International Marmara Social Sciences Congress. Kocaeli: 458-474.
- Yılmaz, İ., Yusuf Karakuş, Koray Çamlıca vd. (2017). “Turizm Alanındaki Bibliyometrik Çalışmalar: Türkiye Örneği”. Turan-Sam Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi, 9(36), 83-88.
- Yüceant, M., Hüseyin Unlu (2017). “The Analysis Of Social Appearance Anxiety Levels Of Physical Education Teacher Candidates In Terms Of Differ-Ent Variables”. Turkish Journal Of Sport And Exercise, 19(1), 102-108.
- Yücesoy, Ömer (2019). Üniversite Öğrencilerinin Sahip Olduğu Değerler, Sosyal Görünüş Kaygısı ve Akılcı Olmayan İnançlar Arasındaki Yordayıcı İlişkiler. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yüksel, Şen (2016). “Turizme Yönelik Olarak İç ve Dış Mekânlarda Yaşlı ve Bedensel Engelliler İçin Düşünülmesi Gereken Mimari Tasarım İlkeleri”. Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergisi, 9(1), 19-25.
- Zengin, B., Burak Eryılmaz (2013). “Bodrum Destinasyonunda Engelli Turizm Pazarının Değerlendirilmesi”. Uluslararası Ekonomik ve İdari Çalışmalar Dergisi, 6(11), 51-74.
- Zengin, B., Merve Baş, Emirhan Yenişehirlioğlu (2015). “Engelli Turizm Kapsamında Müzelerdeki Uygulamaların Tespitine İlişkin Karşılaştırmalı Bir Analiz”. Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(1), 190-230.

EKLER

EK 1: Anket Formu

Sayın Katılımcı,

Bu araştırma, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalında yürütülmekte olan "Engelli Bireylerin Sosyal Görünüş Kaygısı ile Turizm Kısıtları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" isimli yüksek lisans tezinde kullanılmak üzere yürütülmektedir. Araştırmaya katılan kişilerin bilgileri kesinlikle gizli tutulacaktır. Değerli vaktinizi ayırıp anket sorularını içtenlikle cevapladığınız için teşekkür ederiz.

Saygılarımızla,

Sema Nur YILDIZ
Dr. Öğr. Üyesi Adem YAVAŞ

1.Yaşınız

- 15 - 24
 25 - 34
 35 - 44
 45 - 54
 55+

2.Cinsiyetiniz

- Kadın
 Erkek

3.Medeni Durumunuz

- Evli
 Bekar

4.Eğitim Durumunuz

- Hiç Okula Gitmemiş
- İlköğretim
- Lise ve Dengi
- Ön Lisans
- Lisans
- Lisansüstü

5.Aylık Geliriniz

- Gelirim Yok
- 0-1000 TL
- 1001 - 2000 TL
- 2001 - 3000 TL
- 3001 TL ve üzeri

6.Engel Türünüz

- Görme
- İşitme / Duyma
- Ortopedik

7.Engel Nedeniniz

- Yanlış Tedavi
- Çocukluk Hastalığı
- Doğuştan /Genetik Yaşlılık
- Kaza (iş, trafik vb.)
- Diğer

8.Yılda kaç kez tatile çıkarsınız?

- Tatile çıkmam
- 1
- 2
- 3 ve üzeri

9.Aşağıda sosyal görünüş kaygısı ile ilgili ifadeler bulunmaktadır. Her ifade için size uygun gelen seçeneği işaretleyiniz.

İFADELER	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1.Dış görünüşümle ilgili kendimi rahat hissedirim.					
2.Fotoğrafım çekilirken kendimi gergin hissedirim.					
3.İnsanlar doğrudan bana baktıklarında gerilirim.					
4.İnsanların görünüşümden dolayı benden hoşlanmayacakları konusunda endişelenirim.					
5.Yanlarımda olmadığım zamanlarda insanların, görünüşümle ilgili kusurlarımı konuşacaklarından endişelenirim.					
6.Görünüşümden dolayı insanların benimle beraber vakit geçirmek istemeyeceklerinden endişelenirim.					
7.İnsanların beni çekici bulmamalarından korkarım.					
8.Görünüşümün yaşamımı zorlaştıracağından endişe duyarım.					
9.Karşıma çıkan fırsatları görünüşümden dolayı kaybetmekten kaygılanırım.					
10.İnsanlarla konuşurken görünüşümden dolayı gerginlik yaşarım.					
11.Diğer insanlar görünüşümle ilgili bir şey söylediklerinde kaygılanırım.					
12.Dış görünüşümle ilgili başkalarının beklentilerini karşılayamamaktan endişeleniyorum.					
13.İnsanların görünüşümü olumsuz olarak değerlendirecekleri konusunda endişelenirim.					

14.Diğer insanların görünüşündeki bir kusurun farkına vardıklarını düşündüğümde kendimi rahatsız hissedirim.					
15.Sevdiğim kişinin görünüşünden dolayı beni terk edeceğinden endişe duyuyorum.					
16.İnsanların görünüşünün iyi olmadığını düşünmelerinden endişeleniyorum.					

10.Aşağıda turizm faaliyetlerine katılırken yaşadığınız deneyime yönelik ifadeler bulunmaktadır. Her ifade için size en uygun gelen seçeneği işaretleyiniz.

İFADELER	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1.Tatil sırasında kendi başıma bir şey yapma endişesi duyuyorum.					
2.Tatil sırasında diğer insanlarla anlaşamama endişesi duyuyorum.					
3.Tatilin benim yeteneklerimin ötesinde gereksinimler dayatmasından endişe duyuyorum.					
4.Tatil sırasında başkalarına rahatsızlık verme endişesi duyuyorum.					
5.Tatil sırasında başkalarıyla iyi geçinebileceğim koşulların olmamasından endişe duyuyorum.					
6.Tatil sırasında bir şeyler yapabilmek için başkalarının yardımına ihtiyaç duymak zorunda olacağımdan endişe duyuyorum.					
7.Tatil sırasında bilgi eksikliği sebebiyle rahatsızlık ve sıkıntı duyacağımdan endişe ediyorum.					
8.Tatil sırasında oluşabilecek belirsizlik durumundan endişe ediyorum.					
9.Tatil sırasında çeşitli düzenlemelere ihtiyaç duyabileceğimden endişe ediyorum.					

10.Tatil sırasında sağlığımı korumak için doktorların önerileri sebebiyle endişe duyuyorum.					
11.Tatil sırasında başkalarının rahatsız edici bakışları sebebiyle endişe duyuyorum.					
12.Tatil sırasında başkaları tarafından görmezden gelinme endişesi taşıyorum					
13.Tatil sırasında incinme (duygusal üzüntü) endişesi taşıyorum.					
14.Başkalarının ilgi odağı olma endişesi taşıyorum.					
15.Tatil sırasında gözcülerden endişe duyuyorum (sürekli izleniyor olma durumu).					
16.Tatil sırasında insanların aşırı nezaketinden endişe duyuyorum.					
17.Tatil sırasında insanların bana karşı duydukları önyargılardan dolayı endişe duyuyorum.					
18.Tatil sırasında arkadaş edinme konusunda tecrübesiz olmamdan endişe duyuyorum.					
19.Tatil sırasında turistik alanların uygun olmayan fiziksel koşulları sebebiyle endişe duyuyorum.					
20.Benim durumum yardımcı cihazlar takmamı gerektiriyor, bu durumdan endişe duyuyorum.					
21.Tatil sırasında uygunsuz tesisler sebebiyle endişe duyuyorum.					
22.Tatil sırasında fiziksel yetersizliklerim özgürce hareket etmemi engellediğinden endişe duyuyorum.					
23.Tatil sırasında uygun olmayan taşıma araçlarının kullanılması nedeniyle endişe duyuyorum.					
24.Tatil sırasında çevre koşulları (soğuk, sıcak vb.) nedeniyle endişe duyuyorum.					

11.Aşağıda Seyahat etme niyeti ile ilgili ifadeler bulunmaktadır. Her ifade için size uygun gelen seçeneği işaretleyiniz.

İFADELER	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1.Seyahat etme şansım olduğunda seyahat edeceğim.					
2.Seyahat etme yeteneğimi geliştirmek için elimden geleni yapacağım.					
3.Seyahat ile ilgili bilgiler toplamaya devam edeceğim.					

ÖZGEÇMİŞ

Sema Nur YILDIZ ilk, orta ve lise öğrenimini Kocaeli’nde tamamlamıştır. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Trakya Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Bölümü’nden, 3,51 genel not ortalamasını tutturarak bölüm ikinciliği ile mezun olmuştur. 2019 yılından itibaren Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı yüksek lisans programında eğitimini sürdürmektedir.